

Erityislasten vanhempien kokemuksia varhaiskasvatuksen tuesta ja yhteistyöstä huoltajien kanssa

Mirkka Isotalo-Marttila, Nina Tschaplin-Lindfors

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Erityislasten vanhempien kokemuksia varhaiskasvatuksen tuesta
ja yhteistyöstä huoltajien kanssa**

Isotalo-Marttila, Tschaplin-Lindfors
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Toukokuu 2024

Mirkka Isotalo-Marttila, Nina Tschaplin-Lindfors

Erityislasten vanhempien kokemuksia varhaiskasvatuksen tuesta ja yhteistyöstä huoltajien kanssa

Vuosi 2024 Sivumäärä 73

Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoa ja vahvistaa vuoropuhelua varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja erityislasten vanhempien välillä. Tarkoituksena oli selvittää erityislasten vanhempien näkemyksiä siitä, miten erityinen tuki ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö toimivat varhaiskasvatuksessa. Yhteistyökumppanina oli Leijonaemot ry. Teoriapohjana käytettiin konstruktivistisen ja sosiaalisen oppimisen teorioita, varhaiskasvatuksen ohjaavia asiakirjoja sekä tutkimuksia erityislapsista ja -perheistä, varhaiskasvatuksen tuesta, tukimenetelmistä sekä lapsen osallisuudesta ja toimijuudesta.

Menetelmällisesti opinnäytetyö sijoittui laadulliseen tutkimukseen. Aineisto kerättiin teema-haastattelulla ja kyselyllä Leijonaemojen jäseniltä. Analyysimenetelmänä oli teemoittelu. Opinnäytetyöhön osallistuneiden huoltajien kokemukset tutkittavasta aiheesta vaihtelivat voimakkaasti. Teemoiksi tunnistettiin varhaiskasvatuksen tuen epäjohdonmukaisuus, tuen riittämättömyys ja tuesta taistelu, oppimisen eriarvoiset mahdollisuudet ja vanhempien huolien ottaminen tosissaan.

Tarkastelemalla varhaiskasvatuksen tukea voidaan selvittää varhaisvuosien ja koulutuksen tasa-arvon toteutumista. Erityislasten huoltajat tuovat varhaiskasvatukselle lapsestaan arvokasta tietoa, jota kannattaa hyödyntää. Suomessa erityislasten huoltajien näkemyksiä on tutkittu vähän. Opinnäytetyön tuloksia ja aineistonkeruumenetelmiä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa tuen ja yhteistyön kehittämisessä. Onnistuneet käytännöt tuen toteuttamisessa ja yhteistyössä ovat mahdollinen jatkotutkimusaihe.

Asiasanat: varhaiskasvatus, varhaiskasvatuksen tuki, erityislapsen, erityinen tuki, erityisperheet

Mirkka Isotalo-Marttila, Nina Tschaplin-Lindfors

Experiences of Parents of Special Needs Children Regarding Support and Cooperation in Early Childhood Education

Year

2024

Pages

73

The aim of this Bachelor's thesis was to increase knowledge and strengthen dialogue between early childhood education professionals and the parents of children with special needs. The purpose was to investigate the views of parents of children with special needs on how special support and collaboration with parents work in early childhood education. The cooperation partner was Leijonaemot ry. The theoretical background utilized constructivist and social learning theories, guiding documents in early childhood education, as well as research on special needs children and families, support in early childhood education, support methods, and children's participation and agency.

Methodologically, the thesis was situated in qualitative research. The data were collected through thematic interviews and surveys from members of Leijonaemot. The analysis method used was thematic analysis. The experiences of the guardians who participated in the thesis varied greatly on the researched topic. Inconsistency in early childhood education support, insufficient support and the struggle for support, unequal learning opportunities, and taking parents' concerns seriously were identified as issues.

By examining the support provided in early childhood education, the realization of equality in the early years and education can be assessed. The parents of children with special needs bring valuable information about their child to early childhood education, which should be utilized. In Finland, the views of guardians of special needs children have been studied scarcely. The results and data collection methods of the thesis can be utilized in early childhood education in developing support and collaboration. Successful practices in implementing support and collaboration is a possible topic for further research.

Keywords: early childhood education and care, early childhood education support, special needs children, special support, special families

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön työelämäkumppanina Leijonaemot.....	7
3	Eryitystä tukea tarvitsevan lapsen näkökulma varhaiskasvatukseen	7
3.1	Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet	8
3.1.1	Pedagogiikka varhaiskasvatuksen laadun perustana	9
3.1.2	Oppiminen yksilöllisenä ja yhteisöllisenä toimintana	9
3.2	Leikki, osallisuus ja toimijuus	11
3.2.1	Kasvattajan rooli lapsen osallisuuden ja toimijuuden tukena.....	12
3.2.2	Vahvuusperustainen pedagogiikka ja tuki	13
3.3	Eryityslapsi, erityisperhe ja varhaiskasvatus.....	14
3.3.1	Eryityisyyden tunnistamisen ongelma.....	15
3.3.2	Tukitoimet varhaiskasvatuksessa	16
3.3.3	Yhteistyö huoltajien kanssa	18
4	Opinnäytetyön toteutus	18
4.1	Tarkoitus ja tavoite	19
4.2	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	19
4.3	Aineistonkeruumenetelminä teemahaastattelu ja kysely	20
4.4	Aineiston analysointi.....	23
4.5	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	24
5	Aineiston keräämisen toteutus ja analyysi.....	25
5.1	Kysely erityislasterien vanhemmille	25
5.1.1	Varhaiskasvatuksen tuki	28
5.1.2	Kasvattajien osaaminen ja lapsen osallisuus ja toimijuus	32
5.1.3	Yhteistyö huoltajien kanssa	37
5.2	Teemahaastattelut.....	39
5.2.1	Varhaiskasvatuksen tuki	41
5.2.2	Kasvattajien osaaminen ja lapsen osallisuus ja toimijuus	45
5.2.3	Yhteistyö huoltajien kanssa	48
6	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	50
6.1	Epäjohdonmukainen ja riittämätön tuki	50
6.2	Taistelu tuesta.....	52
6.3	Oppimisen eriarvoiset mahdollisuudet	53
6.4	Vanhempien huolien ottaminen tosissaan	54
7	Pohdinta	55
7.1	Luotettavuuden arviointi.....	58
7.2	Jatkotutkimusaiheet ja kehittäminen	61
	Lähteet.....	63
	Liitteet	67

1 Johdanto

Tutkimuksellinen opinnäytetyömme käsittelee laadullisin menetelmin varhaiskasvatusta erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä näkökulmasta. Aihe on ajankohtainen, sillä julkisuudessa on jo pitkään käyty keskustelua siitä, pystyykö varhaiskasvatus täyttämään lailliset velvoitteensa ja tukemaan erityislapsia asianmukaisesti (Tolonen 2020). Yhteistyökumppanina opinnäytetyössä on Leijonaemot ry, ja tarkoituksena on selvittää erityislasten vanhempien näkemyksiä siitä, miten erityinen tuki ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö toimivat varhaiskasvatuksessa. Tutkimuskysymyksenä on, minkälaisia kokemuksia erityislasten vanhemmilla on varhaiskasvatuksen tuesta ja huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä tietoa ja vahvistaa vuoropuhelua varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja erityislasten vanhempien välillä. Vanhempia kuulemalla voidaan tunnistaa yhteistyön ongelmia ja etsiä niihin ratkaisuja. Näin voidaan löytää uusia toimintamalleja ja toimivia käytäntöjä, joita kannattaa vahvistaa. Kun kasvattajien ymmärrys vanhempien kokemuksille lisääntyy, heidän ammattitaitonsa vahvistuu. Parhaimmillaan avoin vuoropuhelu lisää vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten välistä luottamusta.

Opinnäytetyössämme haastattelemme erityislasten vanhempia, jotka ovat Leijonaemojen jäseniä. Leijonaemot ry on vertaistukijärjestö, jonka toiminta on tarkoitettu kaikille erityislasten vanhemmille lapsen iästä ja diagnoosista riippumatta (Leijonaemot 2023a). Sosiaalihuoltolain määritelmän mukaan erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ovat erityislapsia, joilla on jokin diagnosoitu sairaus, vamma tai oireyhtymä, minkä vuoksi lapsi tarvitsee tavanomaista enemmän aikuisen tukea arjessaan ikätasoonsa verrattuna. Myös lapset, jotka eivät vielä ole saaneet diagnoosia, kuuluvat tähän ryhmään, jos lapsen oireet vaikuttavat lapsen toimintakykyyn ja aiheuttavat lisääntyntä tuen tarvetta arjessa. (Araneva, 2021.)

Erityislapsilla oikea-aikainen, oikeanlainen ja riittävä tuen saaminen on edellytys hyvinvoinnille. Oikea-aikaisuudella tarkoitetaan tarpeisiin nähden riittävän varhaisia palveluja ongelmien pitkittymisen ja monimutkaistumisen estämiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.). Oikea-aikainen tuki voi tarkoittaa tukitoimien aloittamista varhaiskasvatuksen aikana. Lapsella on oikeus saada varhaiskasvatuksessa tukea heti, kun tuntuu olevan tarvetta. Tuen antaminen ei edellytä esimerkiksi diagnoosia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 62.) On tärkeää löytää keinoja, joilla varhaiskasvattajat voisivat lisätä ymmärrystään erityislasten tukemisesta ja vahvistaa yhteyttä näiden vanhempiin. Toimiva yhteistyö huoltajien kanssa edistää erityislasten hyvinvointia, ja siksi tätä yhteistyötä kannattaa käsitellä.

2 Opinnäytetyön työelämäkumppanina Leijonaemot

Toteutamme opinnäytetyömme Leijonaemojen kanssa. Leijonaemot edistää erityislasten vanhemmille suunnattua vertaistukitoimintaa ja kehittää erityislasten vanhempien ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvatustieteiden ammattilaisten välistä vuorovaikutusta. Se pyrkii vaikuttamistyöllään vahvistamaan erityislapsiperheiden asemaa yhteiskunnassa. (Leijonaemot 2023c, 5; Leijonaemot 2023b.) Toiminta on diagnooseihin sitoutumatonta ja tarkoitettu kaikille erityislasten vanhemmille lapsen diagnoosista tai iästä riippumatta: biologisille, adoptio-, sijais- ja bonusvanhemmille sekä vanhemmille, joiden lapsi on sijoitettu toiseen kotiin tai kuollut (Leijonaemot 2023a).

Leijonaemojen toimintaa ohjaa ajatus, että jokaisella erityislapsen vanhemmalla on oikeus olla ensisijaisesti vanhempi. Arjen tasolla kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen näkyy erityisesti järjestön mahdollistamassa vertaistuksessa. Leijonaemojen toiminta tuo yhteen erilaisissa elämäntilanteissa olevia erityislasten vanhempia. (Leijonaemot 2023d.) Vertaistuki on voimaannuttavaa ja voimavaroja lisäävää toimintaa. Se tuo vanhemmille tietoa, sosiaalisen ympäristön sekä tärkeän kokemuksen siitä, ettei ole tilanteessaan yksin. Kuten Leijonaemot toteavat: ”On tärkeää saada kokea, ettei ole maailmankaikkeuden ainoa äiti tai isä, jolla kaikki ei ole mennytkään ”normaalikaavan” mukaan” (Heinonen ym. 2005, 8).

Yhteiskunnallisesti Leijonaemot tekee työtä lisätäkseen tietoisuutta erityislapsiperheiden elämästä ja haasteista. Vertaistukitoiminnan kautta yhä useampi perhe osaa ohjautua heille kulluvan avun ja tuen piiriin. (Leijonaemot 2023c, 5; Leijonaemot 2023d.) Ymmärryksen lisääminen aiheesta mahdollistaa sen, että päättäjät havahtuvat erityislapsiperheiden asemaan ja osaavat suunnata heille asianmukaisia palveluita.

3 Erityistä tukea tarvitsevan lapsen näkökulma varhaiskasvatukseen

Tässä luvussa käsittelemme varhaiskasvatuksen tehtäviä, tavoitteita ja toimintakulttuuria ohjaavien asiakirjojen ja tutkimustiedon pohjalta. Varhaiskasvatuksen julkilausutut tehtävät ja tavoitteet on ilmaistu ohjaavissa asiakirjoissa, eli varhaiskasvatuslaissa ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022). Ne ovat poliittisen päätöksenteon tulosta ja kuvastavat yhteiskunnan arvoja ja käsitystä hyvästä lapsuudesta ja kasvatuksesta. Varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille ja heidän perheilleen ne ovat lupaus siitä, miten varhaiskasvatusta tulee Suomessa toteuttaa. Jokaisen varhaiskasvatuksen järjestäjän ja ammattilaisen on sitouduttava ohjaavissa asiakirjoissa määriteltyihin tapoihin toteuttaa varhaiskasvatusta. Asiakirjojen ja käytännön kokemusten välinen suhde kertoo, onko niihin kirjatuissa tavoitteissa onnistuttu.

Opinnäytetyön teoriaosuus tarkastelee varhaiskasvatusta erityislasten näkökulmasta ja tuo esiin asioita, jotka ovat tärkeitä yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen ja erityislasten

tarvitseman tuen kohdalla. Osuudessa käsitellään pedagogiikkaa varhaiskasvatuksen laadun perustana ja sitä, mitä varhaiskasvatuksen pedagoginen viitekehys tarkoittaa yksittäisen lapsen kohdalla. Lisäksi paneudutaan varhaiskasvatuksen arvoperustaan, oppimiskäsitykseen ja siihen, miten ne ohjaavat kasvattajan toimintaa, sekä taustoitetaan oppimiskäsityksen taustalla olevia oppimisen teorioita. Esiin nousee muun muassa leikki ja sen lapselle tarjoama mahdollisuus oppimiseen, osallisuuteen ja toimijuuden tukemiseen. Näin hahmottuu myös, miten inklusio voi varhaiskasvatuksen arjessa näyttäytyä. Lisäksi on tärkeää nostaa esiin kasvattajan rooli oppimisen, osallisuuden ja toimijuuden tukena.

Opinnäytetyön aiheen vuoksi on tärkeää ymmärtää, miten erityislapsi ja erityisperhe määritellään. Keitä nämä lapset ovat? Teoriaosiossa käsitellään myös varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea ohjaavien asiakirjojen pohjalta ja niiden ohjeistusta huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön, jonka rooli on korostunut lapsilla, joilla on tuen tarvetta. Lisäksi avaamme erityisperheiden tilannetta, erityislasten vanhempien tarpeita ja heidän palvelujärjestelmään kohdistamia odotuksiaan. Tämä tieto on hyödyllistä myös silloin kun pohditaan huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön toimivuutta ja merkitystä.

3.1 Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet

Varhaiskasvatus tarkoittaa ”lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka” (Varhaiskasvatustalaki 1 Luku 2 §). Varhaiskasvatus kattaa valtaosan lapsen varhaisista kasvun vuosista, ja suurin osa lapsista on ennen kouluun menoa varhaiskasvatuksen piirissä tai esiopetuksessa (Karjalainen, Lindroos, Matero & Simola 2020, 47). Varhaiskasvatuksessa samassa ympäristössä yhdistyvät opetus (pedagogiikka), kasvatus ja hoito niin sanotun educare-mallin mukaisesti (Sandberg 2021, 24).

Varhaiskasvatus kuuluu lapsiperheille kohdistettuihin sosiaalipalveluihin. Sen tehtävänä on tukea vanhempia ja huoltajia kasvatus tehtävässä niin, että lapsen hyvinvointi ja kasvu olisi turvattu (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Toisaalta varhaiskasvatus on ”osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla”. Tässä roolissa varhaiskasvatuksen ”tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti” ja sen periaatteisiin kuuluvat ”kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys”. Inklusiivisuus on nähtävä laajana käsitteenä, joka koskee kaikkia lapsia, sekä ”varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella”. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 7.)

Varhaiskasvatusta ja sen toteuttamista ohjaavia asiakirjoja ovat varhaiskasvatustalaki (540/2018) ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022), johon paikalliset ja lasten

henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat pohjautuvat. Niissä on määritelty hoidon, kasvatuksen ja opetuksen tavoitteet ja periaatteet, ja niihin ammattilaisten tulee sitoutua. Valtakunnallisen ohjauksen tavoitteena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 7).

3.1.1 Pedagogiikka varhaiskasvatuksen laadun perustana

Pedagogiikka on laadukkaan varhaiskasvatuksen perusta. Pedagogiikka on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, joka perustuu tutkittuun tietoon, ammatillisesti johdettuun sekä ammattilaisten toteuttamaan, laadukkaaseen toimintaan. Pedagogiikka näkyy varhaiskasvatuksen koko toimintakulttuurissa: hoidossa, kasvatuksessa ja opetuksessa. (Sandberg 2021, 18-19.) Pedagoginen prosessi, eli varhaiskasvatuksen toimintatavat, on kuvattu ohjaavissa asiakirjoissa. Siihen kuuluvat lapsen havainnointi, pedagoginen suunnittelu, suunnitelman kirjoittaminen, suunnitelman toteuttaminen ja sen arviointi. (Sandberg 2021, 17.)

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys kuvaa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista. Se kuvaa sekä varhaiskasvatuksen toteuttamista käytännössä että siihen taustalla vaikuttavia tekijöitä, perusteita ja tavoitteita. Viitekehysten avulla on mahdollista tarkastella lapsen asemaa varhaiskasvatuksessa ja lapseen kohdistuvia toiminnan velvoitteita. Pedagogisen toiminnan keskiössä on oppiva ja hyvinvoiva lapsi, mikä tarkoittaa, että oppiminen lähtee jokaisen lapsen yksilöllisistä lähtökohdista käsin, ja lapsen mielenkiinnon kohteet, tarpeet ja kasvuympäristölle merkitykselliset asiat on otettava huomioon, kun suunnitellaan opetusta, kasvatusta ja hoitoa. Perustan varhaiskasvatuksen tavoitteelliselle ja inklusiiviselle pohjalle luovat arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä niihin pohjautuva toimintakulttuuri. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 38-39.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2022, 20) kirjattu arvoperusta ohjaa vahvasti lapsilähtöiseen, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävään kasvatukseen. Arvoperustan yleisperiaatteet, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto, perustuvat YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen, varhaiskasvatukseen ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. Varhaiskasvatuksen arvoperusta heijastelee laajaa lakien ja kansainvälisten sopimusten kokonaisuutta, joka on huomioitava varhaiskasvatuksen järjestämisessä (Karjalainen ym. 2020, 47).

3.1.2 Oppiminen yksilöllisenä ja yhteisöllisenä toimintana

Pedagogiikan voi nähdä välineenä, jolla varhaiskasvatuksen yleisiä ja lapsen yksilöllisiä tavoitteita edistetään. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta perustuu yhteisesti määriteltyyn

arvopohjaan ja oppimiskäsitykseen. Niistä johdetaan toiminnan tavoitteet ja periaatteet, jotka ovat yksilöllisten ja yksikkökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjana. Oppimiskäsitys ilmaisee yhteiskunnassamme omaksutun näkemyksen siitä, miten lapsi oppii ja omaksuu uutta tietoa. Siten se on koko kasvatuksellisen työn ja myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohja (2022, 21). Ilman ymmärrystä lapsen oppimisen ja tiedon prosessoinnin taivoista ei pedagogisia toimia voisi suunnitella ja toteuttaa tavoitteellisesti.

Oppimiskäsityksen mukaan ”lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 21). Lapsi on synnynnäisesti utelias aktiivinen toimija, joka haluaa oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppimista tapahtuu kaikkialla ja koko ajan: lapsi oppii kokonaisvaltaisesti niin, että oppimisessa yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Lapsi oppii havainnoiden, tarkkaillen ympäristöään, jäljitellen muita ja myös toimimalla itse leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, ilmaisemalla itseään ja toimimalla taiteellisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 21-22.)

Lasten aiemmat kokemukset, osaaminen ja mielenkiinnon kohteet ovat oppimisen lähtökohta. Oppiessaan lapsi vertaa ja sovittaa opeteltavaa asiaa jo tietämäänsä. Oppimiselle hedelmällistä on, että uusi opeteltava tieto tai kokemus linkittyy lapsen aiempiin kokemuksiin, kulttuuriseen taustaan ja kehittyviin valmiuksiin. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2022, 22.) Näkemys oppimisesta prosessina, jossa lapsi oppii rakentamalla tietoa aiemman tiedon ja kokemustensa pohjalta ja muokkaamalla sitä yhdessä toisten lasten ja kasvattajien kanssa, perustuu Jean Piaget’in konstruktivistiseen ajatteluun. Piaget’in mukaan ihminen pyrkii sopeutumaan ympäristöönsä vertaamalla siitä saamaansa tietoa olemassa oleviin sisäisiin ajattelu- ja toimintamalleihinsa (skeemoihin) ja jäsentämällä, täydentämällä ja muokkaamalla niitä. (Rinne, Kivirauma & Lehtinen 2005, 177; Virkki 2015, 24.)

Konstruktivismi ohjaa kasvattajaa huomioimaan jokaisen lapsen yksilölliset lähtökohdat, vahvuudet ja haasteet ja muokkaamaan opetuksen ja kasvatuksen sisältöjä niiden mukaan. Se ohjaa näkemään ne lähtökohdat, joista lapsen on mahdollista oppia, sen sijaan että kasvattaja vain havainnoisi, mitä lapsi osaa tai ei osaa. Konstruktivistisesta ajattelusta on peräisin myös näkemys lapsesta aktiivisena toimijana. Piaget korostaa toimintaa, sillä se määrittää, mitkä asiat tulevat tarkkaavaisuutemme kohteeksi ja siten vaikuttavat olemassa oleviin tietorakenteisiimme. Oppimisen ja kehityksen näkökulmasta onkin suotavaa, että lapsi saa toimia, tutkia ja yrittää. (Rinne ym. 2005, 177.)

Yksilöllisten valmiuksien lisäksi oppimiseen vaikuttaa ympäristö. Sosiaalinen oppiminen, sosiokulttuuriset oppimisteoriat ja niiden taustalla vaikuttava Lev Vygotskyn ajattelu näkyvät vahvasti varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksessä. Vygotsky tutki kulttuuristen käytäntöjen, kielen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikutusta oppimiseen. Hänen mukaansa oppimisen

kulttuurissa muodostuneet tiedot, taidot ja ajattelutavat välittyvät ihmiseltä toiselle, kuten aikuiselta lapselle, kulttuuristen välineiden avulla. Näistä välineistä merkittävin on kieli. Vuorovaikutus mahdollistaa siten sosiaalistumisen kulttuuriin, mikä on olennaista lapsen ja nuoren kehityksessä. (Rinne ym. 2005, 179.) Päiväkodissa lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii vuorovaikutuksessa lasten, kasvattajien ja muun henkilökunnan kanssa. Kun lapsen kasvuympäristö laajenee kodin ulkopuolelle, hänelle alkaa välittyä ympäröivän yhteiskunnan arvostuksia ja odotuksia, kulttuurisia tapoja ja normeja. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. (Salminen 2017, 164-165; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 38.)

Sosiaalisen oppimisen teoriat auttavat kasvattajaa kiinnittämään huomiota lapsen yksilöllisen taustan ja lähtökohtien lisäksi vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Oppimisen ja kehityksen kannalta on tärkeää luoda lapselle oikeanlaiset olosuhteet, oikeanlainen oppimisympäristö. Tukea tarvitsevilla lapsilla ympäristön merkitys on usein korostunut, sillä häiriötekijät kuten vahvat aistiärsykkeet tai lapsen kyvyille sopimaton fyysinen ympäristö tai apuvälineiden puute voi haitata merkittävästi oppimista ja tiedon omaksumista. Ympäristön tulisi olla fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti esteetön. (Sandberg 2022, 21.) Tarpeidensa mukaisessa ympäristössä lapsi pystyy osallistumaan ja toimimaan ja oppiminen tehostuu. Oikeanlaisessa ympäristössä lapsen tuen tarve voikin vähentyä ja jäädä jopa huomiotta (Alijoki & Pihlaja 2020).

3.2 Leikki, osallisuus ja toimijuus

Varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen mukaan leikki on lapselle merkityksellinen tapa oppia. Leikki motivoi lasta ja tuottaa hänelle iloa, ja leikkiessä lapsi omaksuu uusia tietoa ja taitoja. Leikki onkin varhaiskasvatuksen keskeinen toimintatapa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 22, 40.) Mahdollistaakseen lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kasvattajan tulee tarjota lapselle mahdollisuus erilaisiin leikkeihin ja yhdistää leikki pedagogisen toiminnan suunnitteluun. Kasvattajien tulee myös turvata inklusiivisuuden toteutuminen leikissä, eli ohjaamalla ja vuorovaikutusta tukemalla huolehtia siitä, että ”jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti”. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 41.)

Osallistuminen leikkiin tukee lapsen osallisuutta ja toimijuutta. Toimijuus tarkoittaa yksilön kykyä toimia omaehtoisesti eri tilanteissa. Toimijuuteen sisältyy ajatus yksilön aktiivisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista ympäristöönsä. Varhaiskasvatuksen kontekstissa tavoitteena on kasvattaa lapsista aktiivisia subjekteja, jotka kokevat voivansa vaikuttaa asioihin ja hallitsevansa elämäänsä. (Lipponen, Kumpulainen & Hilppö 2013, 160-161.) Osallisuuteen kuuluu se, että lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä otetaan huomioon häntä koskevissa asioissa. Sen taustalla on Lasten oikeuksien sopimus, jonka mukaan lapsilla on oikeus tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa, saada tietoa ja ilmaista mielipiteensä. (Turja 2017, 39.) Lapsen osallisuus

toteutuu varhaiskasvatuksessa, kun hän pääsee suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan toimintaa yhdessä henkilöstön ja muiden lasten kanssa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 27).

Pääsy vertaisryhmään ja siinä toimiminen ovat merkittävä osa lapsen kasvua ja oppimista. Leikki on tärkeä toimijuuden ja osallisuuden areena, sillä yhteisissä leikeissä lapsi haastaa itseään ja oppii tärkeitä sosiaalisia taitoja. Siksi leikissä on kyse myös siitä, miten inklusio toteutuu varhaiskasvatuksessa. (Alijoki & Pihlaja 2020.) Inklusio on keskeinen varhaiskasvatusta ohjaava periaate, mutta sen toteutumisessa ja myös ymmärtämisessä on vielä tehtävää (Viljamaa & Viitala 2022, 64; Alijoki & Pihlaja 2020). Viime vuosina inklusio on alettu ymmärtää toimintaa ohjaavana arvoperustana, toiminnan järjestämisen periaatteena sekä kokonaisvaltaisena ajattelutapana, joka koskettaa kaikkia lapsia (Harkoma, Kuusiholma-Linnamäki, Sarkkinen & Vlasov 2022, 85-86). Siten inklusio ei tarkoita vain yhteistä opetusta tai opetustilaa, kuten se joskus julkisessa keskustelussa määritellään.

Inklusioon perustana on näkemys lapsuuden itseisarvosta sekä yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden arvot, jotka nimetään myös varhaiskasvatuksen arvoperustassa. Tavoitteena on turvata jokaisen lapsen kehitys ja oppiminen sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä, kuten vammasta, riippumatta. (Harkoma ym. 2022, 86; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 20-21.) Koska leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle on suuri, jokaisen lapsen tulisi päästä osaksi leikkiä ja vertaisryhmää. Kasvattaja tukee moninaisuutta ja toteuttaa inklusiota leikin avulla, kun hän opettaa leikkitaitoja ja ohjaa yhteiseen leikkiin. Osa lapsista oppii leikkitaitoja muita hitaammin. Se voi näkyä vapaassa leikissä, jos lapsella on haasteita tulkita vuorovaikutustilanteita. Kasvattajalla tulisi olla taitoa tunnistaa lapsen tuen tarve leikissä ja ohjata leikkiä tarvittaessa. Siten lapsi voi oppia tarvittavia sosiaalisia taitoja. (Alijoki & Pihlaja 2020.)

Ryhmässä toimimisen ja siten myös osallisuuden mahdollistamisen kannalta on keskeistä tukea lapsen kielellisiä ja kommunikaatiotaitoja sekä sosiaalisia ja tunnetaitoja. Oppimisympäristön tulisi rajoittaa mahdollisimman vähän lapsen osallisuutta ja omatoimista suoriutumista. Empatiataitoja edistää emotionaalisen kehityksen tukeminen, joka on varhaiskasvatuksen keskeisiä tehtäviä. Se vaatii kasvattajalta lapsen kehityksen tuntemista ja itsetuntemusta. Empatian kehittyminen mahdollistuu, kun lapsi kokee tulevansa hyväksytyksi ja ymmärretyksi. (Alijoki & Pihlaja 2020; Turja 2017, 154.)

3.2.1 Kasvattajan rooli lapsen osallisuuden ja toimijuuden tukena

Kasvattajalla ja koko varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tärkeä rooli lapsen yksilöllisen tuen toteuttamisessa, oppimisympäristöjen muokkaamisessa lapsen tarpeiden mukaiseksi ja siten lapsen osallisuuden ja toimijuuden tukemisessa. Kasvattajan näkemys lapsesta määrittää tämän toimintamahdollisuuksia. Moninaisuuden kannalta on tärkeää, että kasvattaja näkee

kaikkien lasten potentiaalin eikä rajoita toimijuutta tai sulje mahdollisuuksia pois. Turja ja Vuorisalo (2017, 39, 41) kirjoittavat, että keskeistä tässä ”portinvartijan” roolissa on se, mitä aikuiset pitävät lapselle mahdollisena ja millainen käsitys heillä on lapsesta. Erityislapsen osallisuuden ja toimijuuden tukeminen edellyttää ryhmän aikuisilta johdonmukaisia toimintatapoja, tarkkaa tavoitteenasettelua ja usein herkkää ja tiivistä ohjausta, jossa lapsi huomioidaan sekä yksilöllisesti että osana ryhmää (Alijoki & Pihlaja 2020).

Osallisuutta tutkineen Turjan mukaan kasvattajalta edellytetään taitoa ja herkkyyttä tunnistaa pedagogiset mahdollisuudet arjen toimintatilanteissa, havaita lasten aloitteita, pyrkimyksiä ja tunnetiloja. Erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla tämä tarkoittaa usein aikuiselta herkkää läsnäoloa ja lapsen tuntemista. (Turja 2017, 154-155.) Ilman tiivistä suhdetta lapseen ja ymmärrystä hänen tarpeistaan, kasvattaja ei tiedä, kuinka innostaisi, herättelisi tai motivoisi lasta oppimaan. Vuorovaikutus on väline, joka mahdollistaa sekä osallisuuden tukemisen että lapsen oppimisen. Tässä kasvattaja on avainroolissa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on ”turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä” sekä ”kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 16).

3.2.2 Vahvuusperustainen pedagogiikka ja tuki

Erityistä tukea tarvitseville lapsille onnistumisen kokemukset ja itsetunnon tukeminen ovat tärkeitä, sillä he kokevat arjessaan haasteita ja vastoinkäymisiä vertaisiaan enemmän, usein aivan pienestä asti. Ympäristön tulisikin kiinnittää erityisesti huomiota rohkaisuun, kannustamiseen ja myönteiseen palautteeseen. Ilman sitä lapselle voi kehittyä heikko itsetunto ja epäonnistuminen voi alkaa värittää hänen minäkuvaansa. Onnistumisen kokemukset kasvattavat lapsen itseluottamusta ja oppimismotivaatiota ja tukevat siten hänen toimijuuttaan. (Turja 2017, 156; Oksanen & Sollasvaara 2019, 24.) Erityispedagogiikassa on kuitenkin pitkään vaikuttanut toimintatapa, jossa lapsen tuen tarpeet pyritään löytämään tunnistamalla hänen heikkoutensa ja vajavaisuutensa. Taustalla on medikaalinen ajattelumalli, jossa huomio kiinnittyy lapsen ominaisuuksiin, kehityksen haasteisiin ja tuen tarpeiden määrittelyyn normatiivisten lääketieteellisten diagnoosiluokitusten ja arviointien perusteella. Heikkousperustaisella tukemisella on Sandbergin mukaan väistämättä vaikutusta lapsen minäkuvaan ja käsitykseen itsestään. (Sandberg 2017, 27; Turja 2017, 146.)

Tuen tarpeessa olevia lapsia tulisi Sandbergin mukaan tukea vahvuusperustaisesti, jolloin tietoisesti keskitytään lapsen hyviin puoliin ja huomioidaan ja sanoitetaan lapsen vahvuuksia samalla, kun hän saa haastaviin tilanteisiin tukea ja apua. Vahvuusperustaisuus ei Sandbergin mukaan tarkoita haasteiden tai vaikeuksien sivuuttamista, vaan lapsen minäkuvan

vahvistamista niin, että hän oppii näkemään itsessään hyvän. Näin lapsi pystyy paremmin toimimaan myös itselleen haasteellisissa tilanteissa. (Sandberg 2017, 27.) Kyky kiinnittää huomio onnistumisiin epäonnistumisten sijasta on Sandbergin mukaan vahvuusperustaisen tuen tärkein elementti. Se näkyy muun muassa siinä, miten kasvattajat sanoittavat lapselle ohjeita. Jatkuvien kieltojen sijaan lasta tulisi ohjata myönteisesti ja ratkaisukeskeisesti niin, että lapsi ymmärtää, miten hänen tulisi toimia. (Sandberg 2021, 21.)

Kun lasta tuetaan onnistumaan, on tärkeää ottaa huomioon lapsi yksilöllisine vahvuuksineen ja kiinnostuksen kohteineen sekä ryhmä, jossa hän on. Alijoen ja Pihlajan mukaan ryhmä- ja opetustilanteet tulisi rakentaa sellaisiksi, että lapsi voi olla niissä aktiivinen toimija. Lapsi tarvitsee kasvattajilta hyväksyntää, rohkaisua, kannustusta ja kiittämistä sekä konkreettista tukea uuden yrittämiseen ja esimerkiksi valintojen tekemisen harjoitteluun. (Alijoki & Pihlaja 2020.) Varhaiskasvatuksen tuessa tulee aina ottaa huomioon lapsen ryhmän vaikutus ja se, ettei ympäristö vahvista lapsen tuen tarvetta (Sandberg 2021, 21.)

3.3 Erityislapsi, erityisperhe ja varhaiskasvatus

Erityislapsista ja erityisperheistä puhutaan monin tavoin ja termein. Käsitteinä ne ovat virallisesti määrittelemättömiä, mutta yleisesti käytettyjä alan ammattilaisten ja erityisperheiden keskuudessa. Niiden käyttö vaihtelee sen mukaan, haluaako perhe tai vanhempi käyttää kyseisiä termejä. Osa ei halua luokitella lastaan tai perheensä tilannetta erityiseksi, eli niin sanotusta normaalista poikkeavaksi. Toisille erityinen tarkoittaa positiivisesti erityistä ja tärkeää. (Särkikangas 2022, 12-13.)

Ulla Särkikankaan mukaan ”erityislapsella viitataan pääsääntöisesti lapseen, jolla on joko vammaisuudesta tai pitkäaikaissairaudesta johtuva diagnoosi tai selkeästi oletetusta normaalista poikkeavaa tuen, hoidon tai palveluiden tarvetta”. Erityislapsiperheestä puhutaan Särkikankaan mukaan vastaavasti silloin, kun otetaan huomioon myös erityislapsen ympärillä toimiva perhe. Sen synonyyminä voi pitää erityisperhekäsitettä, joka kuitenkin kiinnittää huomion ensisijaisesti perheeseen ja perheenjäseniin tasavertaisesti. Särkikangas tulkitsee, että erityislapsiperhekäsitteessä muut perheenjäsenet nähdään erityislapseen nähden toissijaisina. (Särkikangas 2022, 12-13.)

Se, miten erityislapsista ja -perheistä puhutaan, vaikuttaa heidän tunnistamiseensa ja sitä myötä heidän saamaansa tukeen. Esimerkiksi erityislapseen liittyy edelleen kiinteästi ajatus diagnoosista; heidät tunnistetaan yhä usein diagnoosin myötä. Kuitenkaan kaikki erityistä tukea tarvitsevat lapset eivät saa diagnoosia tai heidän diagnoosinsa ei ole riittävän kattava. (Särkikangas 2022, 25.) Näitäkin lapsia tulisi pystyä tukemaan heidän erityisyytensä vaati- malla tavalla yhteiskunnan palveluissa, kuten varhaiskasvatuksessa.

Diagnoosiin keskittyminen erityisyyden tunnistamisessa ja tunnustamisessa on syynä myös siihen, että erityisperheet jäävät ilman tarvittavia tukitoimia, kun hoito- ja asiakaspolut tuki-järjestelmässä suunnitellaan vain (lapsen) diagnoosin ympärille (Särkikangas 2022, 25). Erityisperheiden asemaa ja arkea tutkinut Särkikangas näkeekin, että erityisperhekäsitteen avulla on mahdollista päästä diagnooseista ja turhista luokituksista ja auttaa tunnistamaan ne perheet, joissa yhdellä tai useammalla lapsella on todettu kasvun ja/tai kehityksen poikkeavuutta ja jotka eläkkeeseen mahdollisimman sujuvaa arkea tarvitsevat runsaasti sosiaali- ja terveystalvueluita (Särkikangas 2022, 13).

Yhteistyökumppanimme Leijonaemot määrittelee erityislapsen laajasti ja diagnoosivapaasti. Erityislapsen kirjo on moninainen: heissä on lapsia, jotka tarvitsevat erityistä tukea, ovat vammaisia tai pitkäaikaissairaita sekä lapsia, joilla ei ole diagnoosia. Leijonaemojen mukaan vanhemmat tunnistavat usein lapsen erityisyyden ilman lääkärinlausuntoakin. Siten ”erityislapsen vanhempia ovat kaikki näiden lasten vanhemmat lapsen ikään ja diagnoosiin katso-matta”, myös he, joiden lapsi on kuollut tai huostaanotettu. (Leijonaemot 2023a.)

3.3.1 Erityisyyden tunnistamisen ongelma

Diagnoosiin keskittyminen, erityislapsikäsitteen määrittelemättömyys ja palveluiden epätasainen jakautuminen voivat johtaa siihen, että perheet joutuvat taistelemaan palveluista tai pahimmillaan jäävät niiden ulkopuolelle (Mäenpää & Ahoala 2020; Aluehallintovirasto 2020). Erityisperheiden kuormitus on usein suurta. Kun Autismi- ja aspergerliitto (nyk. Autismiliitto) kartoitti vuonna 2017 autismikirjon lasten vanhempien arjen jaksamista ja voimavaroja verkkokyselyllä, vastaajista jopa 39 prosenttia kertoi jaksavansa ”huonosti” tai ”melko huonosti”. Valtaosa vastanneista, 42 prosenttia, jaksoi ”kohtuullisesti” ja 17 prosenttia joko ”melko hyvin” tai ”erittäin hyvin”. Vapaissa vastauksissa monet vanhemmat kuvasivat arkea selviytymiseksi ja kertoivat siihen kuuluvan uupumusta, masennusta, sairaslomia ja stressiä. (Autismi- ja aspergerliitto 2018, 5-6.)

Erityislapsen vanhempien uupumista ja palveluntarvetta koskeneessa tutkimuksessa todettiin, että erityislapsen vanhemmat uupuvat myös muita vanhempia enemmän ja kokevat erityisesti uupumusasteista väsymystä (Sorkkila, Fågel, Kukkonen & Aunola 2021, 47-48). Sille on tyypillistä, että sekä vanhemman emotionaaliset että fyysiset voimavarat ehtyvät ja että vanhempi on jaksamisensa ääriarvoilla. Tutkijoiden mukaan syynä tähän voi olla se, että lapsiperheillä on näillä vanhemmilla tavallista kuormittavampaa eivätkä he pääse palautumaan kuormituksesta riittävästi. (Sorkkila ym. 2021, 49, 58.) Erityisperheiden hyvinvointia on tutkittu myös kansainvälisesti. Esimerkiksi Ruotsissa on todettu, että kehitysvammaisen lapsen huoltajien hyvinvointi on alhaisempaa kuin perheissä yleisesti (Olsson & Roll-Pettersson 2012, 70). Lapsen kroonisen sairauden on myös tutkimuksissa osoitettu vaikuttavan vanhemman fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen alentavasti (Caisedo 2014).

Erityisperheitä Suomessa tutkineen Särkikankaan mukaan (2022, 8, 34) erityisperheitä ei tunnusteta, minkä vuoksi perheet joutuvat etsimään itse tarvitsemansa tiedon ja tarjolla olevat palvelut. Sirpaleisten ja vaikeasti löydettävien palveluiden takia perheet ja palveluntuottajat eivät kohtaa, mikä voi johtaa myös sellaisten palveluiden käyttöön, jotka eivät tue perheen tarpeita tai hyvinvointia arjessa. Vastaavanlaisia kokemuksia palvelujärjestelmässä navigoimisesta on raportoitu myös Ruotsissa tutkittaessa kehitysvammaisten lasten huoltajien kokemuksia (Olsson & Roll-Pettersson 2012, 74). Palveluiden suunnittelussa tulisi ottaa huomioon myös tekijät, jotka vaikuttavat erityisperheiden sosiaaliseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi lapsiperhepalveluiden käyttöä voivat erityisperheissä rajoittaa lapsen terveyssyyt. Vanhemmat voivat myös kokea, ettei lapsen erityisyyttä hyväksytä tai ymmärretä, minkä vuoksi palveluihin ja osallistuminen voi tuntua epämiellyttävältä. (Blackburn & Harvey 2020, 9-10.)

Suomalaisen palvelujärjestelmän sirpaleisuus ja epäjohdonmukaisuus käy ilmi myös kyselystä, jossa tutkijaryhmä (Yliherva ym. 2018, 2047) selvitti perheiden näkemyksiä autismin kirjon lasten varhaisesta tunnistamisesta Suomessa. Koska autismin kirjon lasten oireilu näkyy arjen toimivuuden kannalta keskeisissä asioissa, kuten kommunikoinnissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja käyttäytymisessä, vanhempien kuormitus on usein suurta ja kasvaa jo ennen kuin mahdollinen diagnoosi on saatu. Varhaisen tunnistamisen merkitystä alleviivaa se, että diagnosointi on yleensä edellytyksenä sille, että lapsen kuntoutus voidaan aloittaa.

Kyselystä kävi ilmi, että vanhemmat tunnistivat lapsessaan jo varhain neurokirjolle tyypillisiä oireita. Diagnosointiprosessi oli kuitenkin hidas, ja vanhempien tyytyväisyys ammattilaisten toimintaan jakaantui voimakkaasti: noin puolet oli tyytyväisiä ja puolet tyytymättömiä aikaan oireiden tunnistamisesta diagnoosin asettamiseen. Käytännössä osa vanhemmista joutui hakemaan tietoa ja apua palvelujärjestelmän ulkopuolelta vauhdittaakseen prosessia. Perheet kokivat myös, että heidän näkemyksensä ohitettiin. Tutkijoiden mukaan ”vanhempien tarve tulla kuulluksi ja saada apua kuultaa läpi koko kyselyn”. (Yliherva ym. 2018, 2052-2053.)

Olisi tärkeää, että palvelurakenteita voitaisiin muotoilla siten, että ne todella hyödyttäisivät erityisperheitä. Nyt tilanne vaikuttaa olevan päinvastainen. Erityisperheiden jaksamisesta kirjoittanut Ulla Anttila on todennut, että erityislasten perheiden jaksamiseen vaikuttavat yksilöllisten voimavarojen lisäksi lapsen yksilöllinen tilanne, perheen mahdolliset tukiverkot ja selviytymistavat, mutta myös ympäröivä sosiaalinen todellisuus, eli saatavissa olevat palvelut, lainsäädäntö, yhteiskunnan asenteet ja arvostukset sekä toiminta palveluja tuottavissa instituutioissa ja organisaatioissa. Siten voimavarojen vahvistaminen ei ole vain perheiden vastuulla, vaan myös päättäjien tehtävä. (Anttila 2020, 15-16.)

3.3.2 Tukitoimet varhaiskasvatuksessa

Lähtökohtana varhaiskasvatuksen tukitoimille on jokaisen lapsen oikeus tukeen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuslaki (3a luku 15a §) säätää lapsen oikeudesta yleiseen, tehostettuun

ja erityiseen tukeen. Jos yleinen ja tehostettu tuki eivät ole lapsen tarpeisiin riittävää tai ”lapsi tarvitsee tukea vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi hänen toimintakykyään alentavasta oppimisen tai kehityksen tuen tarpeesta johtuen, on tukea annettava yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena”. Varhaiskasvatustuksen myötä 1.8.2022 lähtien lapsen oikeutta saada varhaista tukea vahvistettiin kolmipor- taisella tuen mallilla yleisen, tehostetun ja erityisen tuen muodossa (Opetushallitus 2024).

Varhaiskasvatuksen tuen muotoja ovat pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen tuki. Osalle lapsista tuen tarve on säännöllistä, sitä tarvitaan enemmän tai useampia eri tuen muotoja tarvitaan samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Kaikki lapset hyötyvät ja saavat tukea selke- ästä päiväjärjestyksestä ja päivittäisten toimintojen rytmittämisestä. Näiden lisäksi pedagogi- seen tukeen kuuluvat esimerkiksi erityispedagogisten menetelmien käyttö, oppimisympäristön muokkaaminen, kommunikaatiomenetelmät, kuten kuvat ja viittomat, ja tieto- ja viestintä- teknologia kommunikaation tukena. Rakenteellisia tuen muotoja ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut, pienryhmän käyttö ja henkilöstömitoituksen tai -rakenteen muokkaus ja ryhmän vahvistaminen erityisopettajalla. Hoidolliseen tukeen lukeutuvat lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät. Ne voivat liittyä pitkäaikaissairauden hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon tai liikkumiseen, ja niihin kuuluvat myös apuvälineet. Hoidolliseen tukeen luetaan myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio. (Varhaiskasvatussuunni- telman perusteet 2022, 61, 64.)

Havainnointi, dokumentointi ja arviointi ovat keskeisessä asemassa varmistettaessa lapsen ke- hityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemista ja sitä, että tuen määrä on riittävä ja toimen- piteet vaikuttavia. Tuen suunnittelusta ja sen toteuttamisen arvioinnista vastaa varhaiskasva- tuksen opettaja tai erityisopettaja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 59-60). Lap- sen tuen taso, muodot ja sen toteuttaminen vastuineen ja työnjakoineen kirjataan varhaiskas- vatussuunnitelmaan, jossa tuen toteuttamista ja tavoitteiden saavuttamista seurataan ja arvi- oidaan. Lapsen ja huoltajan osallisuutta tuetaan suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa, ja lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan laadittaessa ja arvioitaessa suunnitelmaa. Var- haiskasvatussuunnitelma päivitetään aina tuen tarpeen muuttuessa, vähintään kerran vuo- dessa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen, tavoitteiden muuttaminen ja tuen tarpeen tai toimenpiteiden päätyminen kirjataan suunnitelmaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perus- teet 2022, 65-66.)

Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma on suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon edellytys ja tae. Sen lähtökohtana ovat lapsen etu ja tar- peet, ja siinä tulee selvittää myös lapsen mielipide ja toiveet. Henkilökohtaisessa varhaiskas- vatussuunnitelmassa tulevat näkyviksi lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja yksilölliset tarpeet, joiden mukaan asetetaan pedagogisen toiminnan tavoitteet. Lapsen

varhaiskasvatussuunnitelma toimii siten varhaiskasvatuksen toiminnan ja suunnittelun väli-
neenä luoden johdonmukaisen jatkumon varhaisvuosista esiopetukseen saakka. Pedagogisella
toiminnalla ja oppimisympäristöllä vastataan lapsen kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen
tarpeisiin. Kun tavoitteita määritellään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, on otettava
huomioon myös huoltaja ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemys lapsen hyvinvoin-
nista, kehityksestä, oppimisesta ja tuen tarpeista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet
2022, 12-13; Sandberg 2021, 26.)

3.3.3 Yhteistyö huoltajien kanssa

Huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä linjataan varhaiskasvatuksen ohjaavissa asiakir-
joissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan sillä on tärkeä rooli varhaiskasvatuks-
sen tavoitteiden ja laadukkaan pedagogisen toiminnan edistäjänä. Tavoitteena on, että huol-
tajat ja kasvattajat sitoutuisivat yhdessä edistämään lapsen tervettä ja turvallista kasvua, ke-
hitystä ja oppimista. Vastuu yhteistyön toteuttamisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhais-
kasvatuksen järjestäjällä, ja se vaatii aktiivisuutta ja aloitteellisuutta. (Varhaiskasvatussuun-
nitelman perusteet 2022, 37-38).

Varhaiskasvatuksen ja huoltajien välinen yhteistyö on kaikkien lasten etu. Tästä kertoo sekin,
että päivähoito on yksi keskeisimmistä pikkulapsiperheiden tukijoista (Mykkänen & Böök 2017,
83). Erityisen tärkeää yhteistyö on silloin, kun lapsella on tuen tarvetta, etenkin kun kasvatta-
jilla herää huoli lapsen kehityksestä, tukitoimia aletaan suunnitella ja käynnistää ja kun lap-
selle tarvitaan moniammatillista tukea. Vanhemmat tuntevat lapsen ja tämän yksilölliset piir-
teet parhaiten ja siksi heidän tietonsa ja näkemyksensä ovat tärkeitä tuen suunnittelussa.
(Turja 2017, 157.) Kasvattajien pedagogisesta osaamisesta ja kokemuksesta voi puolestaan
olla vanhemmille hyötyä haasteellisissa tilanteissa lapsen kanssa. Toimiva yhteistyö takaa
myös lapsen johdonmukaisen kasvatuksen ja tuen sekä kotona että varhaiskasvatuksessa.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarkoittaa konkreettista yhteydenpitoa, keskustelua ja
tiedonvaihtoa. Yhteistyötä tulisi ohjata yhteinen ymmärrys lapsen tarpeista, edusta ja oikeuk-
sista. (Mykkänen & Böök 2017, 85.) Kasvattajalta yhteistyö erilaisten perheiden ja vanhem-
pien kanssa vaatii sensitiivisyyttä, empatiaa sekä kykyä ymmärtää perheiden tilannetta, jotta
hän osaa tukea vanhemmuutta kullekin sopivilla tavoilla. Erityislasten ja -perheiden kohdalla
toimivaa yhteistyötä edistää se, että koko kasvatusyhteisö olisi tietoinen erityisperheiden
usein kuormittavista tilanteista ja olisi valmis kuulemaan vanhempien näkemyksiä avoimesti.

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyömme käsittelee varhaiskasvatusta erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän
perheidensä näkökulmasta. Valitsimme aiheeksi erityisvarhaiskasvatuksen, joka kiinnostaa

meitä henkilökohtaisesti ja johon olemme myös sosionomiopinnoissamme perehtyneet. Aihe on myös hyvin ajankohtainen. Julkisuudessa on pitkään keskusteltu erityislasten asemasta varhaiskasvatuksessa, ja aihe puhuttaa erityislasten vanhempia myös sosiaalisen median keskustelupalstoilla (Hevonoja 2018). Koska huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu lapsilla, joilla on tuen tarpeita, halusimme ottaa opinnäytetyöhön mukaan myös vanhempien ja perheiden näkökulman. Siksi yhteistyökumppaniksemme valikoitui erityisperheiden vertaistukijärjestö Leijonaemot ry, jonka jäseniä haastatteleminen opinnäytetyössä.

Sovimme Leijonaemojen kanssa yhteistyöstä syyskuussa 2022, jolloin kävimme läpi aiheen ja työskentelytavat ja Leijonaemot hyväksyi aiheanalyysin. Opinnäytetyösopimuksen allekirjoitimme kesäkuun alussa 2023. Sen mukaan tutkimuslupaa Leijonaemojen jäsenien haastatteluun ei tarvita, ja teemme opinnäytetyön valmistuttua blogikirjoituksen sen tuloksista Leijonaemojen verkkosivuille.

4.1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää erityislasten vanhempien näkemyksiä siitä, miten erityinen tuki ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö toimivat varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä tietoa ja vahvistaa vuoropuhelua varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja erityislasten vanhempien välillä. Vanhempia kuulemalla voidaan tunnistaa yhteistyön ongelmia ja etsiä niihin ratkaisuja. Näin voidaan löytää uusia toimintamalleja ja toimivia käytäntöjä, joita kannattaa vahvistaa. Kun kasvattajien ymmärrys vanhempien kokemuksille lisääntyy, heidän ammattitaitonsa vahvistuu. Parhaimmillaan avoin vuoropuhelu lisää vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten välistä luottamusta. Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä on, minkälaisia kokemuksia erityislasten vanhemmilla on varhaiskasvatuksen tuesta ja huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

4.2 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

Valitsimme opinnäytetyömme menetelmäksi laadullisen eli kvalitatiivisen menetelmäsuuntauksen. Valintamme kohdistui laadulliseen suuntaukseen, koska halusimme perehtyä valitsemaamme aiheeseen mahdollisimman syvällisesti ja kokonaisvaltaisesti tuoden yksilöiden mielipiteet ja kokemukset näkyväksi.

Aiheen takia laadullisen tutkimuksen muoto palvelee parhaiten tarkoitustamme selvittää vanhempien mielipiteitä lastensa saamasta tuesta ja yhteistyöstä varhaiskasvatuksen kanssa. Haluamme tuoda monipuolisesti esiin erityislasten vanhempien ääniä haastatteleamalla heitä, koska mielestämme aihetta ei ole tutkittu riittävästi. Erityislasten vanhemmat ovat marginaalinen ryhmä, joiden mielipiteet voivat jäädä selvittämättä ja jotka voivat joutua taistelemaan oikeuksistaan tukeen. Perheiden tilanteet vaihtelevat, kuten myös se, minkälaista tukea lapset saavat varhaiskasvatuksesta. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä mahdollistaa yksilöiden

erilaisten kokemusten syvällisen tarkastelun, heidän ymmärtämisensä, vaikka menetelmällä ei päästä samanlaiseen yleistettävyyteen kuin kvantitatiivisella (Hirsjärvi & Hurme 2015, 20).

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Näkemykseen sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Tutkimuksen tarkoituksena on valaista tutkittavaa kohdetta kokonaisvaltaisesti. Myös arvojen merkitys on tutkimuksessa olennainen määrittävä tekijä, sillä tutkijan arvolähtökohdat vaikuttavat kykyyn ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii löytämään tai paljastamaan tosiasioita sen sijaan, että todentaisi jo olemassa olevia totuuden väittämiä. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 160-161.) Laadullinen tutkimus perustuu tutkijan tekemiin omiin havaintoihin ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Aineiston hankinnassa suositaan eri metodeja, joiden avulla tutkittavien näkemykset saadaan parhaiten esille. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä tutkittavan kohdejoukon tarkoituksenmukainen valinta, satunnaisotoksen menetelmää ei käytetä. Tutkimukselle on tarkoituksenmukaista joustava toteutus ja suunnitelmien muuttaminen olosuhteiden mukaiseksi. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen monitahoisuus ilmenee siinä, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tyypillisesti yhtä aiantutta menettelytapaa. Eri tieteenaloilla on omat laadullisen tutkimuksen perinteet, jotka voivat poiketa toisistaan hyvinkin paljon. (Hirsjärvi ym. 2009, 162, 164.)

4.3 Aineistonkeruumenetelminä teemahaastattelu ja kysely

Opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa teemahaastattelun. Teemahaastattelu on yksi muoto tutkimushaastattelussa, jolle on ominaista, että sen avulla voidaan selvittää ja kuvata haastateltavan näkemyksiä, motiiveja ja kokemuksia ja siten kartoittaa henkilökohtaista tasoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelulla voidaan kartoittaa ilmiötä, mutta myös syventää siitä saatuja tietoja ja selvittää haastateltavan vastauksia ja perusteluja. Tutkimushaastattelu tähtää aina tiedon hankkimiseen ja on siten keskustelua päämäärähakuisempaa toimintaa. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 34, 42.)

Haastattelussa tavoitteena on luotettava tieto tutkimusongelman kannalta tärkeistä asioista. Tutkimusmenetelmänä haastattelulle on tyypillistä, että haastattelu on ennalta suunniteltu ja haastatteli on tutustunut tutkittavaan kohteeseen teoriassa ja käytännössä. Haastatteli ohjaa tilannetta ja voi myös joutua motivoimaan haastateltavaa haastattelun aikana. Haastateltavan on puolestaan voitava luottaa siihen, että hänen antamia tietoja käsitellään luotamuksellisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 43.) Tutkimushaastattelut eroavat muun muassa sen mukaan, miten strukturoituja ne ovat. Strukturoidussa haastattelussa kysymysten muoto ja järjestys ovat tyypillisesti tarkasti määriteltyjä. Esimerkki vastakkaisesta strukturoimattomasta ja vapaasta haastattelusta on puolestaan syvähaastattelu. Näiden välissä ovat puolistrukturoidut haastattelut, joihin teemahaastattelu kuuluu. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 48.)

Teemahaastattelussa haastattelija on ennen haastattelua selvittänyt tutkittavan aiheen taustaa, rakenteita ja kokonaisuutta ja tehnyt sen pohjalta oletuksen, että aiheeseen liittyy tiettyjä määrääviä piirteitä ja niistä aiheutuvia seurauksia. Tämän perusteella hän laatii haastattelurungon, joka on jaettu teemojen mukaan. Teemahaastattelu on rakenteeltaan puolistrukturoitu, sillä kysymysten muoto ja järjestys eivät ole yhtä tiukasti määriteltyjä kuin strukturoidussa haastattelussa, vaan haastattelu etenee teemojen mukaan. Teemahaastattelu pohjautuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin fokuoituun haastatteluun. Sen mukaisesti oletuksena on, että teemahaastattelu sopii yksilön kokemusten, ajatusten ja uskomusten selvittämiseen ja elämysmaailman kuvaukseen. Juuri strukturoitua haastattelua vapaampi rakenne mahdollistaa haastateltavan äänen esiintuomisen. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47-48.)

Teemahaastattelussamme on neljä osiota. Ensimmäinen, ”Lapsen tuen tarve”, lähtee tutkimuskysymyksestä ja on luonteeltaan taustoittava. Se kartoittaa, minkälaista tukea lapsi tarvitsee arjessa, miten kauan hän on ollut päivähoitossa ja millaisia odotuksia huoltajilla on varhaiskasvatusta kohtaan. Toinen, ”Lapsi varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksessa annettava tuki”, selvittää, minkälaisin tukitoimin on vastattu lapsen tuen tarpeeseen ja miten tyytyväisiä huoltajat ovat tukeen. Se nojautuu etenkin varhaiskasvatuksen ohjaaviin asiakirjoihin, jossa varhaiskasvatuksen tuki on määritelty, sekä tutkimuksiin pedagogisesta ja oppimisen tuesta, josta on kirjoittanut esimerkiksi Sandberg (2021).

Kolmas osio ”Kasvattajien osaaminen: osallisuus ja toimijuus”, käsittelee kasvattajien osaamista osallisuuden ja toimijuuden tukijana ja selvittää lapsen edellytyksiä toimia ryhmässä sosiaalisen oppimisen ja konstruktivistisen oppimisen teorioiden pohjalta (luku 3.1.2.). Pohjana on tutkimuskirjallisuus lapsen osallisuudesta ja toimijuudesta varhaiskasvatuksessa sekä varhaiskasvatuksen inklusiivisesta toimintakulttuurista (luku 3.2). Kasvattajien osaamista koskevat kysymykset perustuvat Erja Sandbergin ajatteluun vahvuusperustaisesta pedagogiikasta (luku 3.2.2) sekä tutkimukseen siitä, miten kasvattaja voi tukea lapsen toimijuutta ja osallisuutta (muun muassa Turja & Vuorisalo 2017, Turja 2017, Alijoki & Pihlaja 2020). Neljäs osio, ”Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö”, pohjautuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2022, 37) ja erityisperheitä käsittelevään kirjallisuuteen (Särkikangas 2022 & Anttila 2020).

Alkuperäisen suunnitelman mukaan tavoitteenamme oli haastatella opinnäytetyöhön 6-8 erityislapsen huoltajaa teemahaastattelurungon (Liite 1) mukaan. Tilanne kuitenkin muuttui, koska haastateltavien löytäminen osoittautui työlääksi. Siksi päätimme täydentää aineistoa sähköisellä kyselyllä. Kysely on keskeinen menetelmä survey-tutkimuksessa, jolle on tyypillistä, että aineisto kerätään standardoidusti ja että kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen tietyistä joukosta ihmisiä. Standardoinnilla tarkoitetaan sitä, että tiedusteltava asia kysytään kaikilta vastaajilta samalla tavalla. Kyselyllä voidaan kerätä tehokkaasti laajojakin tutkimusaineistoja. Kyselyllä kerättävä aineisto on teemahaastatteluun verrattuna pinnallimpi, eikä siinä voida varmistaa vastaajien perehtyneisyyttä tutkittavaan aiheeseen tai sitä,

miten vakavasti he suhtautuvat vastaamiseen. Kyselyissä voi syntyä myös väärinymmärryksiä, ja niitä on vaikea kontrolloida. Lomakkeen laadinta ja kysymysten muotoilu ovat erityisen tärkeitä olennaisen tiedon hankinnassa. Hyvin valmistellulla lomakkeella voidaan myös vahvistaa osallistujien vastaamismotivaatiota. (Hirsjärvi ym. 2009, 195, 198.)

Etsimme osallistujia teemahaastatteluihin elo-marraskuussa 2023 julkaisemalla ensin hakuilmoituksen (Liite 2) Leijonaemojen Facebook-ryhmässä, jossa on hieman yli tuhat jäsentä. Osallistujien löytämiseksi laajensimme hakua myös erityislasten vanhempien Facebook-vertaisyryhmiin, joissa haimme Leijonaemojen jäseniä haastateltaviksi ja ohjasimme kiinnostuneet katsomaan ilmoitusta ja ottamaan meihin yhteyttä. Ryhmiä olivat Erilainen, yhtä arvokas; Autismikirjolaisten vanhemmat; Erityislasten vanhempien niksinurkka; Nepsy-Nurkka; Pro-Nepsy - vanhemmat ja ammattilaiset sekä Erityislasten vanhemmat ja läheiset.

Teemahaastatteluihin osallistui lopulta kaksi huoltajaa. Haastattelut toteutettiin Teamsillä syys-lokakuussa. Ne tallennettiin Teamsillä, ja sovellus teki niistä litteroinnin automaattisesti. Tallennus mahdollistaa tiedon luotettavan käytön ja haastateltavien oikeusturvan. Haastattelun tallentamisesta mainittiin hakuilmoituksessa ja vielä erikseen haastattelussa. Opinnäytetyöhön ei ole päätyntä mitään tietoa haastateltavien tai heidän lastensa henkilötiedoista. Näin suojataan huoltajien, heidän lastensa ja perheidensä yksityisyyttä. Tallenteet säilytettiin opinnäytetyön raportoinnin valmistumiseen saakka, minkä jälkeen ne tuhottiin.

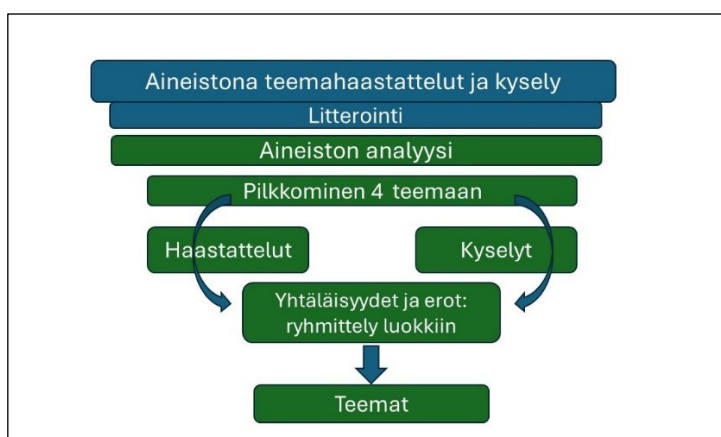
Kysely toteutettiin Google Forms -palvelulla, jonka avulla kyselyjä on mahdollista tehdä verkossa. Google Formsilla luodaan kyselylomake, johon vastaajat pääsevät heille lähetettävän linkin avulla. Kyselyyn voi vastata tietokoneella, kännykällä tai padilla, ja vastaukset tallentuvat kyselyn tekijälle automaattisesti. Google Forms muokkaa myös aineistosta automaattisesti vastausdataa, kuten kaavioita. Google Forms on pilvipohjainen palvelu, jossa tietoturvan takaamiseksi hyödynnetään alan johtavia suojausominaisuuksia ja jossa tiedot siirretään ja tallennetaan salatusti. (Google Forms 2024.)

Sähköisen kyselyn rakenne mukaili teemahaastattelun rakennetta. Sen mahdollistivat Google Formsin ominaisuudet, joiden avulla kyselyyn on mahdollista muotoilla kysymyksiä eri tavoin: avoimia kysymyksiä, monivalintakysymyksiä ja skaaloihin perustuvia kysymyksiä. Nämä kaikki ovat kyselyille tyypillisiä (Hirsjärvi ym. 2009, 198-199, 200). Hyödynsimme kahta ensimmäistä niin, että avoimilla kysymyksillä vastaaja sai perustella monivalintakysymysten vastauksia tai kuvailla näkemystään kyllä / ei -vastausvaihtoehtoa monipuolisemmin. Kysely toteutettiin Leijonaemojen Facebook-sivuilla marras-joulukuun vaihteessa 2023 julkaisemalla erillinen kutsu (Liite 3). Vastausaikaa oli kolme viikkoa, ja vastauksia tuli kahdeksan.

4.4 Aineiston analysointi

Aineiston analyysin perustana toimii tutkimuskysymys, johon lähdetään hakemaan vastausta. Analyysi aineiston käsittelyprosessina kattaa sekä analyysivaiheen, jossa aineisto puretaan osiin, sitä eritellään ja luokitellaan, sekä synteessin, jossa pyritään luomaan kokonaiskuva. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 143.) Opinnäytetyömme aineisto analysoidaan laadullisella sisältö-analyysillä, jossa käytämme analyysimenetelmänä teemoittelua. Hirsjärvi ja Hurme (2015, 173) määrittelevät teemoittelun aineistosta esiin nousevien, haastateltaville yhteisten piirteiden tarkasteluksi. Ne voivat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, mutta muitakin teemoja voi nousta esiin. Teemoittelussa laadullista aineistoa ensin pilkotaan ja ryhmitellään eri aihepiirien mukaan ja sitten järjestetään teemoittain (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Opinnäytetyössämme se tarkoittaa erilaisten teemojen havaitsemista haastateltavien vastauksista, kun kysymme heidän kokemuksiaan varhaiskasvatuksessa annettavasta tuesta ja varhaiskasvatuksen kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Kuviossa 1 on kuvattu aineiston analyysin etenemistä opinnäytetyömme. Prosessi etenee aineiston keräämisestä sen litterointiin, analyysivaiheeseen ja synteessiin. Aineistosta sekä teemahaastattelu että kysely etenevät teemahaastatteluun suunnitellun kysymysrungon (Liite 1 & Liite 4) mukaisesti. Analyysivaiheessa litteroitu aineisto pilkotaan ensin neljään osaan kyselyrunгон teemojen mukaan. Pilkottu aineisto ryhmitellään eri luokkiin siinä nousevien yhtäläisyyksien ja erojen mukaan. Nämä luokat voivat edustaa esimerkiksi huoltajien erilaisia tulkintoja tuen onnistumisesta (”tuki on onnistunut”, ”tuki on onnistunut osittain”, ”tuki ei ole onnistunut”). Synteesivaiheessa näistä luokista etsitään ja yhdistellään teemoja, jotka kuvaavat mielestämme huoltajien näkemyksiä ja ovat niille yhteisiä. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan teemoittelussa esiin nousevat teemat perustuvat aina tutkijan tulkintoihin (Hirsjärvi ja Hurme 2015, 173).

Kuvio 1: Kuvaus aineiston analyysin etenemisestä.

Laadullisessa tutkimuksessa päättely voi olla induktiivista eli aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai näiden välimaastossa olevaa eli abduktiivista. Opinnäytetyömme sijoittuu jälkimmäiseen. Abduktiivisessa päättelyssä teoria ei ohjaa päättelyä yhtä vahvasti kuin teorialähtöisessä päättelyssä, vaan tutkijalla on teoreettisia johtajatuksia, joita hän pyrkii todentamaan aineistosta. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 136; Tuomi & Sarajärvi 2009, 98-99.) Opinnäytetyötämme ohjaavat konstruktivismiin ja sosiaalisen oppimisen teorit sekä tutkimukset, joissa käsitellään erityislasten asemaa varhaiskasvatuksessa, pedagogista, rakenteellista ja vahvuusperustaista tukea, inklusiivista opetusta ja toimintakulttuuria sekä lapsen osallisuuden ja toimijuuden toteutumista. Käytämme lähteenä myös varhaiskasvatuksen ohjaavien asiakirjojen linjauksia. (Luku 3.) Teoria vaikuttaa aineistonkeruussa kysymyksenasetteluun ja muotoiluun siten, että olemme nostaneet sen perusteella esiin tutkimuskysymyksen kannalta tärkeinä pitämiämme aiheita ja teemoja.

4.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä noudatetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyön tulosten tallentamisesta ja esittämisestä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arviointia koskien. Tiedonhankinnan, tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä sekä noudattaa avoimuutta tutkimuksen tuloksia julkaistaessa. Toisten tutkijoiden työlle ja saavutuksille on annettava arvostus ja kunnioitus. Tutkimuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa huomioidaan tieteelliselle tiedolle asetetut vaatimukset. (Hirsjärvi ym. 2009, 24.)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta ohjeistaa tutkimukseen osallistuvien vapaaehtoisuutta tutkimukseen osallistumista tai osallistumatta jättämistä koskien sekä mahdollisuutta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen milloin tahansa. Tutkittavalla on oikeus peruuttaa suostumuksensa tutkimuksen vaiheesta riippumatta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8.) Tutkittavalle tulee antaa tietoa tutkimuksen sisällöstä, henkilötietojen käsittelystä ja tutkimuksen toteuttamisesta, aineiston käsittelystä ja säilyttämisen elinkaaresta joko kirjallisessa tai sähköisessä muodossa. Tutkittavalle tulee antaa riittävästi harkinta-aikaa tutkimukseen osallistumiseen ja tutkittavan kysymyksiin tutkimusta koskien tulee vastata rehellisesti ja ymmärrettävästi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 9.)

Kun haimme opinnäytetyömme haastateltavia Leijonaemojen Facebook-sivuilta, Leijonaemot julkaisi puolestamme haastattelupyynnön. Sen saatetekstissä (Liite 2) kerroimme, ketä olemme, missä opiskelemme ja mikä on opinnäytetyömme aihe. Informoimme, koska ja kuinka haastattelut järjestetään ja miten niissä saatavaa tietoa käsitellään ja säilytetään. Kerroimme haastateltaville, että valmistunut opinnäytetyö julkaistaan Theseuksessa. Kutsu kyselyyn julkaistiin myös Leijonaemojen Facebook-sivuilla vastaavanlaisella saatteella (Liite

3). Tietoja kyselyn tarkoituksesta, käytöstä ja luottamuksellisuudesta oli myös kyselyn ensimmäisellä sivulla (Liite 4, kuva 1). Pyrimme informoimaan teemahaastatteluun ja kyselyyn osallistujat mahdollisimman hyvin etukäteen, jotta he olivat tietoisia oikeuksistaan ja tietojensa luottamuksellisuudesta. Lisätietojen hankkimista varten osallistujilla oli yhteystietomme.

5 Aineiston keräämisen toteutus ja analyysi

Opinnäytetyön aineisto kerättiin syksyn 2023 aikana hyödyntäen Leijonaemojen Facebook-sivuja ja Facebookin erityisperheille suunnattuja vertaisryhmiä.

Teemahaastattelupyyntöön vastasi kaksi huoltajaa, joiden kanssa teimme teemahaastattelun. Toisen kanssa haastattelu tehtiin kahdesta, toisen kanssa yhdestä lapsesta. Teemahaastattelulla saimme siis tietoa kahdelta huoltajalta ja kolmesta lapsesta.

Kyselyn kahdeksasta vastauksesta yhdessä käsiteltiin lapsen koulunkäyntiä, ei varhaiskasvatusta. Tämä virhe toistui läpi kyselyn, ja siksi vastaus jätettiin huomioimatta aina, kun se oli tunnistettavissa. Tulosten raportoinnissa on näin ollen mukana seitsemän vastausta. Havainnollistamiskeinona analyysissä käytetään taulukoita, kuvioita sekä vastaajien sitaatteja.

5.1 Kysely erityislasten vanhemmille

Kyselyn ensimmäisessä kysymyksessä kartoitettiin lapsen tuentarvetta avoimella kysymyksellä. Huoltajat saivat kuvailla lapsensa tuen tarvetta perheen arjessa. Näin haluttiin tavoittaa tuentarpeen koko kirjo huoltajien näkökulmasta.

Kaksi vastaajaa kertoi, että tuentarve oli ”suurta” tai ”varsin laajaa”. Valtaosassa vastauksia tarpeen suuruus tuli ilmi, vaikkei sitä ilmaistu täsmällisesti. Vastauksista oli mahdollista erottaa toistuvia teemoja, tuen tarpeen syitä. Niistä erottuivat etenkin ennakointi ja valvonta vaaratilanteiden varalta, impulsiivisuus, arjen toimintojen tukeminen sekä leikkitaidot (Kuvio 2). Yksi vastaaja kertoi yleisellä tasolla tuen tarpeen olevan suurta ja lapsen tarvitsevan avustajaa. Huoltajat hahmottivat lapsen tuen tarvetta ensinnäkin diagnoosin tai oireiden kautta (tasapainohäiriö, aggressiivisuus), jolloin tuen tarve piirtyy melko rajatusti. Toisaalta tuen tarve hahmotettiin arjen toimivuuden, taitojen ja toimintojen kannalta, jolloin pulmaa oli esimerkiksi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (ohjeiden kuuntelu) ja päivittäisissä toiminnoissa, kuten pukeutumisessa ja wc-käynneissä.

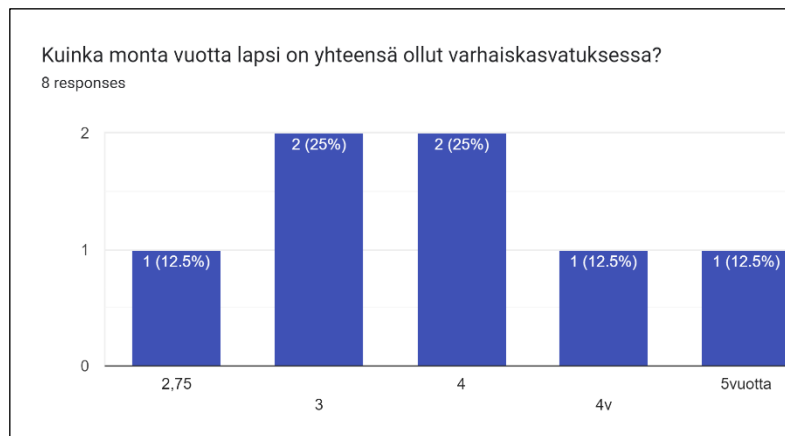
Kuvio 2: Tuen tarpeen syyt kyselyyn vastanneiden lapsilla.

Kuvio 3: Tukitoimet varhaiskasvatuksen ulkopuolella.

Kaikkien vastaajien lapsilla oli diagnoosi, ja ne vaihtelivat. Seitsemän vastaajaa täsmänsi diagnoosin avoimessa kysymyksessä. Niitä olivat Rettin oireyhtymä, kehitysviive, monimuotoinen kehityshäiriö, johon kuului useita aladiagnooseja, Brain - lung - thyroid syndrome, ADHD ja autisimirjon epäily ja Touretten oireyhtymä. Kaikilla lapsilla oli säännöllisiä tukitoimia varhaiskasvatuksen ulkopuolella (Kuvio 3). Yleisimpiä olivat puhe-, toiminta- ja fysioterapia. Perhetyön palveluihin luettiin muun muassa ”lapsiperheiden sosiaaliohjaaja käytöshaasteisiin”. Sopeutusvalmennuskurssit ja LAKU-kuntoutus (Coronaria 2024) on tarkoitettu neurokirjon lapsille ja heidän perheilleen.

Seitsemästä vastaajasta kolme kertoi lapsensa olevan tällä hetkellä varhaiskasvatuksessa. Vastaajien lapset olivat olleet varhaiskasvatuksessa 1-5 vuotta, enemmistö lapsista oli ollut varhaiskasvatuksessa 3-4 vuotta (Kuvio 4).

Kuvio 4: Varhaiskasvatuksessa vietetty aika.

Vastaajilta tiedusteltiin avoimella kysymyksellä heidän varhaiskasvatukseen kohdistamia odotuksia. Niitä on mahdollista peilata siihen, miten vastaajat kokevat varhaiskasvatuksen onnistuneen lapselle annetussa tuessa. Useissa vastauksissa tuli eri tavoin esille odotus erityisen tuen toteutumisesta lapsen kehityksen ja tarpeiden mukaan:

Että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja hoivan, mutta myös tarpeisiinsa ja kehitystasoonsa nähden sopivaa ohjausta ja opetusta saavuttaakseen täyden potentiaalinsa.

Odotin vahvaa pedagogista tukea lapselle.

Odotuksissa mainittiin myös riittävä osaaminen ja resurssit, jota tuen toteutuminen edellyttää.

Riittävä tuki ryhmään ja ymmärrys neuromoninaisuudesta.

Että lääkärien lausunnot otettaisiin tosissaan eikä se olisi vapaaehtoista noudattaa niitä tukitoimia, joita lääkärit suosittelevat lapsen kehityksen kannalta. Esim. avustajaa ei varhaiskasvatukseen kovin helpolla saa. Kauniita sanoja ja tavoitteita kirjataan paperille, mutta todellisuudessa niitä ei noudata ketään tai sitten hyvin vähän. Selityksenä on työntekijöiden riittämättömyys ja resurssipula. Jos kyseessä on erityisen tuen tarpeen lapsille suunnattu ryhmä niin siellä tulee olla resursseja venyä moneen ja työntekijöitä tulee olla tarpeeksi aina verrattuna ryhmän vaativuuteen.

Odotuksiin vastaajat liittivät myös ne mahdollisuudet, joita tuki voi lapselle tuoda. Näihin kuuluivat oppiminen, osallisuus ja toimijuus.

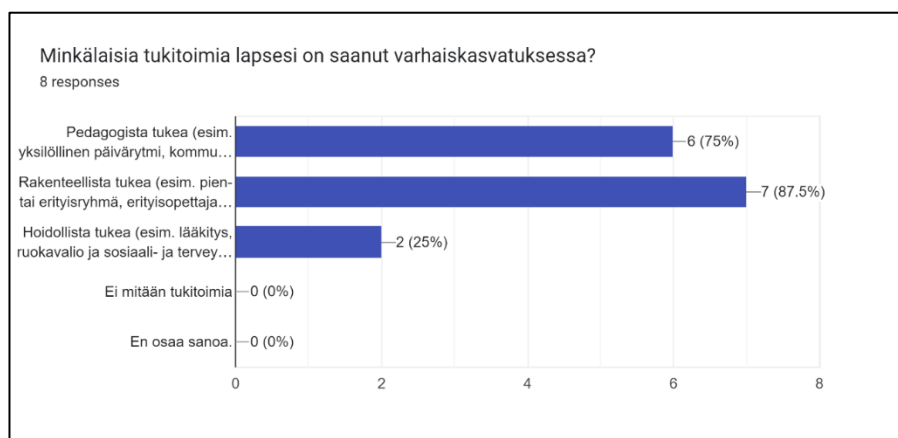
Lapsen aktivointi ja osallistaminen kaikkeen toimintaan.

Et lapsi oppii ja saa kavereita.

Lisäksi yksi vastaaja kertoi odottaneensa varhaiskasvatukselta ”tietoa järjestöistä”. Tiedon tai järjestöjen luonne ei vastauksesta täsmentynyt.

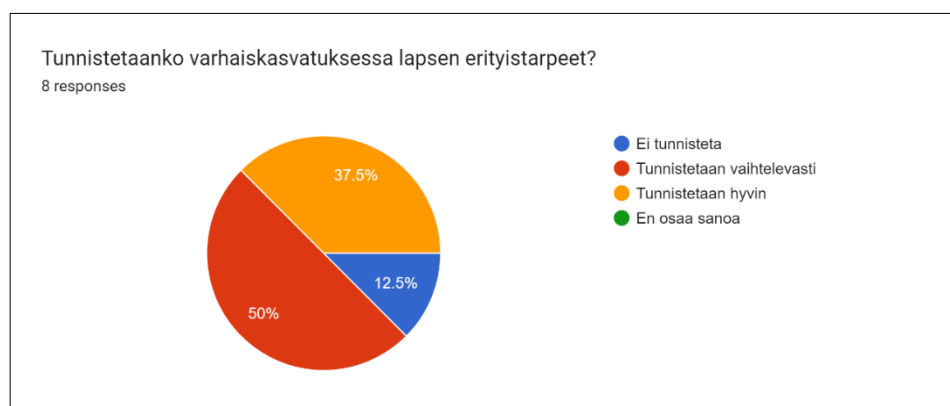
5.1.1 Varhaiskasvatuksen tuki

Varhaiskasvatuksen käytännön tukitoimia ja menetelmiä tiedusteltiin vastaajilta kyselyn toisessa osiossa. Kaikki lapset saivat tukea, ja valtaosa heistä sai rakenteellista ja pedagogista tukea (Kuvio 5). Pedagogisiksi tukimenetelmistä nimettiin ”kommunikointi katseella”, ”räätälöity varhaiskasvatuksellinen sisältö” ja ”viikkorytmi”. Rakenteellisina tukitoimia olivat avustaja (2 mainintaa), erityisopettajan osa-aikainen tuki (2 mainintaa) ja ”pienryhmä”. Lisäksi tähän ryhmään laskettiin mukaan oman aikuisen tuki leikissä ja tehtävissä (2 mainintaa) sekä ”toimintaterapeutin antamat keinot rauhoittumiseen ja pukeutumiseen. Hoidolliset toimet mainittiin yhdessä avoimessa vastauksessa, mutta niitä ei täsmennetty.

Kuvio 5: Tukitoimet varhaiskasvatuksessa.

Vastaajilta kysyttiin monivalintakysymyksellä, tunnistetaanko varhaiskasvatuksessa lapsen erityistarpeet, ja heitä pyydettiin perustelevaan vastaus avoimella kysymyksellä. Valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että lapsen erityistarpeet tunnistetaan varhaiskasvatuksessa joko hyvin tai vaihtelevasti (Kuvio 6).

Kuvio 6: Erityistarpeiden tunnistaminen varhaiskasvatuksessa.

Neljä vastaajaa perusteli vastaustaan. Esiin tuli erityisesti se, että tukea myönnettiin ja annettiin vaihtelevasti ja epäselvin perustein, ja osaaminen oli osin riittämätöntä.

Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja tunnistavat tuen tarpeet ja lisätukea on haettu, mutta kaupunki ei silti myönnä pienryhmäpaikkaa tai ryhmäkohtaista avustajaa. Ilmeisesti resurssit ei ole.

Ekassa pk ei tunnistettu tokassa tunnistettiin ja sai vikat 2v erityisen hyvää tukea. Tehostettu aloitettiin heti ku pk alotti ja eskari vuon vaihtu erityiseen tukeen mikä jatku nyt 1lk.

Lapsen erityisyys on päivänselvää toki kaikille (laaja-alainen kehitysvammaisuus), mutta virheellisiä käsityksiä hänen osaamisensa, oppimisensa ja esim. itsesääätelykykynsä laajuudesta esiintyy, ja tulkinnat vaihtelevat kehityskyvyttömyydestä ("pidetään vauvana") liiallisiin odotuksiin (esim. uskotaan lapsen toimivan uhmassa tai manipulointipyrkimyksiin, vaikka lapsella ei ole ko. tunnekapasiteettia / itsesääätelykykyä).

Huoltajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, onko varhaiskasvatuksessa annettava tuki vaihdellut eri aikoina, esimerkiksi lapsen tarpeiden mukaan. Suurin osa vastaajista (5) kertoi tuen vaihdelleen. Kahden vastaajan mukaan tuki ei ollut vaihdellut. Tuen vaihtelemisen syyksi kolme vastaajaa mainitsi resurssit.

On vaihdellut, mutta yksinomaan resurssikysymyksenä, ts. lapsen todelliset tarpeet on sivuutettu, koska ei ole esim. henkilökuntaa tai kehitysvammaosaamista.

Tuki on vaihdellut henkilökuntaresurssien mukaan. Vaikka lapsella olisi ollut tarve tuelle ja aikuiselle, sitä ei ole aina ollut saatavilla koska aikuisia ei ole tarpeeksi.

Vaihtelu ollut resursseista johtuvaa. Tuki tarvitaan aina.

Yksi vastaajista kertoi vain, että ryhmässä oli ollut avustaja, mutta ei täsmentänyt muutosta tai sitä, mihin se liittyi. Yksi vastaajista kertoi tuen vaihdelleen lapsilähtöisesti:

Lapsen tarpeiden/jaksamisen/osaamisen mukaan niin kun pitääki.

Osiassa kysyttiin myös vastaajien arvioita tuen riittävydestä, oikea-aikaisuudesta, suunnitelmallisuudesta ja tavoitteellisuudesta sekä siitä, miten helppoa heidän mielestään tukea oli saada. Lisäksi kysyttiin, miten tyytyväisiä huoltajat olivat varhaiskasvatuksen tukeen ja miten he parantaisivat sitä. Vastaukset tuen riittävydestä vaihtelivat laidasta laitaan. Kolme vastaajaa piti tukea tällä hetkellä riittävänä tai sopivana. Kaksi vastausta totesi tuen olevan riittävää ajoittain tai osittain. Kahden vastaajan mukaan tuki ei ollut riittävää.

Suurin osa huoltajista piti tukea tällä hetkellä riittävänä tai edes ajoittain riittävänä, mutta huomionarvoista on, että nekin vastaajat, joiden mukaan tuki oli riittävää, nostivat esiin ongelmia.

Taistelun jälkeen on ollut riittävä.

Minimitasolla riittävä.

Vastaajilta kysyttiin, onko lapsen saama tuki ollut suunnitelmallista ja tavoitteellista ja onko tuelle asetettu tavoitteita, joita on seurattu ja dokumentoitu. Valtaosa seitsemästä vastaajasta vastasi kyllä. Yhden mukaan tuki ei ollut suunnitelmallista ja tavoitteellista ja yhden mukaan se oli sitä jossain määrin.

Jossain määrin ollut suunnitelmallista ja tavoitteellista. Seuranta ja dokumentointi ollut mielestäni välillä tilannetta "kaunistelevaa", lapsen saamaa tukea on kuvailtu paremmaksi paperille kuin mitä todellisuus tai saamani tiedot ovat olleet.

Vastaajat arvioivat myös tuen oikea-aikaisuutta. Oikea-aikaisuuden käsite määriteltiin niin, että lapsi on saanut tukea silloin kun hän sitä tarvitsee. Suurin osa, viisi seitsemästä vastaajasta, oli sitä mieltä, että tuki ei ollut oikea-aikaista. Vain yhden mukaan tuki oli oikea-aikaista. Yksi vastaaja sijoittui välimaastoon kertomalla, että "kun asioista on taisteltu, on tuki ollut saatavilla". Tukea on siis annettu, mutta aloite on tullut huoltajalta, ei varhaiskasvatuksesta, kuten pitäisi. Ne vastaajat, joiden mukaan tuki ei ole ollut oikea-aikaista, kertoivat syyksi sen, että tukea olisi pitänyt saada enemmän ja aikaisemmin, tuen saaminen on kestänyt, "tekijöitä" eli työntekijöitä ei ole löytynyt ja lapsen tuentarve on ohitettu, kun huoltajan ja ammattilaisten näkemyksiä ei ole kuunneltu.

Olen pettynyt 2 ekaan vuoteen koska ekas pk ei otettu tukea tosissaan vaik monelta taholta tuli tämä vahvistus et tukea tarvitsee jo ihan kommunikointiin, kun ei puhunut, kun meni pk 3v. 2 vikaan vuoteen olisin nähnyt viskarivuonna jo tarpeelliseksi nostaa tuen porrasta erityiseen tukeen, koska vuosi oli tosi raskas kotona kuin pk. Lapsi oli mm. tosi aggressiivinen hoitajillekin. Eskari toimi kun unelma.

Vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, miten helppoa tukitoimien saaminen on ollut ja mitä se on edellyttänyt vanhemmilta. Viisi seitsemästä vastaajasta piti tuen saamista vaikeana. Vastauksissa toistui näkemys, että tuen saaminen edellyttää huoltajilta vaatimista ja taistelua.

Vaikeaa, vanhempi joutunut vaatimaan ja muistuttamaan sekä opastamaan ja ohjaamaan henkilökuntaa.

Taistelua johtoportaan kanssa, kun sieltä on pompotettu lääkärinlausunnosta toiseen, kun eivät kelpaa ja tulkittu lausuntoja kunnan eduksi ennemmin kuin lapsen. Ison työn takana on kaikki ollut.

Vaikeaa. Tukea pitää osata itse vaatia. Olen ollut yhteydessä tukipäätöksestä varhaiskasvatuksen aluepäällikköön. Jos tämä ei tuo tulosta, otan yhteyttä varhaiskasvatusjohtajaan. Mahdollisesti kaupunginvaltuuston jäseniin myös. Teen valituksen hallintopäätöksestä aluehallintovirastolle. Kirjoitan ehkä yleisönosastokirjoituksen. Viimeisen kuukauden aikana olen käyttänyt noin 2 työpäivän verran aikaa lapsen tukiasioiden selvittelyyn yhteistyötahojen kanssa ja tämä sama jatkunee loppuvuoden. Lapset ovat eriarvoisessa asemassa, koska kaikkien vanhemmilla ei ole aikaa/kielitaitoa/osaaamista/jaksamista hakea tietoa, kyseenalaistaa viranomaisten päätöksiä ja tehdä valituksia.

Tilanteet, joissa tuen saaminen lapselle oli vaivatonta, jäivät vähemmistöön. Vain yhden vastaajan mukaan tuen saaminen sujui hyvin. Vaihtelevasti tukea koki saaneensa kaksi vastaajaa. Silloinkin kun prosessi koettiin suhteellisen helpoksi, ongelmia oli ollut.

Kohtuullisen helppoa, esteettömyyden saaminen oli haastavinta.

Vastaajilta tiedusteltiin, miten tyytyväisiä he olivat varhaiskasvatuksen tukeen ja miten tukea voisi parantaa. Molemmat olivat avoimia kysymyksiä. Tyytyväisyys jakaantui: vastauksista neljä voitiin luokitella ei-tyytyväisiin ja kolme tyytyväisiin. Mielipiteeseen vaikuttivat tuessa tapahtuneet muutokset. Toisilla ne olivat myönteisiä, toisilla kielteisiä.

Melko tyytyväinen. Aiemmin olin vähemmän tyytyväinen, nyt enemmän, koska henkilökohtainen avustaja on niin iso parannus kaikkeen aiempaan nähden.

Erityisen tyytyväinen olin 2 vikaan vuoteen koska edistys lapsessa näky. Raivarit kotonan vähentyi vaik lopulta lääkitys vei vikan vuon monet isommat haasteet pois, jotta päästii kuntouttamaan niitä.

Viime aikoina en enää niin tyytyväinen, ryhmän kokoonpano ei palvele lapsen kuntoutuksen tavoitteita.

Tyytyväisyyteen vaikutti myös se, miten varhaiskasvatus oli järjestetty.

Perushoito oli ok.

Isot ryhmät, yksilö jää näkemättä.

Myös tämän kysymyksen vastauksissa tuli esiin, että joskus huoltaja joutuu vaatimaan ja etenemään yhä ylemmäs virkamiesportaikossa saadakseen tukea. Vastaukset kertovat prosessin toimimattomuudesta ja lainsäädännön ohittamisesta.

En ole tyytyväinen. Vaikka ryhmän opettaja, erityisopettaja, toimintaterapeutti, lapsen neurologi ja vanhemmat vaativat vahvempaa tukea, Helsingin kaupunki (itäinen suurpiiri) ei sitä myönnä. Avustajaa tai pienryhmäpaikkaa ei kuulemma juuri koskaan voi saada kesken päiväkodin toimintavuoden (elo-heinäkuu). Lapsen suurempi tuen tarve tunnistettiin syksyllä lapsen siirtyessä ryhmäperhepäivähoidosta päiväkotiryhmään. Nyt joudumme odottamaan riittävää tuen tasoa vähintään uuden toimintavuoden alkuun eli elokuuhun 2024, mikäli sitä hänelle edes ensi toimintavuodelle myönnetään. Ennen ensi syksyä ei kuulemma tapahdu mitään. Lain mukaan riittävä tuki pitäisi saada saman tien ja tämä ei kyllä toteudu millään tasolla ainakaan Helsingissä. Sosiaalitoimi ja Kela ovat nähneet lapsen tuen tarpeen, koska minulle on myönnetty omaishoitajuus ja hänelle korotettu vammaistuki. Varhaiskasvatukseen kuitenkin riittävää tukea ei näköjään saa.

Kun keskustelin asiasta päiväkodinjohtajan ja hänen esimiehensä kanssa isoin kirjaimin ja vängättiin lääkärin lausunnoista kauan, niin tukea alkoi löytymään hänen tarvitsemansa määrä. Itse päiväkodin työntekijöiden panos oli valtaisa mutta se että se tuki saatiin hänelle ja ryhmään ylimääräinen työntekijä oli kivenalla.

Tuen parantamista koskevaan kysymykseen tuli vastaus jokaiselta vastaajalta. Niissä mainittiin erityisesti kolme teemaa: tuen oikea-aikaisuus ja riittävyys (3), rakenteelliset tukitoimet

(3) ja varhaiskasvatushenkilöstön osaaminen (2). Vastajien mielestä tukea tulisi antaa ajoissa, ilman taistelua ja riittävästi. Rakenteellisista tukitoimista mainittiin avustajien ja omaohjaajan käyttö sekä pienryhmä. Lisäksi vastauksissa tuli esiin, että kasvattajien tulisi olla sitoutuneita tukeen ja heillä tulisi olla riittävästi osaamista erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjaamisessa.

Aiempaa ja enemmän tukea, myös henkilökunnalta parempaa sitoutumista tai halua oppia juuri tämän lapsen (tai edes yleisesti kehitysvammaisuuden) yksilöllisistä haasteista ja vahvuuksista ja kehitysvammaisuuden kirjosta.

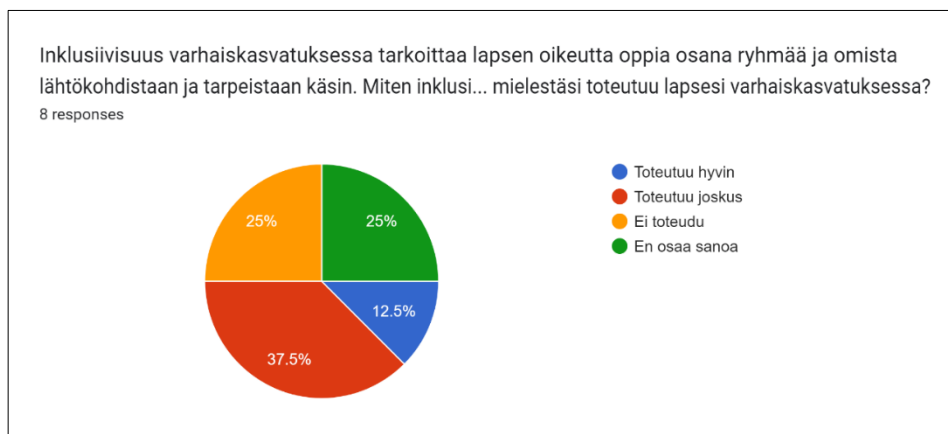
Lapsi tarvitsee joko paikan integroidusta pienryhmästä tai vähintään ryhmäkohtaisen (jopa henkilökohtaisen) avustajan. Päiväkodin tilojen pitäisi olla rauhallisemmat, hiljaisemmat ja vähemmän lapsia pitäisi olla samassa tilassa.

Enemmän jo varhaiskasvatuksessa huomioitaisiin erkat.

Lisäksi yksi vastaaja toivoi sosionomiopiskelijoiden hyödyntämistä ryhmissä ja toinen halusi parantaa kommunikaatiota varhaiskasvatuksen ja perheen välillä.

5.1.2 Kasvattajien osaaminen ja lapsen osallisuus ja toimijuus

Kolmannessa osiossa tiedusteltiin huoltajien näkemystä inklusion sekä lapsen osallisuuden ja toimijuuden toteutumisesta. Osion lopussa vastaajat arvioivat myös varhaiskasvatuksen henkilöstön sitoutumista tukitoimiin ja heidän osaamistaan tuen antamisessa. Osio koostui väittämistä, jotka olivat monivalintakysymyksiä sekä avoimista kysymyksistä, joissa vastauksia sai perustella. Monivalintakysymyksissä ns. vääriä vastauksia ei ole mahdollista erottaa, joten olemme analysoineet kaikki vastaukset osana kokonaisuutta olettaen, että vastaus on annettu varhaiskasvatuksesta. Vaikkei näin olisi, tuloksista piirtyy riittävästi tietoa muiden seitsemän vastauksen ansiosta.

Kuvio 7: Vastajien näkemys inklusion toteutumisesta.

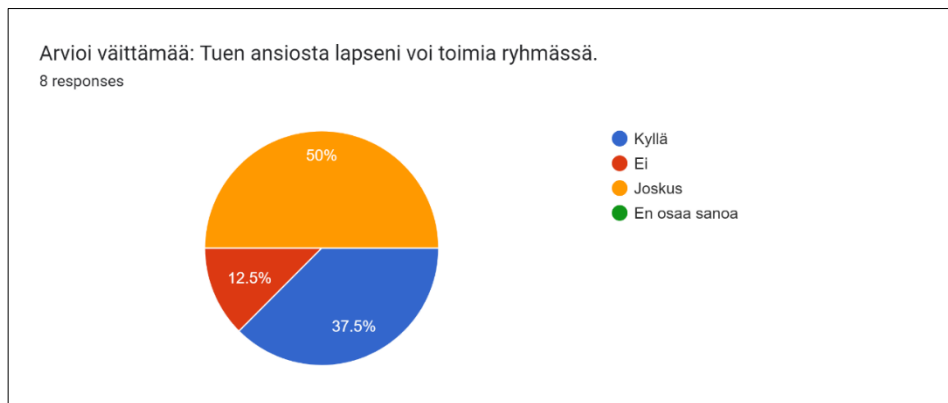
Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että inklusio toteutuu lapsen varhaiskasvatusryhmässä hyvin tai joskus (Kuvio 7). Neljännes ei osannut sanoa, miten inklusio ryhmässä toteutuu. Avoimessa vastauksessa valintaansa perusteli kolme vastaajaa, jotka kertoivat inklusion toteutumisen esteistä ja puutteista. Perusteissa nostettiin esiin, että tukitoimien puute ja kasvattajien liian vähäinen osaaminen estävät inklusion toteutumista.

On toki ryhmässä, mutta nykyään ei tee samoja asioita muiden kanssa enää. Erityisryhmä voisi antaa enemmän.

Aistiesteettömyyttä ei aina kyetty toteuttamaan ja tämä näkyi lapsen uupumisena. Lopulta jouduimme ottaa lapsen hetkellisesti 2kk kotihoitoon. Riittävää osaamista ei ollut kaikilla vain osalla ryhmän aikuisista, joten se näkyi. Ohjeita ei pilkottu mm. tarpeeksi kuvin.

Kun jos on toiminnan ohjauksen vaikeus niin avustajan pitää saada ohjaajan palkkaa niin motivaatio avustajalla parempi.

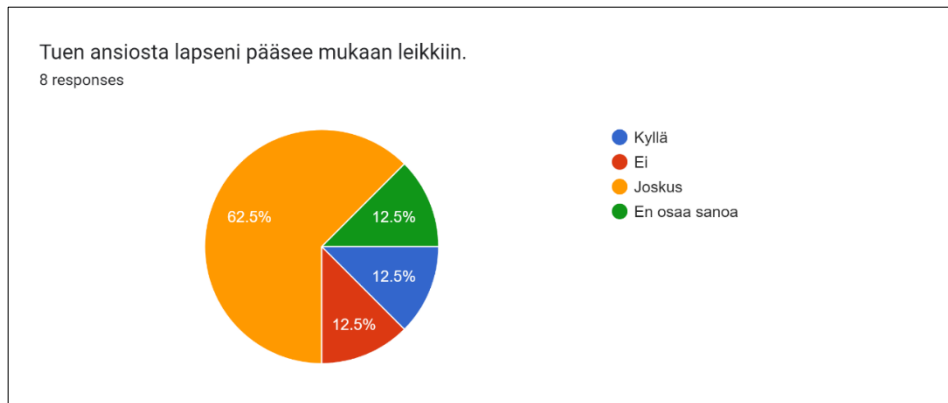
Viisi väittämää käsitteli lapsen osallisuutta ja toimijuutta. Niissä vastaajat arvioivat, miten tuki mahdollistaa lapsen pääsyn vertaisryhmään, osallisuuden leikkiutilanteissa, onnistumisen kokemukset, erilaisten tunteiden harjoittelun ja ristiriitatilanteissa toimimisen sekä itsetunnon myönteisen kehittymisen. Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että tuki mahdollistaa lapsen toimimisen ryhmässä ainakin joskus (Kuvio 8). Kolmen vastaajan mukaan lapsen toimiminen ryhmässä toteutuu tuen ansiosta. Neljä oli sitä mieltä, että näin on joskus.

Kuvio 8: Vastaukset väittämään "Tuen ansiosta lapseni voi toimia ryhmässä".

Leikkiin pääsyä tukitoimet eivät vastaajien mielestä mahdollistaneet yhtä hyvin (Kuvio 9). Vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, että tuen ansiosta hänen lapsensa pääsi mukaan leikkiin. Viisi vastaajaa oli sitä mieltä, että tuki mahdollisti leikkiin pääsyn joskus. Yhden mukaan näin ei ollut. Yksi vastasi "en osaa sanoa" ja täsmensi vastaustaan näin:

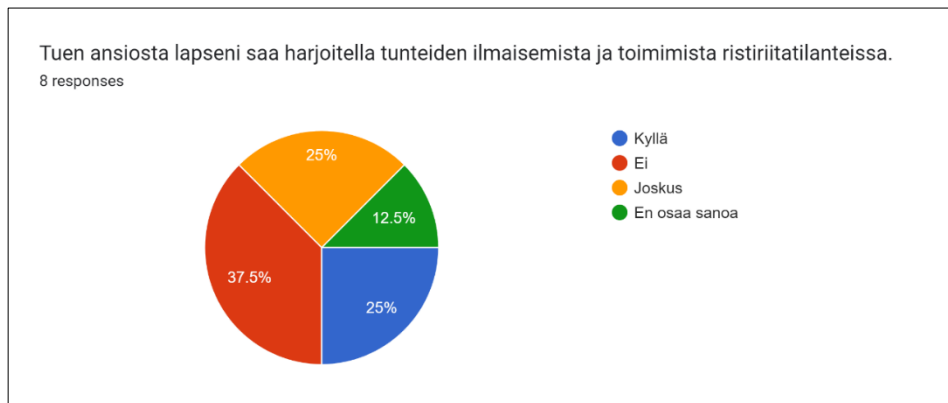
En tiedä lapsen osallistumisesta leikkeihin; ei yleensä ole muiden lasten touhuista kovin kiinnostunutkaan.

Kuvio 9: Vastaukset väittämään "Tuen ansiosta lapseni pääsee mukaan leikkiin".

Osallisuudessa leikkiin oli vastaajien lapsilla puutteita varhaiskasvatuksessa annettavasta tuesta huolimatta. Tämä on huomionarvoista, sillä leikki on lapselle keskeinen tapa oppia ja kehittyä. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla on joskus vuorovaikutuksen haasteita, joita vertaisryhmässä voi tehokkaasti opetella, usein aikuisen tuella ja ohjauksessa. Lapset oppivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, siksi leikkiin pääsy on jokaiselle lapselle tärkeää.

Leikkitaitoihin liittyvät lapsilla tunnetaidot ja ristiriitatilanteiden käsittelyn harjoittelu. Vain kahden vastaajan mukaan varhaiskasvatuksen tuella oli onnistuttu vahvistamaan näitä taitoja (Kuvio 10) Kaksi oli sitä mieltä, että näin on "joskus". Kolme vastasi "ei".

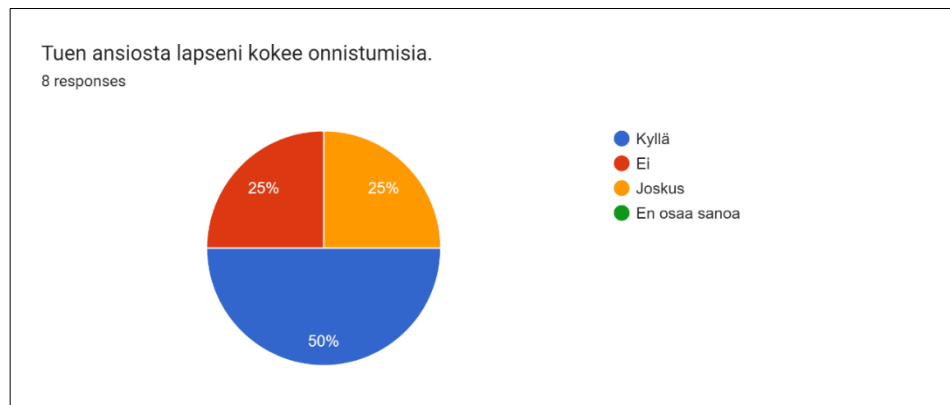

Kuvio 10: Vastaukset tunteita ja ristiriitatilanteita koskevaan väittämään.

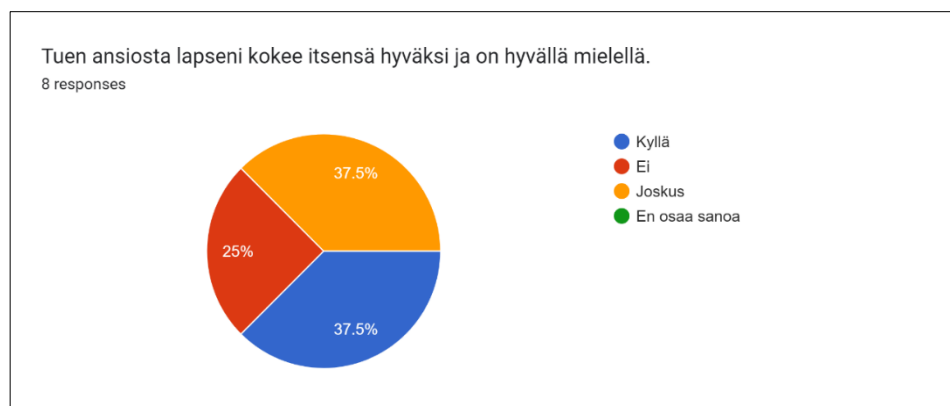
Lapsen osallisuuden ja toimijuuden kannalta olisi erityisen tärkeää, että hän saisi ristiriitatilanteiden käsittelyyn ja tunteiden ilmaisuun tukea. Kyselyn vastausten mukaan tässä oli puutteita. Syynä voi olla, että kasvattajilla ei ole aina tunnetaitojen tukemiseen riittävää osaamista.

Välillä aikuisten oli vaikea ymmärtää lapsen tunnereaktioita koska ne osittain poikkeavat valtaväestöstä. Lapsen mielipidettä vaikea tietää, kun ei kyennyt sitä aina ilmaisemaan. En tiedä pääsikö aina leikkiin mukaan.

Väittämät toivat esiin myös myönteisiä kokemuksia varhaiskasvatuksesta. Ne koskivat lapsen itsetunnon myönteiselle kehityksen tukemista. Neljä vastaajaa oli sitä mieltä, että tuen ansiosta lapsi kokee varhaiskasvatuksessa onnistumisia. Kolme oli sitä mieltä, että näin oli joskus ja kaksi vastasi ei (Kuvio 11).

Kuvio 11: Vastaukset väittämään "Tuen ansiosta lapseni kokee onnistumisia".

Kuvio 12: Vastaukset lapsen itsetuntoa koskevaan väittämään.

Viimeisen väittämän tarkoituksena oli pohtia, minkälainen vaikutus varhaiskasvatuksen tuella on lapsen myönteiseen minäkuvaan. Se oli jatkumoa kysymykselle siitä, miten lapsi kokee onnistumisia, sillä onnistumiset vahvistavat lapsen itsetuntoa ja myönteistä minäkuva. Myönteinen minäkuva vahvistaa puolestaan lapsen toimijuutta ja hyvinvointia. Tässäkin tulos oli suhteellisen hyvä. Kuusi kahdeksasta vastaajasta oli sitä mieltä, että näin on vähintään joskus (Kuvio 12). Kolme vastaajista vastasi kyllä ja kolme joskus. Kaksi vastaajaa vastasi ei, mikä kertoo, että varhaiskasvatuksen tuki on epäonnistunut eikä sen perustehtävä, lapsen hyvinvoinnin tukeminen, ole toteutunut.

Osion kolme viimeistä kysymystä käsittelivät kasvattajien osaamisesta ja sitä, miten sitä tulisi parantaa. Pääosa vastaajista kuvaili kasvattajien kasvatusasennetta ja suhtautumista lapsen tuen tarpeeseen myönteisesti. Valtaosa (5) oli sitä mieltä, että kaikki ryhmän kasvattajat ovat sitoutuneet lapsen tukeen. Kaksi vastasi kieltävästi.

Kolme vastaajaa seitsemästä arvioi asennoitumisen vaihtelevan. Näin oli sekä päiväkotien henkilöstön että eri päiväkotien välillä.

Itse työntekijöiden asenne oli mahtava ja homma toimi hienosti. Esimiesten asenne oli, että teidän pitää vain hyväksyä tämä ja näin tämä menee ja enempää tukea ei tule. Kyllä tulikun jaksoi taistella asioista viimeiseen asti mutta sitten väsähti itse kun sai asiat oikeille raiteille.

Ekas pk huonosti. Käytännössä todettiin et on ongelmia, et niiden kans pärjätään eli uhriuduttiin sen sijaa et ois tarjottu se tuki, vaikka moni terapeutinkin kävi tarjoamassa kuvatukea ja vinkkejä vilkkauteen mm. Toisessa pk paremmin, koska lapsi on- nekkaasti saanut 2 huippuopea joil oli ymmärrystä ja tietoa hänen kaltaisista lapsista. Aistisäätelyasioiden kans jouduttiin jonkun verran puimaan, kun tähän ei aina löytynyt ymmärrystä ja osalla ryhmän aikuisista oli haasteita hyväksyä.

Viisi seitsemästä vastaajasta oli sitä mieltä, että kaikki kasvattajat ovat sitoutuneet lapselle annettavaan tukeen. Kasvattajien sitoutuminen tukeen on johdonmukaisen tuen edellytys.

Kyllä, kaikki tietävät lapsen tarpeet ja osaavat toimia niiden mukaan.

Osion lopuksi huoltajat arvioivat, miten riittävänä he pitivät kasvattajien osaamista erityistä tukea tarvitsevien lasten tukemisessa. Heitä pyydettiin myös kertomaan, miten sitä voisi kehittää. Yhden vastaajan mukaan osaaminen oli ”ok”. Muut kuusi vastaajaa kertoivat joko suoraan tai epäsuorasti, että kasvattajien osaaminen ei ole riittävää. Riittämättömyyttä he perustelivat tiedon puutteella, vähäisillä resursseilla ja vääränlaisella tuella.

Osaamista kehitysvammaisuudesta, nepsy-asioista ym. tarvittaisiin todella paljon enemmän myös ”rivihenkilökunnalle”.

Ei ole riittävästi, infoja on järjestetty. Joskus olisi hyvä hyväksyä, että toiset lapset tarvitsevat erityisryhmän kehitysvamman takia eikä pidä integroida normaali-ryhmään.

Aiemmassa ryhmäperhepäivähoidossa oli lastenhoitajia töissä ja heillä ei osaaminen riittänyt tuen tarpeiden tunnistamiseen tai lapsen pedagogiseen tukemiseen. Lapsen suurempaa tuen tarvetta ei tunnistettu senkään takia, että erityisopettaja kävi vain noin 1 kerran vuodessa seuraamassa ryhmää. Tästä syystä vahvemman pedagogisen tuen saanti viivästy.

Erittäin vaihtelevana! On aivan tuurista kiinni! Meillä sattuu olemaan hyvät opet. Opin- tojen aikana tulisi enemmän keskustella nepsy-asioista ja harjoitella ratkaisukeskei- syyden periaatteita. Liikaa yritetään lähteä ongelmakeskustelulla liikkeelle eikä päästä puimaan niitä ratkaisuja. Varhaiskasvatus oli todella raskas tämän yksilön kanssa. Pienempi erityinen sai tämän lapsen viime vuoden open open niin saatiin hänen tuki aloitettua oikea-aikaisesti ja nopeasti.

Kehityskohteena nimettiin lisäkoulutus kasvattajille ja erityisopettajan käyttö ryhmässä.

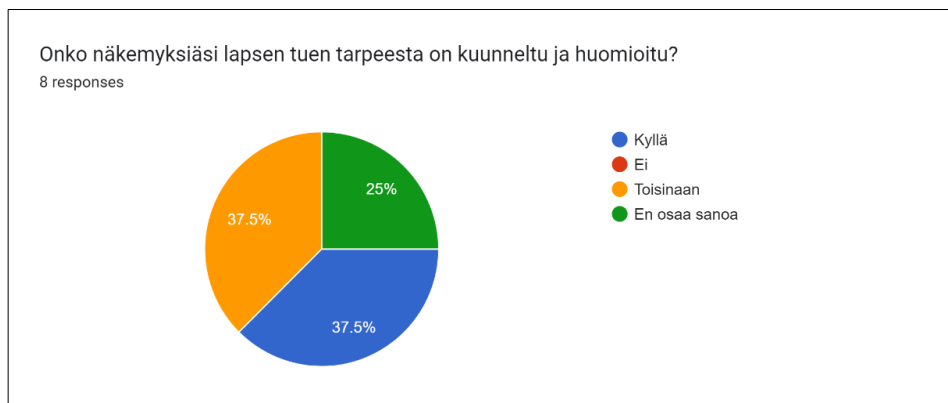
Erityislastentarhanopettajia olisi hyvinolontunnetta jokaisessa tällaisessa ryhmässä ja kouluttaa myös muita työntekijöitä erilaisin kurssein: adhd/käytöshäiriöt ja sairaudet, miten olisi hyvä toimia. Vähän kuin Kelan kuntoutusjaksoja järjestetään perheille, joista saa tietoa kyseisestä tilasta ja miten sen kanssa toimia ja mikä auttaa, niin olisi myös työntekijöille lyhennetyssä muodossa samanlaisia.

5.1.3 Yhteistyö huoltajien kanssa

Neljäs osio käsitteli huoltajien ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä. Siinä kysyttiin huoltajien osallistumisesta tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksen kanssa, vanhemmuuden tuesta sekä yhteistyön toimivuudesta.

Kaikki huoltajat olivat osallistuneet varhaiskasvatuksessa lapsen tukitoimien suunnitteluun ja niiden arviointiin. Jokainen vastaaja täsmensi osallistumisen tapansa. Niitä olivat varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut (2 kpl), ”verkostot ja kuulemiset”, joilla viitattiin tapaamisiin moniammatillisen ammattilaisverkoston, muun muassa terapeuttien kanssa (2 kpl), sekä yleisemmin ”kasvatuskeskustelut varhaiskasvatuksen kanssa” ja ”palaverit” (2 kpl), jotka saattoivat viitata sekä varhaiskasvatuksen sisäisiin että moniammatillisen verkoston tapaamisiin. Kaksi vastaajaa nimesi tässä kohdassa avoimen ja arkisen keskustelun varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

Enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että heidän näkemyksiään lapsen tuen tarpeesta oli kuunneltu ja huomioitu ainakin joskus (Kuvio 13). Osa vastaajista ei osannut sanoa, miten heidän näkemyksiään oli kuultu ja huomioitu. Yksi vastaaja perusteli avoimessa vastauksessa, että näkemyksien huomioiminen vaihteli ryhmästä ja sen kasvattajista riippuen.

Kuvio 13: Huoltajien näkemysten kuunteleminen varhaiskasvatuksessa.

Vanhemmuuden tukeminen on yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 18). Kolme seitsemästä vastaajasta kertoi saaneensa tukea vanhemmuuteen. Yksi kertoi saaneensa tukea ”hyvin”. Kaksi kuvasi tukea hieman laajemmin.

Hoitamalla lasta asianmukaisesti -> hälventänyt omaa huolta ja luonut luottamusta. Lapsen kehitysvammaisuuteen ja erityispiirteisiin ei ole ollut varhaiskasvatuksessa juuri tukea antaa, koska oma tietotaito ja kokemus ylittää monin verroin henkilökunnan tietämyksen tason.

En osaa sanoa, ehkä vahvistettu, että en ole näkemyksieni kanssa yksin (tuen tarpeesta).

Kahden vastaajan mukaan tukea vanhemmuuteen ei annettu, ja kahden mielestä tuki oli ollut vaihtelevaa tai vaihteli henkilöittäin.

Työntekijät tukevat, esimiehet eivät. Jouduin monesti sanomaan työntekijöille, että te teette hienoa työtä niissä puitteissa ja jaksamisessa mitä teillä on ja että heissä ei ole mitään vikaa vaan esimiehissänne kun eivät anna tarpeeksi resursseja toteuttaa työtänne lasten tarpeiden mukaisesti.

Erimielisyydet varhaiskasvatuksen ja huoltajien kanssa oli hoidettu vastausten mukaan pääsääntöisesti myönteisessä hengessä. Kahdella seitsemästä vastaajasta erimielisyyksiä ei ollut ollut. Neljä kertoi, että erimielisyydet oli hoidettu ”keskustelemalla” tai ”rakentavasti”.

Keskustelemalla, toki niitä oli työntekijöiden kanssa hyvin vähän.

Rakentavasti ja perustellen.

Keskustelemalla yksikönjohtajan kanssa ja läsnä ollessa. Joskus tuonut parannusta tilanteeseen, joskus ei.

Yksi vastaus viittasi negatiivisempaan kokemukseen. Vastaajan mukaan erimielisyydet oli hoidettu ”selittelemällä”.

Kyselyn lopuksi huoltajat arvioivat avoimissa kysymyksissä, mikä yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa on toiminut, mikä ei ole toiminut ja miten yhteistyötä voisi kehittää. Kysymykseen, mikä varhaiskasvatuksessa toimii, tuli vain kaksi vastausta, sillä useampi huoltaja oli epähuomiossa lukenut kysymyksen ”miten yhteistyö on toiminut”. Analysoiduissa vastauksissa nousi esiin toimiva yhteistyö.

Avoin puhe päivittäin työntekijöiden kanssa.

Elton ja ryhmän open kanssa.

Kysymykseen, mikä yhteistyössä ei ole toiminut tuli kuusi vastausta, ja niissä mainittiin erityisesti vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat.

Kommunikointi.

Esimiestason toiminta ja meriselitykset.

Yksittäisten henkilöiden asenne, mahdollisesti henkilökemiaongelmien takia (vanhempi vs. varhaiskasvatuksen henkilö).

Lisäksi mainittiin heikko tiedonkulku ja se, ettei apua ole aina riittävästi saatavilla.

Neljä vastaajaa kommentoi yhteistyön parantamista. Kolmessa vastauksessa nostettiin esiin toimiva keskusteluyhteys ja yhteistyö vanhempien kanssa.

Enemmän aikaa yhteiselle keskustelulle.

Vanhempaa tulisi kuunnella - ja uskoa! - vielä enemmän, kun hän pyrkii opastamaan lapsen kanssa toimimisessa.

Olemme tarjonneet kommunikointiin välineitä, mutta niitä ei käytetä.

Yksi vastaaja toivoi myös välineitä tiedonkulun ja -jakamisen kehittämiseen.

Joku ipad eteiseen mihin voi vanhemmat vinkata esim. alueella vertaisryhmä ym. Pa-dissa tietoa webinaareista ym.

5.2 Teemahaastattelut

Teemahaastatteluissa käytettiin teemahaastattelun kysymyslomaketta (Liite 1). Haastattelut koskivat kolmea lasta, joista yksi ei enää ollut varhaiskasvatuksessa. Ensimmäisen, taustoittavan osion sisältö on raportoitu pääpiirteittäin alla (Taulukko 1).

Taulukko 1: Taustatiedot teemahaastatteluun osallistuneiden huoltajien lapsista (osio 1)

Teemahaastattelu: Taustakysymykset			
	Lapsi 1	Lapsi 2	Lapsi 3
Lapsen tuen tarve	Kielelliset haasteet, ylivilkkaus, impulsiivisuus, aggressiivisuus	Ylivilkkaus, tunnesäätelyn haasteet, herkkyys muutoksille	Aistiyliherkkyys, kielelliset ja toiminnanohjauksen haasteet, sosiaalinen ahdistus, levottomuus.
Diagnoosi	Kielellinen kehityshäiriö, (ADHD)	Ei	Sensorisen integraation häiriö, tarkkaavaisuushäiriö, (autismin kirjo)
Arjen tukitoimet (kotona)	Kuvatuki, selkokieliisyys, (tukiviittomat), emot. tuki, tunteiden sanoittaminen	Struktuuri, kuvatuen hyödyntäminen, emot. tuki, tunteiden sanoittaminen	Aikuisen ohjaus, tuki ja valvonta
Säännölliset tukitoimet (vakan ulkopuolella)	Puheterapia	Ei	Toimintaterapia, omaishoidon tuki
Vuodet vakassa (ml. esiopetus, noin)	4	3	4

Lapset on tarkastelua varten nimetty numeroin (Lapsi 1, Lapsi 2 ja Lapsi 3), ja heihin viitataan näillä nimillä. Lainauksissa viitataan huoltajaan anonymisti sekä lapseen, jota kommentti koskee: esimerkiksi ”Huoltaja / Lapsi 2”. Tilanteissa, joissa huoltaja käyttää lapsen nimeä, nimi on korvattu kirjaimella ”X”.

Lapsista kahdella oli diagnoosi: lapsi 1:llä oli kielellinen kehityshäiriö, joka täydentyi varhaiskasvatusvuosien jälkeen ADHD-diagnoosilla. Lapsi 3:lla oli sensorisen integraation häiriö, tarkkaavaisuushäiriö ja epäily autismin kirjosta. Lapsi 2:lla oli huoltajan mukaan erityistarpeita, mutta ei virallista diagnoosia. Lapsen tuen tarpeita vanhemmat kuvasivat haasteiden kautta, ja niistä piirtyi myös mielikuva perheiden arjesta ja vanhempien roolista lasten arjen tukijoina.

Hänellä on ollut aina haastetta siinä, että ei välttämättä ymmärrä täysin, mitä hänelle sanotaan, ohjeita ja tämmöisiä. Arjessa joutuu antamaan tosi vahvasti verbaalista tukea... Turhautumista on tosi paljon. Ja sitten ehkä pahin on se impulsiivinen käyttäytyminen, jos hän suuttuu, hän suuttuu tosi vahvasti. Jos on iloinen, niin iloisuuskin on hyvin äänekkästä. Vaatii tosi paljon henkistäkin tukea sen verbaalisen puolen lisäksi. (Huoltaja / Lapsi 1)

Hänellä on tosi suuri sosiaalinen ahdistus ja pelko, hän ei mielellään poistu kodin ulkopuolelle tai ota tänne vieraita ihmisiä. Hän tarvitsee jatkuvaa aikuisen kontrollointia, varsinkin sosiaalisissa tilanteissa. Ja kotonahan se näkyy järkyttävänä raivareina ja semmoisena yleisenä levottomuutena, että on kykenemätön tarttumaan mihinkään tekemiseen. Koko ajan työllistää yhden aikuisen. (Huoltaja /Lapsi 3)

Hirveästi ei voi muutoksia tulla ilman, että niitä ei etukäteen osaa selittää ja varoittaa ja sanoittaa. (Huoltaja /Lapsi 2)

Arjen tukitoimiin lapsilla kuuluivat muun muassa strukturoitu päiväjärjestys, kuvatuki ja selkokielisyys sekä aikuisen vahva läsnäolo, ohjaus ja emotionaalinen tuki. Lapsi 1:llä varhaiskasvatus oli osa kielellistä tukea.

Neuvolassa tehtiin ensimmäiset puheterapiatutkimukset, joissa todettiin, että tää on haaste, ja kun päästiin foniatrian polille, siellä puhuttiin, että päiväkotia on hyvä kuntoutusmuoto puheeseen. (Huoltaja / Lapsi 1)

Varhaiskasvatukseen kohdistuvina odotuksina nimetään lapsen tukeminen yksilöllisissä haasteissa, uusien taitojen oppiminen ja kasvatuksellinen tuki perheelle.

Olisin toivonut, että meidät vanhemmat olisi otettu vakavasti, kun me kerrotaan ongelmista. Ja se, että tämmöisiä palveluita kuin erityisopettajan käyttö, erityisopettajan arviointi oltaisi otettu aikaisemmassa vaiheessa käyttöön. (Huoltaja / Lapsi 3)

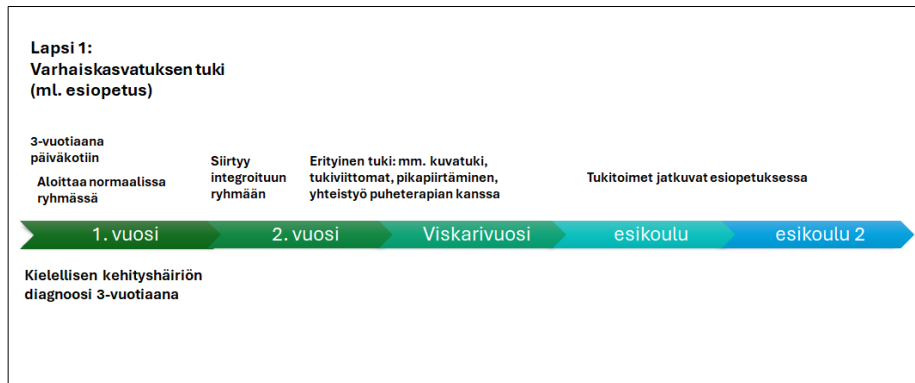
Vähän semmoisena ennaltaehkäisevänä, että olisi muutakin verbaalista kommunikointia kuin X:n (isompi sisarus) vähän vajavaiset kielelliset taidot. (Huoltaja / Lapsi 2)

Yksi huoltajista kertoi toivoneensa kasvatuksellista tukea myös omaan jaksamiseensa liittyvien haasteiden vuoksi.

En ole ikinä elänyt siinä ajatusmaailmassa, että päiväkodin tehtävä olisi kasvattaa mun lapsi, vaan se päävastuu on minulla ja minun miehellä. Me haluttiin, että X saa tukea puheeseen ja että on paikka, jossa saa touhuta ja tehdä, kun oma jaksaminen on kyseenalaista. (Huoltaja /Lapsi 1)

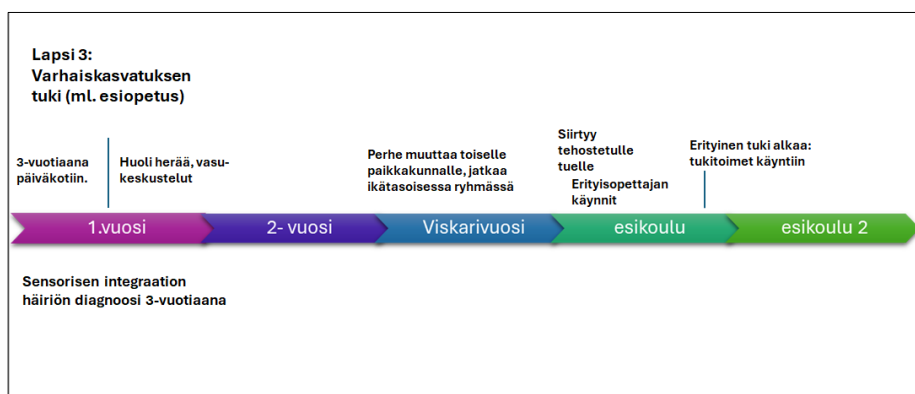
5.2.1 Varhaiskasvatuksen tuki

Huoltajien kokemukset varhaiskasvatuksen tuesta vaihtelivat ja olivat osin vastakkaisia. Kahdella lapsella oli varhaiskasvatuksen alkaessa diagnoosi, mutta tuki toteutui eri tavoin. Toisen huoltajan kokemus tuen toteuttamisesta oli myönteinen, toisen kielteinen. Varhaiskasvatuksen tuen toteutus on kuvattu kuvioissa 14 ja 15.

Kuvio 14: Varhaiskasvatuksen tuki lapsi 1:llä.

Kuvauksista näkyy, että molemmat lapset ovat aloittaneet päiväkodin kolmevuotiaana tavallisessa ryhmässä, jossa lapsen tuen tarve on tullut esille. Toinen lapsista on päässyt noin vuoden sisällä integroituun ryhmään ja erityisen tuen piiriin lukuisin eri tukitoimin. Toinen lapsista on päässyt tehostetulle tuelle vasta siirryttyään esiopetukseen, jolloin hän on alkanut saada erityisopettajan tukea. Erityiselle tuelle hän on siirtynyt vasta juuri ennen ensimmäisen esiopetusvuoden loppua. Molemmat lapset ovat kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Kuvio 15: Varhaiskasvatuksen tuki lapsi 3:lla.

Huoltajien kokemukset tuen tarpeen tunnistamisesta ovat päinvastaiset. Lapsi 1:n kohdalla varhaiskasvatuksesta oltiin aloitteellisia tuen lisäämisestä.

Ehtiköhän X olla noin vuoden normiryhmässä... Se oli meillä onni, että päiväkotia oli pieni, ei mikään täysi häslinkipaikka. Sitten kuitenkin huomattiin, että aikuisten huomio ei riitä ja hän tarvitsee kaikki kuvatuut ja tämmöiset. Vaikka normiryhmässäkin oli tehty paljon kuvilla, niin sitä tarvitsi paljon suuremmassa määrässä. Siellä ei aikuisresurssit riittäneet siihen, mitä X olisi tarvinnut. Sitten päästiin integroituun ryhmään. (Huoltaja / Lapsi 1)

Huoltaja kiittää, että päiväkodissa oltiin valmiita myöntämään omien resurssien riittämättömyys ja vahvemman tuen tarve. Hänestä integroidun ryhmän kanssa kävi ”tosi hyvä tuuri”.

X pysyi samassa ryhmässä päiväkodin loppuun asti. Se oli ihan mieletön ryhmä, aikuiset pysyi samana koko sen ajan. Se oli turvallinen, X on itse ilmaissut, että hän koki olonsa turvalliseksi siellä ja tykkäsi mennä sinne. Ne myös panosti kielelliseen puoleen paljon ja oli hyvässä yhteistyössä puheterapeutin kanssa. (Huoltaja / Lapsi 1)

Lapsi 3:n kohdalla huoli heräsi ensimmäisen kerran, kun hän oli kolmevuotias. Tällöin varhaiskasvatussuunnitelmassa sovittiin, että asiaa seurataan. Seuranta kuitenkin jäi, kun perhe muutti toiseen kuntaan. Siellä lapsen tuen tarvetta ei tunnistettu koko varhaiskasvatuksen aikana, vaikka perhe nosti tarpeen esiin. Vasta esiopetuksen alettua lapsi pääsi tuen piiriin, ensin tehostetulle ja myöhemmin erityiselle tuelle ja pienryhmään. Tässä vaiheessa huoltajan mukaan lapsen kuormitus oli suurta.

Ehkä se kuormitus näkyi niin, että maskaus alkoi näkyä myös vähän paremmin eskarissa. Mutta mä luulen, että siihen (tunnistamiseen) vaikutti se erityisopettaja, joka osasi lähestyä autistista lasta niin, että se verho raottui. (Huoltaja / Lapsi 3)

Ennen tätä varhaiskasvatuksesta tulleet viestit olivat ristiriidassa kodin kokemusten kanssa.

Koko ajan tuli viestiä, että X on ihan normaali ja toimii aivan normaalisti ja kaikki on tosi hyvin. Olin silleen, että oon varmaan maailman huonoin äiti. (Huoltaja / Lapsi 3)

Huoltaja kokee, että varhaiskasvatuksessa ei tunnistettu lapsen autistisia piirteitä ja tapaa olla muiden lasten kanssa esimerkiksi leikkitalanteissa.

Jouduin käymään hirveän taistelun siitä, että pelien pelaaminen ei ole sama kuin hyvät leikkitaidot. Eli jos lapsi osaa noudattaa sääntöjä pelissä, niin se ei ole sama kuin että lapsi on hyvä leikkitaiteinen vuorovaikutuksessa. Tää oli esimerkiksi yks suuri kompastuskivi. Vasta kun varhaiskasvatus heräsi siihen, kun mä olin tarpeeksi kauan huutanut, että Unon pelaaminen ei ole leikkitaitoja, niin ne huomaskin, että X:llä ei ole leikkitaitoja. Että hänellä ei ole sosiaalisia taitoja toimia, jos ei ole strukturoitu ympäristö.” (Huoltaja / Lapsi 3)

Autismin kirjon ja ADHD:n oireiden tunnistamattomuus johti huoltajan mukaan siihen, että syitä lapsen voimakkaiden tunnereaktioiden taustalla ei nähty eikä niitä osattu ennakoida.

Jos on autismin kirjolla, mutta on myös ADHD, kuormittavuutta ei tunnisteta. Esimerkiksi X vihaa mennä retkille. Se vihaa retkiä, kun ne ei ole strukturoituja eikä se tiedä, mitä tapahtuu. X menee kyllä paineen alla, jos aikuinen on, että nyt me mennään. Meille se haistattaa v***t, mutta vieraille aikuiselle hän on kuitenkin hyvin käyttäytyvä lapsi. Jouduin varhaiskasvatuksen kanssa taistelemaan tästäkin. Ne oli että ”tosi hyvin meni retki, vasta kun tultiin takaisin, X veti raivarit”. Joudun

selittämään, että erityislapsi toimii näin. Se saattaa tehdä asioita täysin OK, ja kun kuormitus kasvaa liian isoksi, se voi purkautua tilanteen jälkeen raivona. (Huoltaja / Lapsi 3)

Lapsen tapaan piilottaa uhmaan pelon ja ahdistuksen tunteita ei varhaiskasvatuksessa nähty. Erityistarpeita ei tunnistettu myöskään sosiaalisissa suhteissa, joissa lasta kannattelivat huoltajan mukaan ryhmän muut ADHD-piirteiset lapset, jotka vetivät hänet mukaan leikkeihin.

He käyttäytyivät ADHD-tyypillisesti niin, että he tavallaan väkisin ottavat kaverin mukaan. He olivat X:lle sellainen vievä voima siinä tilanteessa. Sitä ei tunnistettu, että kaverisuhteissa X ei ole se, joka vie tilanteita eteenpäin, vaan ne toiset lapset. (Huoltaja / Lapsi 3)

Tuen tarpeen tunnistamattomuus sosiaalisissa tilanteissa johti siihen, ettei lapsen leikkitaitoja osattu tukea asianmukaisesti. Varhaiskasvatus tunnisti huoltajan mukaan, että lapsi ”apinoi” toisia, mutta ei sitä, että pelaaminen johtui omien vuorovaikutustaitojen puutteesta. Kuten uhmassa, syyt jäivät pimementoon. Varhaiskasvatuksen tuki ei huoltajan mukaan ollut riittävää eikä oikea-aikaisena.

Ei todellakaan ole ollut riittävää. Vaikea tukea on ollut antaa oikeaan aikaan, kun ei tunnisteta. (Huoltaja / Lapsi 3)

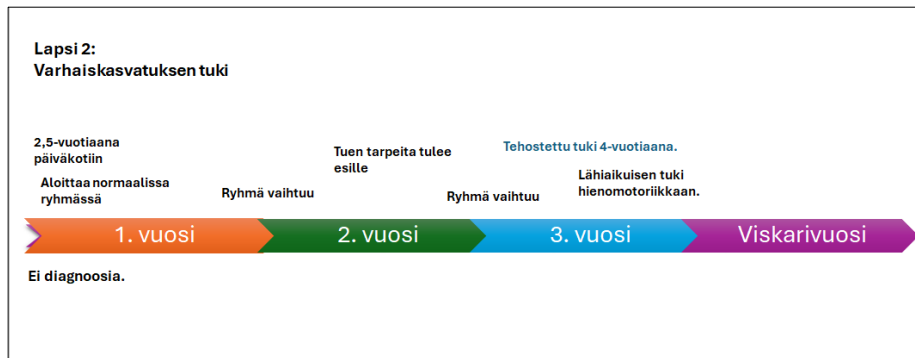
Suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden puutteesta kertoo se, ettei päiväkodin vaihtuessa järjestetty siirtokeskustelua, jossa tiedonvaihto olisi tehty, eikä vanhempien aloitteisiin tehostetun tuen tarpeesta viskarivuonna tai pyyntöihin järjestää moniammatillisia kokouksia reagoitu. Huoli kuitattiin sillä, ettei ongelmia varhaiskasvatuksessa ollut. Huoltaja ei tiedä, mitä muuta hän olisi voinut tehdä tuen saamiseksi, sillä hän oli asiassa aktiivinen.

Mun mielestä mä oon aika reipas ja osaan vaatia, mutta se oli vaan siis seinä... Kun me yritettiin kertoa, mikä on ollut hankalaa, vastaus oli, että täällä ei ole mikään näistä asioista hankalaa. Mitäs sanot? (Huoltaja / Lapsi 3)

Lapsi 1:n huoltajan näkemys varhaiskasvatuksen tuesta on päinvastainen. Hänen mukaansa se oli täysin riittävää ja jatkui suunnitelmallisesti esiopetukseen asti. Varhaiskasvatus oli aloitteellinen tuen lisäämisessä, kun lapsen tuen tarve havaittiin. Loppuvaiheessa, kun perhe toi esiin huolta lapsen mahdollisesta ADHD:stä, tukea tiivistettiin.

Parempaa ei olisi voinut olla. Seuraava piste olisi ollut henkilökohtainen avustaja. Siihen kuitenkin ei ole ainakaan toistaiseksi ollut tarvetta. (Huoltaja / Lapsi 1)

Lapsi 2 käy aineistossa esimerkiksi lapsesta, jolla on tuen tarvetta, mutta ei diagnoosia. Hänen varhaiskasvatuspolkunsa on kuvattu kuviossa 16. Siihen kuuluvat useat vaihdokset ryhmästä toiseen ja siirtyminen tehostetulle tuelle 4-vuotiaana.

Kuvio 16: Varhaiskasvatuksen tuki lapsi 2:lla.

Yksi kasvattajista kiinnitti huomiota lapsen tuen tarpeeseen, kun tämä oli siirtynyt uuteen ryhmään kolmevuotiaana. Lapsi tarvitsi tukea keskittymiseen, hienomotoriikkaan, tunnetaitoihin ja puheeseen, sillä esimerkiksi kuvasta kertominen oli hänelle vaikeaa. Näihin asioihin kiinnitettiin huoltajan mukaan huomiota lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, mutta käytännössä tuen antaminen ei hänen mielestään ollut riittävää, johdonmukaista tai oikea-aikaista.

Tehostetulle tuelle pääsemisessä meni huoltajan mukaan kauan, ja tuen antaminen oli yksittäisten kasvattajien varassa. Ensin kasvattajan, joka oli havainnut tuen tarpeen, minkä lisäksi ryhmässä oli osan aikaa ylimääräinen aikuinen, joka opetti lapselle saksilla leikkaamista ja ky- näotetta. Sisällöltään tuki jäi huoltajan mielestä puutteelliseksi.

Hirveästi puhuttiin, että opetellaan tunnetaitoja. Oli oikein semmoisia päiviä, että tänään me harjoittelemme tunnetta. Mutta just ne asiat, jotka X:llä on tuottanut ongelmia, niihin merkityksellisiin asioihin ei puututtu. (Huoltaja / Lapsi 2)

Lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan varhaiskasvatuksen tuessa panostettiin konkreettisiin asioihin, kuten hienomotoriikkaan ja kuvasta kertomiseen. Huoltaja olisi toivonut tuen kohdistuvan vahvemmin lapselle haasteelliseen tarkkaavaisuuteen tai vahvoihin tunnereaktioihin.

Vaikka kuinka kotona yritti sanottaa tunteita ja tekemisiä, sitä ei saanut päiväkodissa siihen rinnalle. Siellähän niitä tilanteita tuli kavereiden kanssa... Ja jos tuli riitatilanteita, niidenkin selvittelyt jäi vähän vajaaksi. (Huoltaja / Lapsi 2)

Kuvatukea, johon lapsi oli kotona tottunut, ei päiväkodissa käytetty, ja tuen antaminen keskittyi huoltajasta tiettyjen kasvattajien osaamisen varaan. Suunnitelmallisuus puuttui.

Yksi ihminen paneutui siihen, että X:llä on tehostettu tuki ja mitä se käytännössä voisi tarkoittaa. Musta tuntuu, että koko päiväkotiei ymmärrä edes sitä käsitettä, että mitä tehostettu tuki tarkoittaa. (Huoltaja / Lapsi 2)

Tehostettu tuki ei huoltajan mielestä toteutunut käytännössä varhaiskasvatuksessa.

Se oli vain sellaista sanahelinää, että hei teillä on tehostettu tuki, ja sitten se ei näkynyt yhtään millään tavalla missään. (Huoltaja / Lapsi 2)

Huoltaja kokee, että perhettä ja lapsen tuen tarvetta ei päiväkodissa kuultu. Hän arvelee, että vain päiväkotia vaihtamalla tilanne olisi voinut parantua.

Kun itse yritti saada asioita, niihin ei vastattu ollenkaan. Tai siinä tuli tyyliin pari viikkoa, kun homma toimi, ja sitten... (Huoltaja / Lapsi 2)

5.2.2 Kasvattajien osaaminen ja lapsen osallisuus ja toimijuus

Myös inkluusiossa ja lapsen osallisuudessa ja toimijuudessa haastateltavien mielipiteet jakautuivat myönteisestä hyvin kielteisiin. Lapsi 3:n huoltaja katsoi, etteivät ryhmän tukitoimet mahdollistaneet inkluusiota, eli lapsen mahdollisuutta osallistua ja oppia omista lähtökohdistaan käsin. Lapsi 1:n kohdalla tilanne oli päinvastainen.

Huonosti. Ei mun lasta ole nähty yksilönä ryhmässä missään vaiheessa. Hyvä esimerkki on ruokailutilanteet. Olin aina puhunut siitä, miten meillä kotona ruokailu voi olla näin kamalaa. Että on vain tiettyjä ruokia, mitä hän voi syödä tietyn lämpöisenä tiettyssä järjestyksessä. Siellä (varhaiskasvatuksessa) oltiin vaan, että ei ole mitään. Kun hän vaihtoi erityisryhmään, missä hän koki olonsa turvallisiksi, hän sanoi, että ei syö ja istu siivouskomerossa ruokajuttujen ajan, koska koki niin suurta ahdistusta. Hän maalaili piirustuksia, joissa aaveet tulevat ruokalan ikkunoista sisään ja syövät ihmiset. (Huoltaja / Lapsi 3)

(Integroidussa ryhmässä) panostettiin tosi paljon, että niitä lapsia ei mitenkään ryhmän sisäisesti eroteltu. Että joo, X:n kohdalla on ollut noin. (Huoltaja / Lapsi 1)

Lapsi 2:n kohdalla huoltaja koki, että lapsi pystyi oppimaan omista haasteistaan huolimatta hyvin, mutta näki myös, että tukitoimin tilanne olisi voinut olla parempi.

Osallisuus ja toimijuus vahvistuvat, kun lapsella on taitoja liittyä leikkiin vertaisten kanssa, kun hän oppii käsittelemään negatiivisia tunteita, kokee itsensä hyväksi ja saa onnistumisen kokemuksia. Lapsi 3:n kohdalla onnistumisia ei huoltajan mielestä tullut. Kun lapsen autismin piirteitä ei tunnistettu, lapsi joutui maskaamaan mukautuakseen ryhmään. Sen takia lapsen itsetunto romuttui.

Kun lapseni pääsi pois siitä ryhmästä, hän kertoi muille lapsille, jotka ihmetteli, miksi sä menit pienryhmään, että tämä varhaiskasvatuksen opettaja myrkyttää lapsia. Että sen takia hänet on pelastettu pois ryhmästä. Niin en oikein tiedä, että onko niitä onnistumisia hänen mielestään kauheasti ollut... (Huoltaja / Lapsi 3)

Kasvattajien kasvatusasenne ei Lapsi 3:n huoltajan mukaan ollut lapsilähtöinen. Tämä näkyi muun muassa tilanteissa, joissa lapsen kuormittuneisuus purkautui rajusti kotona päiväkotipäivän jälkeen. Huoltajan ottaessa asian esiin kasvattajat etsivät syytä reaktioon kotoa tai lapsen kavereista, joista tämä oli heidän mukaansa ottanut mallia. Myöskään leikkitalanteissa lapselle tyypillistä tapaa toimia ei tunnistettu.

Papereissa luki, että X on siitä erikoinen luonne, että kun muut leikkivät, hän leikkii jotain omaa siinä omassa haavemaailmassa. Että kun muilla on kotileikki, niin hän on isä, joka matkustelee töissä muualla. Hän käy siellä aina vartin välein, sanoo moro ja lähtee haahuilemaan ympäriinsä. (Huoltaja / Lapsi 3)

Vastaava kokemus kasvattajien kasvatusasenteesta on Lapsi 2:n huoltajalla. Hänen mielestään lapsen tuen tarve johti tämän syyllistämiseen.

Lytätään siitä, että sinäkään et osaa olla paikallasi. Palautteetkin oli sitä, että oli vähän semmoista taas, kun ei oikein osannut olla paikallaan. Kaikki haaveritkin laitettiin aina... Kaikki laitettiin X:n omaksi syyksi. Se oli mun mielestä tosi ikävää, että kaikki oli aina X:n syytä. (Huoltaja / Lapsi 2)

Lapsi 2:n huoltaja kokee, että varhaiskasvatuksesta puuttui ylivilkkaile lapsille sopivia tuen menetelmiä. Esimerkiksi kuvatukea, painopeittoa tai leluja, jotka auttavat lapsia rauhoittumaan ja keskittymään, ei ollut käytössä. Myöskään pienryhmiä ei käytetty.

Aika huonosti on otettu X:n tarpeet oppimiseen nähden. Häneen olisi voitu panostaa tietyissä oppimisasiossa enemmän... Sosiaaliset taidot on hyvät, mutta tunnetaidot ja semmoinen tietyn asteinen käyttäytyminen voisi olla paremmalla saralla, jos olisi ollut paremmassa päiväkodissa. Oltaisiin asioissa pidemmällä. (Huoltaja / Lapsi 2)

Aikuislähtöisyydestä kertoi sekin, että ongelmatilanteet hoidettiin usein kiireellä, lapsen äärelle pysähtymättä. Esimerkiksi riitatilanteiden syitä ei selvitetty kunnolla, eikä tieto niistä kulkeutunut aina kotiin. Kun lapsi viimeisenä vuonna oli itkuinen päiväkotiin mennessä ja jäi itkemään vanhemman perään eteiseen, ei tämän tunnetta huoltajan mielestä huomioitu.

Tuntui tosi pahalta nähdä, kuinka vähän huomiota hän sai aikuiselta, kun hän jäi itkemään äidin perään. Ei ollut aikaa lohduttaa toista, oli kiire mennä muiden lasten pariin, ja siinä vaan otetaan lapsi kainaloon ja raahataan saliin. (Huoltaja / Lapsi 2)

Toisaalta lapsen kokemukset varhaiskasvatuksesta ovat myös osittain myönteisiä.

On päässyt osallistumaan ja tekemään, ja lapsen näkökulmasta aikuiset ovat olleet ilmeisesti kivoja, että on tykännyt touhuta heidän kanssaan. (Huoltaja / Lapsi 2)

Lapsen myönteistä minäkuvaa varhaiskasvatus ei huoltajan mielestä tukenut.

Näkee, että hän lyttää itseään. Hän on sosiaalinen, mutta näkee, että hän pelkää muiden mielipiteitä ja yrittää hirveästi miellyttää. (Huoltaja / Lapsi 2)

Lapsi 1:n kohdalla huoltajan kokemukset lapsen itsetunnon tukemisesta ovat vastakkaisia.

X:llä on ollut tosi huono itsetunto aina. Mutta hirveästi on yritetty päiväkodissa ja eskarissa kannustaa ja panostaa siihen, että sitä saisi vähän paremmaksi. (Huoltaja / Lapsi 1)

Huoltajan mielestä Lapsi 1:tä tuettiin aktiivisesti myös leikkiin ja vertaisryhmään osallistumisessa.

X on tosi me-henkinen ja ottaa kaverit huomioon. Jos jotain kaveria haukutaan tai satutetaan, se on ensimmäisenä puolustamassa sitä. X:ää on osattu tukea ryhmäytymiseen tosi hyvin. (Huoltaja / Lapsi 1)

Huoltajan mukaan kyseisen päiväkodin kasvattajilla oli osaamista ja motivaatiota työskennellä erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa.

Paistoi läpi se, että heidät on luotu tälle alalle, lasten kanssa toimimiseen ja kasvatamiseen. Avustajista lähtien. Oli ilo huomata, että siellä osattiin käsitellä erityislapsia, ja miten hakutilanteissa riitatilanteet, mitä saattoi tulla, että miten ne osasivat puuttua niihin. (Huoltaja / Lapsi 1)

Lapsi 1:n kohdalla huoltaja ei keksinyt, miten varhaiskasvatusta voisi parantaa. Sen sijaan toisten lasten kohdalla huoltajat toivovat parannuksia varhaiskasvatuksen tukeen ja kasvattajien osaamiseen. Molemmat huoltajat peräänkuuluttavat lisäkoulutuksen tarvetta.

Kyllä kaikkien pitäisi saada enemmän koulutusta asiaan, ihan tosi paljon enemmän koulutusta. Ja tukea myös sinne varhaiskasvatuksen puolelle, että miten näissä tilanteissa toimia. Kyllähän se oli aika selvää, että heillä on aika lyhyt se työkalupakki, ettei siellä paljon mitään juuri ole. (Huoltaja / Lapsi 3)

Huoltajan mainitsema osaamisen puute tuli näkyväksi, kun kunta päätti hankkia lisäresurssina erityisopettajan varhaiskasvatukseen. Lapsi 3 oli tuolloin ensimmäistä vuotta esiopetuksessa ja osallistui osan päivistä varhaiskasvatukseen. Uusi erityisopettaja havaitsi lapsen erityisen tuen tarpeen ja hänen ponnistelujensa ansiosta lapsi pääsi vihdoinkin tuen piiriin. Varhaiskasvatuksen erityispedagogista osaamista voisi vahvistaa esiin myös sujuvalla moniammatillisella yhteistyöllä.

Hoitavan tahon, HUSin tai minkä tahansa, ja varhaiskasvatuksen välillä pitäisi olla jokin kinnäköinen ohjeistus; tikapuut, mitä kautta kiivetä, kun herää epäily vanhemmalla tai varhaiskasvattajilla, että on erityisyyttä. (Huoltaja / Lapsi 3)

Lapsi 2:n huoltaja muistuttaa, että tietoisuus lasten erilaisista tuen tarpeista on kasvanut, minkä tulisi näkyä myös varhaiskasvatuksessa, kasvattajien osaamisessa ja lapsille tarjotussa tuessa. Kaikilla kasvattajilla ei esimerkiksi ole tietoa neuropsykiatrisista häiriöistä, ja siksi neurokirjoon liittyvä lisäkoulutus olisi tarpeen.

Sellainen lyhyt informaatio edes, että he ei tällaisia lapsia on olemassa ja heille käytetyt tukimuodot eivät ole pois muilta lapsilta. (Huoltaja / Lapsi 2)

Hän olisi toivonut lapselleen myös erilaisten tukimenetelmien käyttöä ja kasvattajien perehtymistä lapsen tilanteeseen.

Että henkilökunta olisi koulutautunut tai ottanut selvää siitä, mitä olisi tarvinnut tehdä. Tunnetaitojen käsittely laajemmin ja että käyttäytymiseen, yliaktiivisuuteen, olisi saanut joitain tukimuotoja. (Huoltaja / Lapsi 2)

5.2.3 Yhteistyö huoltajien kanssa

Lapsi 1:n kohdalla huoltajan myönteiset kokemukset koskevat myös huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Hän kiittää tiivistä yhteydenpitoa, jonka ansiosta tiedonkulku oli toimivaa. Varhaiskasvatussuunnitelma päivitettiin säännöllisesti, minkä lisäksi päiväkodissa järjestettiin säännöllisesti vanhempainiltoja, joissa vanhemmat saivat tietoa ryhmän kuulumisista. Keskusteluja järjestettiin myös silloin, kun lapsen kehitys ja tarpeet sitä vaativat. Tiedonkulkua täydensi päivän tapahtumien läpikäynti lapsen noutotilanteessa. Huoltaja kokee päässeensä hyvin mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Ristiriitoja päiväkodin kanssa ei Lapsi 1:n kohdalla ollut. Huoltajan mielestä perheen näkemykset huomioitiin ja heitä kuunneltiin. Yhteistyössä tuettiin myös vanhemmuutta.

Itselläni on haasteita mielenterveyden kanssa, ja oma jaksaminen oli välillä heikompaa. Sitä jaksettiin tukea, sain oman tuen siihen. Annettiin vinkkejä ja ohjeita, ja osattiin ohjata paikkoihin ja erilaisiin palveluihin. Oltiin myös lastensuojelun asiakkaita, ja jos sieltä oltiin yhteydessä päiväkotiin, yhteistyö toimi. (Huoltaja / Lapsi1)

Toisten lasten kohdalla huoltajien kokemukset yhteistyöstä ovat erilaiset. Esille nousevat vanhempien näkemysten ohittaminen, toimimaton vuorovaikutus tai sen puute, huono tiedonkulku, olematon tuki lupauksista huolimatta tai suoranainen taistelu tuesta. Huoltajat kertoivat pyrkineensä vaikuttamaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin muun muassa silloin, kun varhaiskasvatussuunnitelma päivitettiin.

Kertomalla sitä ongelmaa - kertomalla, kertomalla, kertomalla. Otettiin kissa pöydälle. Olemalla vahvana siellä palavereissa saatiin edes ylläpidettyä tehostettua tukea, kun varhaiskasvatuksen näkemys oli, että sitä ei tarvittaisi. (Huoltaja / Lapsi 3)

Lapsi 3:n perhe oli jatkuvasti aloitteellinen tuen lisäämisestä lapselle. Aloitteellisuus korostui, koska näkemyksiä ei kuultu tai huomioitu.

Siihen kyllä yritettiin suhtautua positiivisesti, mutta kaikesta paistoi koko ajan, että me viedään turhaa aikaa kaikilta. (Huoltaja / Lapsi 3)

Kohtaamattomuus ja kokemus siitä, että ei tule kuulluksi, tulevat ilmi myös Lapsi 2:n huoltajan yhteistyön kuvauksesta. Tehostettu tuki toteutui huoltajan mielestä vain paperilla.

Itse en osannut aluksi edes vaatia mitään. Ja sitten kun alkoi tulla tietoisuutta, mitä voisi käytännössä vaatia, ja kun saatiin tehostettu tuki, niin ei siellä kyllä hirveästi kuunneltu. Vaikka vasuissa lupailtiin paljon, se ei näkynyt arjessa. (Huoltaja / Lapsi 2)

Huoltajan mukaan hänen aloitteensa ja ideansa sivuutettiin. Päiväkodissa valmius muuttaa totuttuja toimintatapoja oli vähäistä. Myös tieto kulki huonosti, mikä johti hämmentäviin tilanteisiin perheessä.

Aina joutui itse kysymällä kysymään. Päivän päätteeksi ei ikinä kerrottu, mitä oli päivän aikana tapahtunut, ja sitten kotona X kertoo, että kaveri on heittänyt kivellä... Tai esimerkiksi kerran oli ollut palohälytys. Ei ollut tulipalooa, mutta tuli palokunta paikalle. Se oli ollut X:lle ilmeisesti traumaattinen kokemus. (Huoltaja / Lapsi 2)

Koska tieto ei kulkenut, huoltajan oli itse kyseltävä ja selvitettävä tapahtumia. Ne kuitattiin varhaiskasvatuksessa unohduksella. Huoltajan mielestä tilanne oli kummallinen.

Jos on ollut kiusaamistilanteita, ne pitäisi aina ehdottomasti kertoa. Tai jos tulee haaveri. Ettei sitten kotona ihmettele, että miksi sun polvi on auki tai mustelmia siellä täällä. (Huoltaja / Lapsi 2)

Vuorovaikutuksen laatu heijastuu myös huoltajien kokemuksiin vanhemmuuden tuesta. Lapsi 3:n huoltajan mielestä vanhemmuuden tukea ei varhaiskasvatuksessa ollut. Huoltajalta ei esimerkiksi kysytty, miten kotona meni lapsen kanssa. Kun huoltaja itse kertoi siitä, todettiin vain, ettei varhaiskasvatuksessa ollut vastaavia ongelmia. Lapsen 2:n kohdalla vanhempien rooli kasvatusyhteistyössä oli huoltajan mielestä näkymätön.

Me oltiin olemassa sen verran, että vietiin ja haettiin lapset, ei millään muulla tavalla. Ei ollut vanhempainiltoja tai muuta. (Huoltaja / Lapsi 2)

Huoltaja kertoo parin viikon jaksosta, jolloin hänen jaksamisensa oli niin heikossa kunnossa, ettei hän pystynyt viemään lasta päiväkotiin. Päiväkodin reaktio herätti ihmetystä.

Ilmoitin, että X ei tule tänään, olen liian väsynyt tuomaan. Ja myöhemmin, että X ei tule tänäänkään. Joka päivä laitoin, että en saa itseäni sängystä ylös. Ne ei puuttuneet siihen mitenkään. Sitten kun mulla alkoi lääkitys toimia ja sain vietyä X:n, ne vain oli, että kiva nähdä sut tolpillaan. Tuossa vaiheessa olisin tehnyt lastensuojeluilmoituksen. (Huoltaja / Lapsi 2)

Sekä lapsi 2:n että lapsi 3:n kohdalla erimielisyyksien käsittely ontui. Käytännössä huoltajan tyytymättömyys ja kommentit joko sivuutettiin tai huoltajan ja varhaiskasvatuksen toisistaan poikkeaviin näkemyksiin ei edes yritetty hakea yhteistä linjaa. Lapsi 3:n huoltaja kertoo erimielisyyksien kärjistyneen siinä vaiheessa, kun lasta erityisopettajan aloitteesta oltiin siirtämässä pienryhmään. Varhaiskasvatus vastusti siirtoa, erityisopettaja ja huoltaja puolsivat.

Varhaiskasvatus sanoi, että häntä ei pidä siirtää pienryhmään, hän on ihan ok. Ja erityisopettaja sanoi, että hän siirtyy mun ryhmään. Varhaiskasvatus sanoi, että on ihan hullua, että on vain yksi aikuinen, johon lapsi voi luottaa. Erityisopettaja sanoi, että se on nyt näin, jos olen saanut yhteyden lapseen, sitä ei katkaista, ja muut joutuvat nyt joustamaan. Hän taisteli sen kaiken, mitä tuli vastaan. (Huoltaja / Lapsi 3)

Yhteistyön parantamisessa esiin nousivat etenkin huoltajien kuunteleminen, aito kohtaaminen ja rehellisyys.

Se ihan riittäisi, että ottaisi tosissaan. (Huoltaja / Lapsi 3)

Informaatio olisi voinut järkevämpää, monipuolisempaa. Olisi ollut iso parannus, että ei olisi tarjottu sellaista mahdollisuutta kuin tehostettu tuki, jos siihen ei oikeasti ole

päiväkodilla resursseja. Oltaisiin sanottu suoraan, että meidän resurssit ei riitä, vaihtakaa päiväkotia. (Huoltaja / Lapsi 2)

Lapsi 3:n huoltajan mielestä päiväkotia voisi tarjota myös kodeille apua tukimenetelmien käyttöön. Silloin tukea annettaisiin johdonmukaisesti kotona ja varhaiskasvatuksessa. Yhteisiä työvälineitä voisivat olla toiminnanohjauskortit ja päiväohjelmaa kuvaavat niin sanotut lukujärjestykset. Tällöin kaikki aikuiset toimisivat yhdessä lapsen hyväksi.

Se on tätä lapsilähtöistä ajattelua, että me kaikki aikuiset ympärillä tekisimme. Mutta tämä on hirveän vaikeaa. (Huoltaja / Lapsi 3)

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä luvussa esitetään tulokset ja johtopäätökset kyselyn ja teemahaastatteluiden kokoa-
masta aineistosta, joka on esitetty luvussa 5. Siinä pilkoimme aineiston ensin teemahaastatte-
lun kysymysrunгон teemojen mukaan ja järjestimme sitä sen jälkeen luokittelemalla ja ryh-
mittelemällä vastauksia. Tässä luvussa esittelemme, mitä yleisiä teemoja aineistosta analy-
ysin perusteella tunnistettiin. Teemoittelussa tarkastellaan Hirsjärven ja Hurmeen mukaan
(2015, 173) aineistosta esiin nousevia, haastateltaville yhteisiä piirteitä.

Aineiston analyysin perustana on tutkimuskysymys, johon lähdetään hakemaan vastausta.
Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä oli, minkälaisia kokemuksia erityislasten vanhem-
millä on varhaiskasvatuksen tuesta ja huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Tarkoituk-
sena oli selvittää erityislasten vanhempien näkemyksiä siitä, miten erityinen tuki ja huolta-
jien kanssa tehtävä yhteistyö toimivat varhaiskasvatuksessa. Tiedonantajina toimivat Leijo-
naemojen jäsenet, ja aineisto koostui yhteensä yhdeksän huoltajan vastauksista.

Teemahaastatteluihin ja kyselyyn vastanneiden huoltajien lasten tuen tarpeet olivat sekä
diagnosoituja että diagnosoimattomia: niihin kuului neuropsykiatrisia häiriöitä (ADHD, au-
tismi, kehityksellinen kielihäiriö, Touretten oireyhtymä), sensorisen integraation häiriö, kehi-
tysvamma- tai kehitykseen liittyviä diagnooseja (Rettin oireyhtymä, kehitysviive, monimuotoi-
nen kehityshäiriö) sekä eri elimiin vaikuttava geneettinen sairaus brain-lung-thyroid syndrome
(National center for translational sciences 2024). Lapsilla oli myös useita erilaisia tukitoimia
sekä varhaiskasvatuksessa että sen ulkopuolella. Vastaukset kuvaavat näin ollen erilaisten eri-
tyisperheiden huoltajien näkemyksiä varhaiskasvatuksen tuesta ja huoltajien kanssa tehtä-
västä yhteistyöstä.

6.1 Epäjohdonmukainen ja riittämätön tuki

Tuloksia voi tarkastella sekä vastaajien omien odotusten että varhaiskasvatuksen virallisten,
lainmukaisten tehtävien valossa. Huoltajien varhaiskasvatukseen kohdistamia odotuksia

kysyttiin kyselyn ja teemahaastattelun ensimmäisessä osiossa. Vastauksissa erottui kolme yhteneväistä teemaa: niiden mukaan huoltajat odottivat varhaiskasvatukselta 1. lapsen tarpeiden ja kehityksen mukaisen tuen toteuttamista, 2. riittävää osaamista ja resursseja, joilla tuki mahdollistuu, sekä 3. tuen mahdollistamia asioita lapselle, kuten erilaisia taitoja ja oppimista omalla yksilöllisellä tasollaan.

Asianmukaisten tukitoimien odottaminen varhaiskasvatukselta on luonnollinen seuraus lainsäädännöstä, jonka mukaan jokainen lapsi on varhaiskasvatuksessa oikeutettu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Tuki ei edellytä diagnoosia, vaan tukitoimet on aloitettava heti, kun tuen tarve on tunnistettu. Varhaiskasvatuksen tuella turvataan lapsen hyvinvointi, kasvu ja kehitys, ja sen lähtökohtana ovat lapsen yksilölliset vahvuudet ja kehitykselliset, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. (Opetushallitus 2024.) Aineiston lapsista kaikilla oli jossain vaiheessa varhaiskasvatusta jonkinlaisia tukitoimia, pedagogisia, rakenteellisia, hoidollisia tai niiden yhdistelmiä. Se ei kuitenkaan aina tarkoittanut, että tuki olisi ollut huoltajista riittävää.

Huoltajien vastaukset kertovat ristiriidasta varhaiskasvatuksen laillisten tehtävien ja käytännön välillä. Niistä käy ilmi, että varhaiskasvatuksen tuki ei toimi johdonmukaisesti kaikilla siihen oikeutetuilla lapsilla, vaan kokemukset riittävän ja oikea-aikaisen tuen antamisesta jakaantuvat voimakkaasti. Esimerkki tästä on teemahaastatteluissa kahden huoltajan vastakkaiset kokemukset varhaiskasvatuksen tuen toteutumisesta (Kuvio 14 & Kuvio 15, 41). Epäjohdonmukaisuudesta ja sattumanvaraisuudesta kertovat myös vastaajien kommentit, joissa tuen kerrotaan olevan ”tuurista kiinni”, riippuvan päiväkodista tai toteutuneen hyvän ja osaavan kasvattajan tai erityisopettajan ansiosta (Luku 5.1.2., 36 & Luku 5.2.1., 44).

Kyselyyn vastanneista huoltajista yli puolet piti tukea riittävänä tai ajoittain riittävänä. Teemahaastattelun kolmesta lapsesta yhdellä tuki oli huoltajan mukaan riittävää. Tuen saaminen oli kuitenkin usein edellyttänyt ponnistelua niilläkin huoltajilla, joiden mukaan tuki oli riittävää. Vastaavanlaisia kokemuksia ovat kertoneet myös ruotsalaiset kehitysvammaisten lasten huoltajat, joiden mukaan tuen hankkiminen lapselle on onnistuessaankin väsyttävää (Olsson & Roll-Pettersson 2014, 74).

Lapsen yksilöllisten tuen tarpeiden tunnistaminen on tärkeää riittävän ja oikea-aikaisen tuen antamisessa. Valtaosa kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että lapsen erityisen tuen tarpeet tunnistettiin joko hyvin tai vaihtelevasti. Tähän joukkoon voi lukea myös yhden teemahaastattelun vastauksen. Tarpeiden tunnistaminen ei kuitenkaan johtanut siihen, että tukitoimet olisivat olleet lapselle riittäviä tai sopivia. Huoltajien mukaan tukea myönnettiin ja annettiin vaihtelevasti ja liian vähän diagnoosista ja asiantuntijalausunnoista huolimatta. Esimerkiksi pienryhmää, avustajaa tai erityisopettajaa ei ollut aina saatavilla, vaikka tuki olisi sitä vaatinut. Selvän enemmistön mukaan tukitoimet eivät myöskään olleet oikea-aikaisia. Vastaajien mielestä tukea olisi pitänyt saada enemmän ja aikaisemmin, sen saaminen kesti liian kauan,

työntekijöitä ei ollut riittävästi ja lapsen tuentarve ohitettiin, kun huoltajan ja ammattilaisten näkemyksiä ei kuunneltu. Vaikka oikea-aikaisuus on tärkeä varhaiskasvatuksen tukea määrittävä tekijä, vastaajien kokemukset siitä olivat huonoja.

Lapsen tuen tarvetta ja toteuttamista tulee Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 67) mukaan seurata ja arvioida osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, joka tarkistetaan vähintään kerran vuodessa tai kun tuen tarve muuttuu. Valtaosa vastaajista koki, että lapsen tuki oli ollut suunnitelmallista. Osa heistä kertoi, ettei tavoitteellisuus heijastunut arjen tukitoimiin. Tämä ristiriita näkyi siinäkin, että kun tuki vaihteli, syynä olivat resurssit eivätkä lapsen tarpeet. Vain kaksi vastaajaa näki, että tuki vaihteli eri aikoina lapsen tarpeiden mukaan.

6.2 Taistelu tuesta

Vastaajien odotukset riittävistä resursseista eivät heidän kokemustensa valossa täyty. Vähäiset taloudelliset ja henkilöstöresurssit ja osaamisen puute mainitaan yleisimmin tuen toteutumattomuuden syiksi. Jälkimmäinen liitettiin erityisesti nepsy- ja kehitysvammaisten lasten tukemiseen, johon vastaajien mielestä tulisi saada runsaasti lisäosaamista ja erityisopettajan tukea. Resursseja lisäämällä tuen puutteita olisi voinut korjata, mutta näin ei vastaajien kokemusten mukaan läheskään aina tehty. Voi tulkita, että alan työntekijäpula ja kuntien säästöpainee näkyvät vastauksissa.

Ongelmien vuoksi vanhemman rooli ja aktiivisuus lapsensa varhaiskasvatuksen tuen turvaajana, valvojana ja opastajana korostuu. Taistelu asianmukaisen ja oikea-aikaisen tuen saamiseksi lapselle kulkee läpi aineiston yleisenä, lähes kaikkia vastaajia koskettavana teemana. Ne huoltajat, jotka kokevat tuen tulleen helposti tai automaattisesti, ovat aineistossa vähemmistössä. Muut kertovat joutuneensa vaatimaan ja taistelemaan, jotta lapsi saisi riittävästi ja oikea-aikaisesti tukea, johon hän on oikeutettu. Aina näin ei käy. Aineistossa tulee esiin kokemuksia, joissa lapsi ei ole saanut tarvitsemiaan tukitoimia huoltajan aktiivisista vaatimuksista ja asiantuntijalausunnoista huolimatta. Näissä tapauksissa lapsen oikeus tukeen ohitetaan, huoltajia pompotellaan asiantuntijalta toiselle tai vastassa on kasvoton järjestelmä, kunnan virkamieskoneisto, joka epää tuen (Luku 5.1.1., 30-31). Toiminta on ristiriidassa varhaiskasvatuksen järjestäjää koskevien laillisten velvoitteiden ja kansallisen ohjeistuksen kanssa.

Tällöin huoltajan ainoa mahdollisuus on ottaa itse selvää oikeuksistaan ja käyttää kaikkia mahdollisia keinoja asiansa ajamiseksi varhaiskasvatuksen henkilöstöstä ja johdosta mediaan, virkamiehiin ja valvovaan viranomaiseen. Näissä tapauksissa voi tulkita varhaiskasvatuksen epäonnistuneen tehtävässään, lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamisessa. Tilanne asettaa lapset ja perheet eriarvoiseen asemaan, koska kaikilla perheillä ja vanhemmilla ei ole samantaisia henkilökohtaisia resursseja, tietoja, taitoja ja voimavaroja, ajaa lapsen asemaa.

Suurin osa opinnäytetyöhön vastanneista huoltajista piti tukitoimien saamista lapselle vaikeana. Näkemys, että tukea on osattava vaatia tai että siitä on taisteltava, on yleinen vastaajien keskuudessa ja tulee ilmi lähes joka osiossa. Se on linjassa tutkimustiedon kanssa (Luku 3.3.1.) ja kertoo, että varhaiskasvatuksen tuen toteuttamisessa nyky muodossaan on ongelmia. Palvelujärjestelmä ei laillisesta veloitteestaan huolimatta toimi tukea tarvitsevien lasten tai näiden perheiden tukena odotetulla tavalla.

6.3 Oppimisen eriarvoiset mahdollisuudet

Varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys korostaa leikkiä lapselle merkityksellisenä tapana oppia (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 26). Leikissä lapsi oppii uusia tietoja ja taitoja, ja pääsee osaksi vertaisryhmää. Siksi leikki on tärkeä lapsen toimijuuden ja osallisuuden edistäjä sekä inklusion mahdollistaja silloin, jos kaikki lapset pääsevät osaksi yhteisiä leikkejä. (Alijoki & Pihlaja 2020.) Varhaiskasvatuksen tuen tarkoituksena on tukea lapsen toimijuutta ja osallisuutta ryhmässä niin, että hän voi kasvaa ja kehittyä yksilöllisistä lähtökohdistaan käsin. Puutteellisten tukitoimien voi olettaa rajoittavan lapsen mahdollisuuksia toimia ryhmässä. Huoltajien kokemukset siitä, mahdollistiko tuki lapsen pääsyn mukaan leikkiin, jakautuivat myönteisistä kielteisiin. Suurin osa koki näin käyvän enintään joskus. Kaikilla tuen tarpeessa olevilla lapsilla ei siten ole tuesta huolimatta yhtäläiset mahdollisuudet osallistua leikkiin. Silloin inklusiivisuus leikissä toteudu (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 41) ja mahdollisuus sosiaaliseen oppimiseen rajoittuu.

Vielä kielteisempiä kokemuksia vastaajilla oli siitä, mahdollistiko tuki lapsilla ristiriitatilanteiden ja erilaisten tunteiden harjoittelun. Valtaosan mielestä näin ei käynyt tai kävi korkeintaan joskus. Monet huoltajat jakoivat näkemyksen, että varhaiskasvatuksessa ei osata reagoida erityislasten tunneilmaisuuksiin tai tulkita sitä oikein. Tunnetaitojen opettaminen erityislapsille sopivilla menetelmillä oli joidenkin vastaajien mielestä puutteellista kasvattajien vähäisen osaamisen takia. Joskus tiedon ja osaamisen puute johti lapsen syyllistämiseen huonosta käytöksestä. Osa vanhemmista koki, että lapsen itsetunto oli lytätty, kun tämän yksilöllistä tapaa toimia ei ollut tunnistettu tai se oli ohitettu. Tämä osoittaa, ettei vahvuusperustaisen tuen merkitystä aina ymmärretä. Toisaalta itsetunnon ja minäkuvan tukemista mittavissa väittämässä enemmistö vastaajista koki varhaiskasvatuksen tuen onnistuneen vahvistamaan lapsen onnistumisen kokemuksia ja hyvinolon tunnetta. Lapsen myönteisen minäkuvan tukeminen onnistumisten, rohkaisun, kannustamisen ja myönteisen palautteen avulla on yksinkertainen tapa vahvistaa lapsen hyvinvointia ja oppimista.

Inklusio on keskeinen varhaiskasvatusta ohjaava periaate. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, 31) mukaan inklusiivisessa toimintakulttuurissa ”jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa”. Inklusion

toteutumista voi arvioida sekä leikkiin ja ryhmään pääsyn perusteella että erillisessä kysymyksessä, jossa huoltajat arvioivat inklusion toteutumista lapsensa kohdalla. Niiden perusteella voi todeta, että inklusio ei ole toteutunut tukitoimista huolimatta vastaajien lapsilla kuin poikkeustapauksissa. Tähän vaikuttivat riittämätön tuki, kasvattajien puutteellinen osaaminen ja lapselle sopimaton oppimisympäristö, joka ei tukenut aistiyliherkkyyttä. Osa vastaajista myös koki, että lapsilähtöisen toiminnan ja suunnittelun oli korvannut aikuislähtöisyys.

6.4 Vanhempien huolien ottaminen tosissaan

Sirpaleisessa palvelujärjestelmässä varhaiskasvatus ja siellä toteutettu tuki ovat monelle erityisperheelle tärkeitä arjen vakauttajia. Varhaiskasvatuksen ja huoltajien välinen yhteistyö on kirjattu varhaiskasvatuksen ohjaaviin asiakirjoihin ja tunnustettu tärkeäksi lapsen terveille ja turvalliselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Varhaiskasvatuksen tuen toteuttamisessa se korostuu. Kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön, tuen tavoitteet saavutetaan parhaiten. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37, 60.) Siksi opinnäytetyössä oli tärkeää antaa huoltajille mahdollisuus arvioida yhteistyötä.

Kaikki vastaajat olivat osallistuneet lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin. Tässä edesauttoivat toistuvat varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ja moniammatilliseen yhteistyöhön kuuluvat kokouskäytännöt. Osa vanhemmista nosti esiin mukaan myös arjen avoimen keskustelun kasvattajien kanssa, minkä voi tulkita kertovan sujuvasta yhteistyöstä. Erityisperheillä on usein arvokasta tietoa lapsen persoonasta ja käyttäytymisestä, ja vuoropuhelun avulla tämä tieto voitaisiin saada tuen avuksi. Suurin osa huoltajista koki, että heidän näkemyksiään lapsen tuen tarpeesta oli kuunneltu ja huomioitu tai näin oli käynyt toisinaan. (Kuvio 13, 37). Mukaan mahtui kuitenkin niitäkin, joiden näkemyksiä ei ollut kuunneltu lainkaan, mikä kertoo yhteistyön ja vuorovaikutuksen perustavanlaatuisista ongelmista.

Kokemukset vanhemmuuden tuesta jakaantuivat: yhtä suuri osa huoltajista koki saaneensa tukea ja ei kokenut saaneensa tukea vanhemmuuteen. Moni vanhempi koki, että yhteistyö ja vanhemmuuden tuki olivat riippuvaisia kasvattajasta tai ryhmästä. Useissa vastauksissa keuhuttiin ryhmän kasvattajia, jotka tekevät hyvää työtä ja yrittävät parhaansa olosuhteissa, joissa resursseja tukeen ei anneta riittävästi. Ongelmaa nähtiin varhaiskasvatuksen johdossa ja kuntapäätäjissä, jotka kieltäytyivät näkemästä tuen tarpeen. Tämä heijastui vastaajien näkemyksiin, miten varhaiskasvatuksen tukea pitäisi parantaa. Teemoina esiin nousivat tuen oikea-aikaisuus ja riittävyys, rakenteelliset tukitoimet (avustaja, erityisopettajan, pienryhmän käyttö) kasvattajien sitoutuminen tukeen sekä osaaminen, etenkin tietämys kehitysvammaisten ja nepsy-lasten tunnistamisesta ja tukemisesta.

Huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä voisi vastaajien mielestä parantaa kuuntelemalla vanhempia ja kohtaamalla heidät aidosti ja uteliaasti. Huoltajat kiittivät toimivaa tukea (silloinkin, kun siitä oli joutunut taistelemaan), varhaiskasvatuksen antamaa tukea

kasvatustehtävissä ja heidän tunteidensa ja näkemystensä validointia. Kuten aiemmissakin tutkimuksissa (Yliherva ym. 2018, 2052-2053), vastaajat toivoivat, että heidän huolensa otettaisiin tosissaan. Yhteisen keskustelun lisääminen, vanhempien vinkkien ja neuvojen hyödyntäminen ja tiedonkulun parantaminen näkyivät vastauksissa keinoina lisätä toimivaa yhteistyötä. Yhteistyön parantaminen ei siten vaadi mitään erityisen uutta tai erikoista, vaan vuorovaikutukseen keskittyminen, arvostava kohtaaminen ja keskustelu avoimessa hengessä riittävät. Mykkänen & Böök (2017, 85) toteavat, että yhteistyötä tulisi johtaa yhteinen ymmärrys lapsen edusta ja oikeuksista. Asenteellisesti tämä tarkoittaisi joustamista hierarkioista ja valitsevista rooleista, aitoa halua toimia yhdessä ja samalla puolella lapsen hyväksi.

7 Pohdinta

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä lapsilähtöinen kasvatustapa on suomalaisen varhaiskasvatuksen ydintä. Se näkyy kiinteästi varhaiskasvatuksen arvoperustassa, joihin varhaiskasvatuksen pedagogiikka, tehtävät ja tavoitteet perustuvat. Arvoperustan muotoilussa vaikuttavat YK:n Lapsen oikeuksien sopimus ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 16, 22). Sen mukaisesti varhaiskasvatukseen tulee edistää jokaisen lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista lapsen yksilöllisistä lähtökohdista käsin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 16, 20).

Erityistä tukea tarvitsevien lasten asemaa ja varhaiskasvatuksen tukea tarkastelemalla voidaan selvittää, miten arvopohjaan kirjattu yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteutuvat käytännössä. Varhaiskasvatuksen tuen tarkoituksena on turvata lapsen hyvinvointi, kasvu ja kehitys. Yksilöllisten tarpeiden mukainen, oikea-aikainen tuki edistää lapsen kehitystä ja oppimista ja ehkäisee ongelmien kasvamista ja syrjäytymistä. Tuessa tulisi huomioida myös lapsen yhteisö ja ympäristö niin, että hän voi tuntea itsensä hyväksytyksi sekä omana itsenään että ryhmän jäsenenä. (Opetushallitus 2024; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 58.)

Erityisperheet tarvitsevat arjessaan usein runsaasti sosiaali- ja terveyspalveluita (Särkikangas 2022, 13). Heitä kuormittaa palvelujärjestelmän pirstaleisuus ja vaikea löydettävyys sekä usein myös taistelu tuen saamiseksi (Särkikangas 2022, 8, 34; Yliherva ym. 2018, 2052-2053). Tätä taustaa vasten varhaiskasvatuksen tuki, johon jokainen lapsi on lain mukaan oikeutettu, näyttäytyy helposti saavutettavalta palvelulta, ja sen tärkeys perheille on helppo ymmärtää (Varhaiskasvatustalaki 3a luku 15a §). Kuten aiemmissa tutkimuksissa (Sorkkila ym. 2021, 59), myös opinnäytetyöhömmme osallistuneet huoltajat odottivat varhaiskasvatuksesta tuen saamista. Heidän odotuksensa riittävästä ja oikea-aikaisesta tuesta, laadukkaasta pedagogiikasta ja riittävästä resurssista ovat linjassa varhaiskasvatuksen ohjaavien asiakirjojen kanssa. Opinnäytetyössämme tarkastelimme näiden odotusten ja käytännön välistä suhdetta.

Opinnäytetyömme tulokset vahvistavat aiempia havaintoja siitä, etteivät palvelut toteudu varhaiskasvatuksessa kaikilla erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla (Lapsiasianvaltuutettu 2021, 9). Varhaiskasvatuksen arki oli tulosten valossa usein ristiriidassa virallisten tavoitteiden ja tehtävien kanssa. Huoltajat kertoivat ongelmista tuen eri tasoilla: tuen tarpeen tunnistamisessa, tuen myöntämisessä, toteuttamisessa, oikea-aikaisuudessa ja riittävydessä. Kokemus, että tuesta joutuu taistelemaan, oli yleinen, myös niillä huoltajilla, jotka olivat tyytyväisiä tukeen. Tämän ilmiö on tuttu tutkimuksesta (Särkikangas 2020, 104). Ongelmat tuen tarpeen tunnistamisessa, joista erityisesti neurokirjon lasten huoltajat opinnäytetyössämme kertoivat, vähäinen osaaminen erityislasten tukemisessa ja tuen vaatimien taloudellisten henkilöstöresurssien puute on niin ikään tunnistettu asiantuntijakeskusteluissa ja tutkimuksessa (Lapsiasianvaltuutettu 2021, 8; Sorkkila ym. 2021, 57; Blackburn & Harvey 2020, 14-15).

Opinnäytetyön tulokset kertovat myös epäjohdonmukaisuudesta tuen saamisessa ja toteuttamisessa. Tarvelähtöisyyden sijasta tuen saaminen oli huoltajien mukaan usein sattumanvaraista ja riippui yksittäisen kasvattajan osaamisesta, tarjolla olevista resursseista tai siitä, missä päiväkodissa lapsi oli. Kokemukset varhaiskasvatuksen tuen toimivuudesta myös vaihtelevat huoltajien välillä hyvin positiivisista hyvin negatiivisiin niiden välimaastoon. Vaihtelevuus voi liittyä siihen, että erityislasten palveluiden sisällöissä, järjestämisen tavoissa, myöntämisen perusteissa ja eri lakien soveltamisessa on todettu olevan alueellisia, paikallisia ja valtakunnallisia eroja. Erot aiheuttavat eriarvoisuutta lasten ja perheiden välillä. (Lapsiasianvaltuutettu 2021, 9.)

Epäjohdonmukaisen ja riittämättömän tuen voi olettaa rajoittavan lapsen osallisuutta ja toimijuutta. Tämä oletus sai opinnäytetyössä vahvistusta. Varhaiskasvatuksen tuen tarkoituksena on tukea lasta pääsemään mukaan leikkiin ja toimimaan vertaisryhmässä, mikä on merkittävää kasvun ja oppimisen kannalta. Leikki on lapsen toimijuuden ja osallisuuden arena, oppimisen edellytys. Tätä vahvistaa myös myönteinen minäkuva, jota kasvattajien tulisi tukea (Alijoki & Pihlaja 2020; Sandberg 2017, 27.)

Opinnäytetyömme tulokset kertovat, etteivät osallisuus, toimijuus ja inklusiivinen toimintatapa toteutuneet kaikilla lapsilla toivotusti. Huoltajien arvioissa tuki ei läheskään aina mahdollistanut lapsen pääsyä leikkiin ja tunnetaitojen ja ristiriitatilanteiden opettelua. Sen sijaan lapsen myönteistä mielikuvaa oli huoltajien mielestä onnistuttu tukemaan varhaiskasvatuksen tukitoimin melko hyvin, vaikka tässäkin oli vaihtelua. Tiukat taloudelliset resurssit, suuret ryhmät ja pula pätevistä kasvattajista, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajista, näyttävät riskinä lapsen osallisuuden ja toimijuuden toteutumiseksi. Niiden mahdollistuminen vaatii kasvattajalta aikaa ja taitoja, minkä lisäksi koko työyhteisön tulisi sitoutua inklusiiviseen toimintakulttuuriin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 7).

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on korostunut merkitys varhaiskasvatuksessa silloin, kun lapsen tukea suunnitellaan ja toteutetaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 38). Siksi oli tärkeää tarkastella opinnäytetyössämme yhteistyön sujuvuutta. Yhteistyöhön liittyy huoltajien osallisuus lapsen tuen suunnitteluun sekä varhaiskasvatuksen antama vanhemmuuden tuki. Yhteistyön sujuvuus ja vuorovaikutuksen laatu voivat vaikuttaa varhaiskasvatuksen tuen toimivuuteen ja huoltajien jaksamiseen. Erityisperheissä huoltajien toimintakyky ja hyvinvointi heijastuvat tukea tarvitsevan lapsen ja koko perheen toimintakykyyn ja hyvinvointiin (Anttila 2020, 47; Sorkkila ym. 2021, 51). Voidakseen tukea vanhemmuutta kasvattajien tulisi tiedostaa erityisperheiden usein normaalista poikkeava arki ja kuormitus.

Opinnäytetyöhön vastanneilla huoltajilla oli vain satunnaisesti kokemuksia vanhemmuuden tuesta. Tämä voi kertoa siitä, ettei erityisperheiden arjen piirteitä tunneta tai että vanhemmuuden tukemista ei tunnisteta varhaiskasvatuksen tehtäväksi. Moni erityistä tukea tarvitsevan lapsen huoltaja kokee, että erityisperheen arkea voi ymmärtää vain toinen erityisperheen huoltaja (Sorkkila ym. 2021, 59; Blackburn & Harvey 2020, 13). Kokemus poikkeuksellisesta ja erityisestä arjesta tulisi tunnistaa varhaiskasvatuksessa, muuten jotain oleellista voi jäädä näkemättä. Arjen kuormittavuus ja stressi esimerkiksi saattavat näkyä tunteina ja reaktioina, joita kasvattajan on vaikea ymmärtää, jos hän ei osaa tietoisesti eläytyä toisen asemaan (Lonka 2005, 13).

Aiemmissä tutkimuksissa esiin tullut huoltajien toive tulla kuulluksi ja otetuksi tosissaan toistui opinnäytetyössämme (Sorkkila ym. 2021, 57; Yliherva ym. 2018, 2052-2053). Erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhemmuus voi olla hyvin sitoutunutta ja intensiivistä. Lapsen kanssa vietetään runsaasti aikaa, ja lapsen tukeminen ja kasvattaminen vaatii usein tiedonhankintaa ja uudenlaista, luovaa ja kekseliästäkin ajattelua. (Anttila 2020, 68-69.) Vanhemmista tuleekin usein paitsi lapsensa myös tämän erityisyyden asiantuntijoita. On oletettavaa, että tätä asiantuntemusta he haluisivat jakaa myös varhaiskasvatukseen. Asiantuntemus kannattaa ottaa vastaan, sillä huoltajien tarinoiden avulla on mahdollista oppia ja kehittää arjen käytäntöjä (Lonka 2005, 13). Konkreettisesti tämä voisi näkyä yhteisenä tiedonvaihtona ja keskusteluna lapselle sopivista tukimenetelmistä sekä toimivien käytäntöjen jakamisena.

Opinnäytetyömme osoittaa, että erityistä tukea tarvitsevien lasten huoltajien ymmärrys lapsestaan, hänen tavastaan elää, hahmottaa maailmaa ja reagoida ympäristöönsä on varhaiskasvatukselle kullanarvoista tietoa. Siksi toimivaan yhteistyöhön huoltajien kanssa tulisi tietoisesti panostaa. Se vaatii osapuolilta yhteistä aikaa, avointa keskustelua ja kiinnostusta oppia uutta. Kasvattajan tulisi olla valmis tarkastelemaan ja kyseenalaistamaan omia asenteitaan (Lonka 2005, 13). Yhteistyön kehittämisessä voitaisiin hyödyntää kollegoiden ja toisten varhaiskasvatuksen yksiköiden toimivia käytäntöjä, moniammatillisia verkostoja sekä järjestöjen asiantuntemusta. Mitä sujuvampaa yhteistyö perheen ja eri toimijoiden välillä on ja mitä yhä enemmän mukaisemmin tukea toteutetaan, sitä suurempi on lapselle koitua hyötyä.

7.1 Luotettavuuden arviointi

Tässä luvussa arvioidaan opinnäytetyön luotettavuutta. Luotettavuuden arvioinnissa on käytetty perinteisesti reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä, jotka tulevat määrällisestä tutkimuksesta. Reliabiliteetilla tarkoitetaan, että tutkimus on kuvannut, sitä mitä on luvattu, ja validiteetti tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa, johon opinnäytetyömme kuuluu, käsitteitä ei sovelleta määrällisen tutkimuksen tavoin. Määrällisessä tutkimuksessa käsitteiden taustalla on oletus yhdestä konkreettisesta todellisuudesta, jota tutkimuksessa tavoitellaan ja josta on aistihavaintojen avulla mahdollista saada objektiivista tietoa. Ajatus todellisuuden objektiivisesta luonteesta perustuu totuuden korrespondensiteoriaan, jonka mukaan väite on totta vain, kun se vastaa todellisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135-136.)

Ihmisten kokemusmaailmaa kartoittavassa kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei uskota yhden sosiaalisen todellisuuden olemassaoloon, vaan useisiin todellisuuden konstruktioihin. Sen mukaan se, mikä on totta, syntyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa yhdessä määritellen ja sopien, ja siihen vaikuttavat myös kulttuuri ja kieli. Tämän konsensuskeen perustuvan totuusteorian lisäksi totuutta voi arvioida tiedon käytännöllisten seuraamusten, hyödyllisyyden ja toiminnan mahdollisuuksien perusteella (pragmaattinen totuusteoria). (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnissa painotetaan erityisesti tarkkaa selostusta tutkimuksen tai opinnäytetyön tekemisen tavasta. Selvittämällä prosessin kaikki vaiheet, kuten tutkimuksen kohteen valinnan, tutkimuksen tarkoituksen, tekijän sitoumukset, aineiston keruun ja tiedonantajien valinnan ja aineiston analysoinnin, lukija voi arvioida, miten uskottavia ja siirrettäviä tulokset ovat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140-141.)

Opinnäytetyömme aihe valikoitui ajankohtaisuuden ja henkilökohtaisen kiinnostuksemme mukaan. Olemme sosionomiopinnoissamme perehtyneet erityistä tukea tarvitseviin lapsiin, joiden asema puhuttaa myös yhteiskunnallisessa keskustelussa ja mediassa (Åkman 2023; Toivonen 2022). Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää erityislasten vanhempien näkemyksiä varhaiskasvatuksen tuesta ja huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Vanhempia kuulemalla voidaan ymmärtää yhteistyön ongelmia, etsiä niihin ratkaisuja ja löytää myös uusia toimintamalleja ja toimivia käytäntöjä. Kun kasvattajien ymmärrys vanhempien kokemuksille lisääntyy, heidän ammattitaitonsa vahvistuu.

Erityistä tukea tarvitseville lapsille annettavia tukitoimia, -menetelmiä ja niiden toimivuutta on tutkittu niin varhaiskasvatuksessa kuin sen ulkopuolella, mutta huoltajien toiveita ja näkemyksiä varhaiskasvatuksesta tai muista palveluista on selvitetty vähemmän (Sandberg 2021; Turja 2017; Alijoki & Pihlaja 2020; Sorkkila ym. 2021, 52). Suomesta on vaikea löytää tutkimuksia, jotka kartoittaisivat varhaiskasvatuksen tukea tai huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä perheiden näkökulmasta käsin, sillä näkökulma on yleensä varhaiskasvatuksen

järjestäjässä, kasvattajassa tuen antajana tai tuen menetelmissä. Kansainvälisessä tutkimuksessa on löydettävissä jonkin verran tutkimuksia, joissa kartoitetaan erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten huoltajien mielipiteitä ja kokemuksia palveluista (Micai, Fulceri, Salvitti, Romano & Scattoni 2024; Olsson & Roll-Pettersson 2012; Boshoff, Gibbs, Phillips, Wiles, & Porter 2016; Blackburn & Harvey 2020).

Varhaisvuosien kehityksestä, varhaiskasvatuksen pedagogiikasta, tuen menetelmistä, tavoitteista ja tehtävistä sekä erityisperheistä on kuitenkin saatavilla hyvin lähdekirjallisuutta, jota käytimme opinnäytetyön suunnittelun ja aineiston keruun pohjana. Teemahaastattelun teemat ja kysymykset muotoiltiin teorian pohjalta (Liite 1). Vaikka aineistonkeruumenetelmiä oli kaksi, alkuperäinen teemahaastatteluun tehty kysymysrunko ohjasi myös kyselyn (Liite 4) muotoilua mahdollisimman pitkälle. Näin pyrimme säilyttämään ajatuksen huoltajien ”äänen” tavoittamisesta ja heidän näkemystensä, motiivinsa ja kokemustensa selvittämisestä, johon teemahaastattelu hyvin soveltuu (luku 4.3.).

Kyselyllä ei onnistuttu saavuttamaan yhtä kattavasti tietoa kuin teemahaastattelussa. Tähän vaikuttivat muutamien virheellisten vastausten lisäksi se, että kyselyllä kerättävä aineisto on tyypillisesti pinnallisempi kuin teemahaastattelussa eikä vastaajien mielipiteitä, etenkin niiden taustalla vaikuttavia syitä tavoiteta, välttämättä yhtä syvällisesti kuin haastattelutilanteessa (Hirsjärvi ym. 2009, 195). Tämä oli tiedossamme. Esittämällä kyselyssä ja haastattelussa samat kysymykset ja hyödyntämällä kyselyssä mahdollisimman paljon avoimia kysymyksiä perustelujen ja lisätietojen hankintaan menetelmien eroa pyrittiin kaventamaan. Vaikka vastaajat täyttivät avoimia kysymyksiä melko ahkerasti, osa avoimista vastauksista jäi epäselviksi ja olisi kaivannut täsmennystä. Siten avoimet vastauksetkaan eivät onnistuneet tuomaan esille vastaajien ääntä yhtä syvällisesti kuin teemahaastattelut.

Tästä huolimatta kahden aineistonkeruumenetelmän yhdistäminen toimi opinnäytetyössä, sillä kyselyllä saatiin tutkimuskysymyksen kannalta olennaista tietoa. Yhdessä teemahaastattelut ja kysely auttoivat ymmärtämään monipuolisesti erityistä tukea tarvitsevien lasten huoltajien kokemusta varhaiskasvatuksen tuesta ja huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Aiheemme kannalta teemahaastattelun käyttö aineistonkeruumenetelmänä puoltaa myös paikkaansa. Se toi valoon kyselyä syvällisemmin sekä ongelmien taustat ja juurisyyt että sen, mitä onnistunut tuki ja yhteistyö huoltajien mielestä tarkoittaa ja miten ratkaisuja ongelmiin olisi mahdollista löytää. Näihin aiheisiin olisi ollut mahdollista fokusoida enemmän, jos teemahaastatteluun olisi löytynyt useampia osallistujia.

Leijonaemojen jäsenet edustavat laajasti erityislasten vanhempia ja perheitä. Siten he sopivat erityisen hyvin opinnäytetyömme tiedonantajiksi. Kahden menetelmän yhdistelmä oli toimiva tapa tavoittaa Leijonaemojen jäseniä. Teemahaastatteluun halukkaiden huoltajien löytäminen oli vaikeaa, mikä voi johtua erityisperheiden usein haastavasta ja kiireisestä arjesta,

ja kysely tuntui olevan huoltajille kätevämpi tapa saada äänensä kuuluviin. Tämäkin oli merkityksellistä, sillä kyselyn ja teemahaastattelun yhdistelmällä aineistossa on edustettuna huoltajia hyvin erilaisista erityisperheistä. Huoltajien lasten tuen tarpeet olivat hyvin monenlaisia, sekä diagnosoituja että diagnosoimattomia, eivätkä ne rajoittuneet pelkästään yhteen ryhmään, kuten neurokirjon piirteisiin. Aineiston monipuolisuus peilasi Leijonaemoja järjestönä. Leijonaemojen toiminta on diagnosoivapaata ja tarkoitettu laajasti kaikille erityislasten vanhemmille (Leijonaemot 2023a).

Aineiston analyysissä käytettiin laadullista sisällönanalyysiä ja analyysimenetelmänä teemoittelua. Siinä aineistosta tarkasteltiin haastateltaville ja vastaajille yhteisiä esiin nousevia piirteitä, jotka voivat pohjautua teemahaastattelun teemoihin tai olla jotain aivan muita. Teemat ovat aina tutkijan tulkinnan tulosta; kvalitatiivisessa tutkimuksessa uskotaan, ettei tutkija ei voi täysin erottaa arvojaan ja asenteitaan tutkittavasta kohteesta. (Hirsjärvi ja Hurme 2015, 173; Tuomi ja Sarajärvi 2009, 136.) Opinnäytetyössä aineisto analysoitiin haastattelurungon (Liite 1) mukaan teema kerrallaan. Vastauksista etsittiin yhtäläisyyksiä ja vastaukset ryhmiteltiin eri luokkiin. Sen jälkeen tarkasteltiin, mitä yhtenäisiä teemoja näistä luokista nousi esiin. Analyysiä havainnollistettiin taulukoilla ja kuvioilla, mikä helpotti laajan tekstiaineiston käsittelyä lukijalla. Johtopäätösten ja tulkintojen taustat tehtiin näkyväksi sekä aineiston kuvailun että suorien haastatteluotteiden ja lainausten avulla. Näin lukija voi arvioida analyysin tarkkuutta ja luotettavuutta (Hirsjärvi ym., 2009, 233).

Aineiston analyysi oli teoriaohjaavaa siinä mielessä, että aikaisempaa tutkimustietoa käytettiin analyysin apuna ja tukena (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-97.) Opinnäytetyötämme ohjaavat teoriat liittyivät lapsen oppimiseen ja kehitykseen, konstruktivismiin ja sosiaaliseen oppimiseen sekä tutkimuksiin, joissa on käsitelty erityislapsien asemaa varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksessa annettavaa ja vahvuusperustaista tukea, inklusiivista toimintakulttuuria sekä lapsen osallisuuden ja toimijuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Keskeisiä lähteitä olivat myös varhaiskasvatuksen ohjaavat asiakirjat. Tietopohja vaikutti kysymys- ja haastattelulomakkeiden laadintaan ja muotoiluun (Liite 1 & Liite 4). Aineistossa esiin nousseita teemoja verrattiin jo olemassa olevaan tietoon. Teoriaan nojautuminen kaikissa opinnäytetyön vaiheissa oli tapa lisätä sen luotettavuutta, minimoida ennakkokäsitystemme vaikutus ja varmistaa, että opinnäytetyö on toteutettu tieteellistä tutkimusta ohjaavien periaatteiden mukaisesti. Näitä ominaisuuksia on pidetty kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden periaatteina. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136, 139.)

Kvalitatiiviseen tutkimukseen liitetään ajatus jokaisen tapauksen ainutlaatuisuudesta. Sen mukaisesti jokainen opinnäytetyöhömmme vastannut huoltaja kertoo varhaiskasvatuksen tukea koskevasta näkemyksistään omasta yksilöllisestä ja ainutlaatuisesta tilanteestaan käsin. Koska huoltajien kokemus on yksilöllinen ja ainutlaatuinen, sitä ei voi sellaisenaan yleistää jonkin toisen päiväkodin tai erityislapsen huoltajan tilanteeseen. Yleistettäviä päätelmiä aineistosta

ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa tehdä (Hirsjärvi ym. 2009, 182). Kvalitatiivisen tutkimuksen tulosten siirrettävyys riippuu muun muassa siitä, miten samankaltainen tutkittu ja sovellusympäristö ovat (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138). Varhaiskasvatusta ohjaa yhteinen, valtakunnallinen ohjeistus, mutta ympäristö ja tavat, joilla tukea ja yhteistyötä toteutetaan, ja kasvattajien osaaminen vaihtelevat. Siksi yhtäläisten erojen ja samankaltaisuuksien arviointi tulosten siirrettävyyden kannalta on vaikeaa. Opinnäytetyön tuloksia on kuitenkin kontekstisidonnaisinkin mahdollista hyödyntää varhaiskasvatuksessa laajemmin (Luku 7.2.).

Luotettavuuden kannalta on hyvä tarkastella aineiston riittävyttä, kylläntymistä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään niin kauan kuin se tuottaa tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Aineisto katsotaan riittäväksi, kun asiat alkavat kertautua aineistossa. Tätä kutsutaan saturaatioksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 182.) Tästä näkökulmasta arvioiden opinnäytetyön tarkoitus erityislasten vanhempien näkemysten selvittämisestä toteutui. Leijonaemojen jäseniltä saatiin teemahaastattelussa ja kyselyssä monipuolista tietoa siitä, minkälaisia kokemuksia erityislasten vanhemmilla on varhaiskasvatuksen tuesta ja huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Kokemusten vaihtelevuus ja näkemykset resurssien vähäisyydestä, kasvattajien liian vähäisestä osaamisesta, taistelusta tuen saamiseksi ja huoltajien kuuntelusta toistuivat sekä teemahaastattelussa ja kyselyssä. Aineistoa voi näin ollen pitää riittävänä ja sen voi arvioida vastanneen tutkimuskysymykseen moniulotteisesti.

7.2 Jatkotutkimusaiheet ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen tuen toteutuminen ja kehittäminen on aihe, jota kannattaa tarkastella. Tuki vaikuttaa erityislasten oppimiseen ja kehitykseen ja on siksi merkittävää sekä lapsen yksilöllisen kasvun ja kehityksen kuin laajemmin lasten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden kannalta. Huoltajien ja perheiden näkemyksiä varhaiskasvatuksen tuesta on selvitetty Suomessa vähän, vaikka erityisperheille tyypillisten piirteiden tunteminen olisi tärkeää erityislasten tukemisessa. Tämä voi olla oire myös siitä, että palvelujärjestelmä on Suomessa hyvin yksilökeskeinen ja lapsille suunnatuissa palveluissa perhe jää usein huomioimatta (Itla 2024). Särkikangas (2021, 2) korostaa, että ilmiö on systeeminen: lapsi vaikuttaa perheeseen ja päinvastoin. Mikään palvelu ei voi korvata hyvinvoivan vanhemman roolia. Ympäristö ja arjen toiminta vaikuttaa siihen, miten perheet voivat.

Varhaiskasvatus on näkyvä toimija erityisperheiden arjessa ja sen rooli perheiden tukijana tulisi tunnustaa. Panostamalla vuorovaikutukseen erityisperheiden kanssa on mahdollista vahvistaa lapselle annettavaa tukea. Lapsen hyvinvointi näkyy myös erityisperheen jaksamisessa. Opinnäytetyömme toteutustapa ja tulokset voivat olla hyödyksi, kun varhaiskasvatuksessa mietitään tuen kehittämistä ja keinoja lisätä yhteistyötä erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden kanssa. Vaikka tulokset eivät ole sellaisinaan siirrettävissä, ne voivat antaa suuntaa haasteiden havainnoinnissa, ratkaisujen etsimisessä ja toimivien käytäntöjen kehittämisessä.

Kasvattajat voivat tarkastella huoltajien kommentteja ja opinnäytetyön tuloksia reflektoiden, keskustellen ja oman yksikön tilanteeseen peilaten: Miten tuki, lasten osallisuus ja toimijuus ja yhteistyö huoltajien kanssa toimivat? Miten kasvattajien osaaminen, varhaiskasvatuksen resurssointi ja käytettävät tukitoimet mahdollistavat lapsen riittävän, asianmukaisen ja oikea-aikaisen tuen? Yhteinen keskustelu ja pohdinta sekä ammattilaisten kesken että huoltajien kanssa vie asioita eteenpäin askel kerrallaan. Onko sille riittävästi aikaa?

Opinnäytetyömme kyselylomake antaa myös mallin siitä, miten huoltajien näkemyksiä varhaiskasvatuksen tuesta voi kartoittaa. Kyselyn osioita tai osia niistä on mahdollista hyödyntää päiväkotien arjessa esimerkiksi vanhempainiltojen yhteydessä. Huoltajia tulisi kuulla säännöllisesti, jotta perheiden näkemykset onnistumisista ja puutteista tulisivat esiin. Varhaiskasvatuksen arki ei välttämättä mahdollista sitä ilman, että asiaan kiinnitetään tietoisesti huomiota. Opinnäytetyömme mukaan huoltajat kaipaavat vanhemmuuteen tukea, mutta siinä on kehitettävää. Voisiko huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja sen käytännöissä olla työkenttä varhaiskasvatuksen sosionomeille? Heidän vuorovaikutusosaamisellaan ja palvelujärjestelmän tuntemuksellaan olisi siinä käyttöä.

Hyödynnettävyyden kannalta on tärkeää saada tieto opinnäytetyöstä leviämään varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Opinnäytetyön julkaisun jälkeen sen tuloksia esitellään blogikirjoituksella Leijonaemojen internetsivuilla. Lisäksi linkkiä opinnäytetyöhön voidaan jakaa sosiaalisen median varhaiskasvatuksen ammattilaisten avoimissa ryhmissä. Tällaisia ovat muun muassa Varhaiskasvatuksen materiaalipankki sekä useat varhaiskasvatuksen opettajien ryhmät Facebookissa. Näin kasvattajat pääsevät tutustumaan aiheeseen.

Varhaiskasvatuksessa annettava tuki on tutkittu aihe, mutta siinä riittää näkökulmia kartoitettavaksi. Opinnäytetyömme näkökulma on erityisperheiden, mutta aihetta voisi käsitellä myös selvittämällä toimivia yhteistyön käytäntöjä ja niistä saatuja hyötyjä tai esimerkiksi varhaiskasvattajien kokemuksia tuen tarpeen tunnistamisesta ja tuen toteuttamisesta. Miten heidän näkemyksensä eroavat huoltajien opinnäytetyössämme esiin tuomista ajatuksista? Opinnäytetyössä osa huoltajista kertoi myös päiväkodeista, joissa tuen toteuttaminen toimi erityisen hyvin. Olisi kiinnostavaa saada selville, mitkä tekijät esimerkiksi toimintakulttuurissa, johtamisessa, tuen toteuttamisessa ja kasvattajien osaamisessa vaikuttavat onnistumisiin. On tärkeää, että mahdollisimman moni erityislasten asemaan vaikuttava ryhmä saisi äänensä kuuluviin tutkimusten ja opinnäytetöiden avulla. Näin saadaan lisää tietoa sekä varhaiskasvatuksen tuen että Leijonaemojen kaltaisten vertaistukea antavien järjestöjen työn pohjaksi.

Lähteet

- Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2020. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. E-kirja. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 274 -287.
- Aluehallintovirasto 2020. Erityishuollon palvelujen saaminen ei edellytä älyllistä kehitysvammaa tai erityisesti oppimisen vaikeuksia - aluehallintoviraston valvontapäätös. Aluehallintoviraston tiedote. Viitattu 15.4.2023. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/erityishuollon-palvelujen-saaminen-ei-edellyta-alyllista-kehitysvammaa-tai-erityisesti-oppimisen-vaikeuksia---aluehallintoviraston-valvontapaatos?publisherId=69818103&releaseId=69887694>
- Anttila, U. 2020. Erityislapsen vanhempana. Voimavaroja hyvään elämään. Helsinki: Kirjapaja.
- Autismi- ja aspergerliitto 2018. Ääri rajoilla mennään. Autismikirjon lasten vanhempien arjessa jaksaminen ja perheiden tukipalvelut. Raportti. Viitattu 27.4.2023. https://autismliitto.fi/wp-content/uploads/2022/07/Autismiliitto_raportti_vanhempien_jaksamisen_web.pdf
- Blackburn, C. & Harvey, M. 2020. "A different kind of normal": parents' experiences of early care and education for young children born prematurely. Early child development and care 02/2020, Vol. 190 (3), 296-309. Viitattu 19.4.2024 <https://www.open-access.bcu.ac.uk/5914/1/A%20different%20kind%20of%20normal%20pre%20proof%20copy.pdf>
- Boshoff, K., Gibbs, D., Phillips, R. L., Wiles, L. & Porter, L. 2016. Parents' voices: "Why and how we advocate". A meta-synthesis of parents' experiences of advocating for their child with autism spectrum disorder. Child: care, health & development 11/ 2016, Vol. 42 (6), 784-797.
- Caicedo, C. 2014. Families With Special Needs Children: Family Health, Functioning, and Care Burden. Journal of the American Psychiatric Nurses Association 11/2014, Vol. 20 (6), 398-407.
- Coronaria 2024. LAKU-perhekuntoutus. ADHD-, autismikirjon tai Touretten diagnoosin saaneelle lapselle. Viitattu 5.3.2024. https://www.coronaria.fi/kelan-kuntoutukset-ja-valmennukset/laku-perhekuntoutus/?gclid=CjwKCAiA3JCvBhA8EiwA4kujZoA09FmO-HNCL59MhAy6youD4zP-tlmX030xzowc5uP7kHwF-d1jNRoC2d4QAvD_BwE
- Google Forms 2024. Google Formsin avulla saat tärkeitä tiedot käyttöösi nopeasti. Viitattu 5.3.2024. <https://www.google.com/forms/about/>
- Harkoma, S., Kuusiholma-Linmäki, J., Sarkkinen, T. & Vlasov, J. 2022. Varhaiskasvatuksen tuen arviointi kansallisesti, paikallisesti ja pedagogisessa toiminnassa. Teoksessa Heiskanen, N. & Syrjämäki, M. (toim.) Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittävät käytännöt. Jyväskylä: PS-Kustannus, 84-97.
- Heinonen, V., Kantoluoto, S., Lehtomäki, R., Lähdemäki, T., Paganus, J., Sandelin, M. & Lonka, K. 2005. Leijonaemojen tarinat. Helsinki: WSOY.
- Hevonoja, J. 2018. Erityislapsen äiti: Olen taistellut ja hakannut päätäni seinään päättäen, ettei lastani kohdella väärin. Yle Uutiset. Viitattu 20.4.2024. <https://yle.fi/a/3-10129379>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Itla 2024. Neurokehityksellisen häiriön diagnoosin saaneiden lasten tilanteet eskaloituvat pahimmillaan kuin lumipallot. Tiedote. Viitattu 19.4.2024. <https://itla.fi/neurokehityksellisen-hairion-diagnoosin-saaneiden-lasten-tilanteet-eskaloituvat-pahimmillaan-kuin-lumipallot/>
- Karjalainen, M., Lindroos, S., Matero, M. & Simola, T. 2020. Kasvatus- ja ohjauksen käsikirja. Helsinki: Sanoma Pro.
- Lapsiasianvaltuutettu 2021. Lapsiasianvaltuutetun pyöreän pöydän keskustelu niiden lasten oikeudesta palveluihin, joilla on neuropsykiatrisia erityispiirteitä. Viitattu 13.4.2024. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/45775078/Julkinen+muistio+lapsiasianvaltuutetun+py%C3%B6re%C3%A4+p%C3%B6yt%C3%A4+8.12.2021.pdf/d711feed-1ae3-83b1-cb74-8493857d240f/Julkinen+muistio+lapsiasianvaltuutetun+py%C3%B6re%C3%A4+p%C3%B6yt%C3%A4+8.12.2021.pdf?t=1640089533669>
- Leijonaemot 2023a. Jäsenyys. Viitattu 25.4.2023 <https://leijonaemot.fi/liity-jaseneksi/>
- Leijonaemot 2023b. Tietoa yhdistyksestä. Viitattu 25.4.2023. <https://leijonaemot.fi/yhdistys/>
- Leijonaemot 2023c. Sinun vuorosi loistaa. Viitattu 25.4.2023. <https://www.esitteemme.fi/leijonaemotry/MailView/>
- Leijonaemot 2023d. Vaikuttamistyö. Viitattu 25.4.2023. <https://leijonaemot.fi/vaikuttamistyö/>
- Lipponen, L., Kumpulainen, K. & Hilppö, J. 2013. Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 159-175.
- Lonka, K. 2005. Leijonaemojen matkassa. Teoksessa Heinonen, V., Kantoluoto, S., Lehtomäki, R., Lähdemäki, T., Paganus, J., Sandelin, M. & Lonka, K. Leijonaemojen tarinat. Helsinki: WSOY, 11-15.
- Micai, M., Fulceri, F., Salvitti, T., Romano, G. & Scattoni, M. 2024. Access and cost of services for autistic children and adults in Italy: a carers' perspective. *Frontiers in psychiatry* 2024, Vol. 15, 1299473-1299473.
- Mykkänen, J. & Böök, M. 2017. Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 75-86.
- Mäenpää, N. 2019. Järjestelmä on rikki. Nepsy-lapsia syrjäytetään yhteiskunnasta. Dialogi. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.4.2023. <https://dialogi.diak.fi/2019/12/18/jarjestelma-on-rikki-nepsy-lapsia-syrjaytetaan-yhteiskunnasta/>
- National Center for Advancing Translational Sciences 2024. Brain-lung-thyroid syndrome. Viitattu 23.3.2024. <https://rarediseases.info.nih.gov/diseases/12163/brain-lung-thyroid-syndrome>
- Oksanen, J. & Sollasvaara, R. 2019. Esteille hyvästit. Opas autismikirjon sekä ADHD- ja Tourette-oireisten lasten kasvattajille. Helsinki: Autismisäätiö.
- Olsson, I. & Roll-Pettersson, L. 2012. "No no, you cannot say that!" Perceptions and experiences of parents of preschool children with intellectual disabilities in Sweden. *European journal of special needs education* 02/2012, Vol.27 (1), 69-80. Viitattu 19.4.2024. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1252708/FULLTEXT01.pdf>
- Opetushallitus 2024. Mitä lapsen tuki varhaiskasvatuksessa on? Viitattu 20.3.2024. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-lapsen-tuki-varhaiskasvatuksessa>

Rinne, R., Kivirauma, J. & Lehtinen, E. 2005. Johdatus kasvatustieteisiin. Helsinki: WSOY.

Salminen, J. 2017. Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 163-176.

Sandberg, E. 2018. ADHD ja oppimisen tuki. Huomioi yksilölliset tarpeet ja vahvuudet. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Sandberg, E. 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Sorkkila, M., Fågel, P., Kukkonen, S. & Aunola, K. 2021. Erityislasten vanhempien kokema uupumus ja tuen tarve. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti - NMI Bulletin 4 / 2021, Vol 31, 47-62. Viitattu 10.4.2024. <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2023/12/Bul-4-21-47-62.pdf>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 15.2.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2024. Palvelut perheille. Viitattu 12.4.2024. <https://stm.fi/palvelut-perheille>

Särkikangas, U. 2021. Palveluiden merkitys nepsyperheiden arjessa. Alustus Lapsiasianvaltuutetun tilaisuudessa ”Pyöreän pöydän keskustelu niiden lasten oikeudesta palveluihin, joilla on neuropsykiatrisia erityispiirteitä”. Viitattu 19.4.2024. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/45775078/Alustus+Ulla+S%C3%A4rkikangas.pdf/3520368c-9908-edf5-d338-f7266f64c867/Alustus+Ulla+S%C3%A4rkikangas.pdf?t=1640089764763>

Särkikangas, U. & Seppälä, R. 2022. Nähkää meidät!: miten vastata erityisperheiden hätähuutoon? Helsinki: Basam Books.

Toivonen, T. 2022. Ratkaisevat vuodet, mutta lapsi jää vaille apua. Yle Uutiset. Viitattu 19.4.2024. <https://yle.fi/a/3-12650107>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tolonen, A. 2020. Anu Laurilan lapsi jäi päiväkodissa ilman apua ja seuraukset ovat kalliit: On tuurista kiinni, saavatko lapset tarpeeksi tukea varhaiskasvatuksessa. Yle Uutiset. Viitattu 25.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11182442>

Turja, L. 2017. Oppimisen ja kehityksen haasteet. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 145-162.

Turja, L. & Vuorisalo, M. 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 36-55.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Viitattu 28.5.2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Viitattu 10.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus. Viitattu 20.3.2024.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf

Viljamaa, E. & Viitala, R. 2022. Välineitä inklusion ja yhteenkuuluvuuden arviointiin. Teoksessa Heiskanen, N. & Syrjämäki, M. (toim.) Pienet tuetut askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt. Jyväskylä: PS-Kustannus, 63-81.

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 22.4.2023. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/14935/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Yliherva, A., Rantala, L., Ebeling, H., Gissler, M., Parviainen, T., Tani, P. & Moilanen, I. 2018. Autismikirjon häiriön varhainen tunnistaminen ja diagnosointi Suomessa: perheiden näkemys. Teoksessa Duodecim 134: 20. Helsinki: Duodecim, 2052-2053.

Åkman, E. 2023. Kun kukaan ei auta. Ilta-Sanomat. Viitattu 19.4.2024.

<https://www.is.fi/perhe/art-2000010059477.html>

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun kysymykset	68
Liite 2: Saatekirje	69
Liite 3: Kutsu kyselyyn Leijonaemojen jäsenille	70
Liite 4: Kysely Leijonaemojen jäsenille: kaavakkeen sivut	71

Liite 1: Teemahaastattelun kysymykset

1. Lapsen tuen tarve

- Kuvaile lastasi ja hänen erityisen tuen tarpeitaan
 - o Ikä? Mahdollinen diagnoosi?
 - o Miten tuen tarve näkyy arjessa ja minkälaista tukea lapsi tarvitsee arjessa esim. vanhemmilta?
 - o Muita säännöllisiä tukitoimia?
- Milloin lapsi aloitti päivähoidon? Onko hän varhaiskasvatuksessa tällä hetkellä?
- Minkälaisia odotuksia varhaiskasvatukseen vanhemmilla liittyy?

2. Lapsi varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksessa annettava tuki

- Miten varhaiskasvatuksessa on vastattu lapsen tuen tarpeeseen? Millaista tukea lapsi on saanut varhaiskasvatuksessa?
 - o Pedagoginen tuki, rakenteellinen tuki, hoidollinen tuki?
 - o Miten tuki näkyy varhaiskasvatuksen arjessa? Minkälaisin keinoin lasta tuetaan varhaiskasvatuksessa? (esimerkkejä menetelmistä)
 - o Miten lapsesi erityiset tarpeet on tunnistettu varhaiskasvatuksessa?
 - o Miten tuen määrä on vaihdellut eri aikoina tai lapsen tarpeiden mukaan? Miksi?
- Miten tyytyväinen olet lapsesi tukitoimiin varhaiskasvatuksessa?
 - o Miten riittävää tuki on lapsen tarpeisiin nähden?
 - o Miten oikea-aikaista tuki on ollut? (= lapsi on saanut oikeanlaista tukea silloin kun hän sitä tarvitsee)
 - o Miten suunnitelmallista ja tavoitteellista tuki on? Miten lapselle asetetaan tavoitteita ja miten niiden toteutumista seurataan?
 - o Miten kasvattajat suhtautuvat lapsen tuen tarpeeseen? Miten johdonmukaista tuki on (=ovatko kaikki kasvattajat sitoutuneet siihen)?
 - o Mitä tuen saaminen on edellyttänyt lapsen huoltajilta? Miten oikeus tukeen on toteutunut?
 - o Miten parantaisit tukea?

3. Kasvattajien osaaminen: osallisuus ja toimijuus

- Miten inklusiivisuus, eli lapsen oikeus oppia osana ryhmää omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin, on mielestäsi toteutunut?
- Miten lapsen saama tuki ja kasvattajien osaaminen mahdollistanut sen, että...
 - o lapsi pystyy toimimaan ryhmässä
 - o pääsee mukaan leikkiin
 - o kokee onnistumisia
 - o harjoittelee ilmaisemaan tunteita ja toimimista ristiriitatilanteissa
 - o lapsi kokee itsensä hyväksi ja on hyvällä mielellä? (itsetunto)
- Miten kuvaisit kasvattajien kasvatusasennetta yleisesti?
 - o Miten lapsesi erityisyyteen ja tuen tarpeeseen on varhaiskasvatuksessa asennoiduttu?
- Miten riittävänä pidätte päiväkotinne kasvattajien osaamista erityistä tukea tarvitsevien lasten tukemisessa? Miten parantaisit sitä?

4. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

- Miten vanhemmat on otettu mukaan tuen suunnitteluun ja arviointiin?
- Mitä näkemyksiänne lapsen tuen tarpeesta on kuunneltu ja huomioitu?
- Miten vanhemmuutta on tuettu varhaiskasvatuksessa?
- Miten tilanteet, joissa olette olleet erimielisiä, on hoidettu?
- Mikä yhteistyössä yleisesti mielestäsi toimii / ja ei toimi? Miten parantaisit sitä?

Liite 2: Saatekirje

Hyvä Leijonaemojen jäsen,

olemme Laurea ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä yhteistyössä Leijonaemojen kanssa. Opinnäytetyömme aiheena on ”Erityislasten vanhempien kokemuksia varhaiskasvatuksen tuesta ja yhteistyöstä huoltajien kanssa”.

Selvitämme opinnäytetyössä erityislasten vanhempien näkemyksiä siihen, miten erityinen tuki ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö toimivat varhaiskasvatuksessa. Tavoitteenamme on lisätä tietoa ja vahvistaa dialogia varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja erityislasten vanhempien välillä.

Keräämme opinnäytetyömme aineiston teemahaastatteluilla. **Etsimme nyt Leijonaemojen jäsenistä vanhempia ja huoltajia, jotka haluaisivat osallistua haastatteluun ja kertoa meille kokemuksiaan.** Olisitko sinä yksi heistä? Lapsesi voi parhaillaan olla varhaiskasvatuksessa tai hänen varhaiskasvatuksensa voi olla jo päättynyt.

Teemme haastattelut pääsääntöisesti Teamsillä. Myös live-tapaaminen on mahdollinen, jos haastateltava asuu pääkaupunkiseudulla. Haastattelu kestää noin tunnin. Pyrimme tekemään haastattelut elo-syyskuussa 2023.

Haastattelut tallennetaan, mikä varmistaa myös haastateltavien oikeusturvan. Sen jälkeen haastattelut litteroidaan nimettöminä. **Opinnäytetyöhön ei päädy haastateltavien tai heidän lastensa henkilötietoja eikä haastatteluun osallistuvia voi tunnistaa valmiista työstä.** Tallenteet säilytetään litterointiin saakka, minkä jälkeen ne tuhoetaan asianmukaisesti.

Haastatteluin kertyneet tulokset esitetään opinnäytetyöraportissa sekä opinnäytetyön julkaisun yhteydessä Laurean opettajille ja opiskelijoille. Opinnäytetyö on julkinen asiakirja, joka julkaistaan Theseus- tietokannassa, josta se on luettavissa.

Jos kiinnostuit, ota yhteyttä meihin sähköpostilla, jotta voimme sopia haastatteluajan! Mikäli sinulla on kysymyksiä opinnäytetyöstämme, vastaamme mielellämme.

Hyvää alkavaa syksyä ja yhteistyöstä kiittäen,

Sosionomiopiskelijat

Mirkka Isotalo-Marttila ja Nina Tschaplin-Lindfors

Sähköposti: mirkka.isotalo-marttila@student.laurea.fi ja nina.tschaplin-lindfors@student.laurea.fi

Liite 3: Kutsu kyselyyn Leijonaemojen jäsenille

Hei Leijonaemojen jäsen! Kartoitamme kyselyllä erityisvanhempien näkemyksiä siitä, miten varhaiskasvatuksessa annettava tuki ja yhteistyö huoltajien kanssa toteutuvat.

Käytämme vastauksia opinnäytetyössämme, jota teemme Laurea ammattikorkeakouluun yhteistyössä Leijonaemojen kanssa.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10 minuuttia, ja vastata voivat myös vanhemmat ja huoltajat, joiden lapsi ei enää ole varhaiskasvatuksessa. Vastaukset käsitellään nimettöminä, eikä vastauksia voida yhdistää vastaajiin.

Kyselyyn pääset tästä: <https://forms.gle/AYi8j4EkM31mii0H6>

Voit osallistua kyselyyn 8.12. mennessä. Vastaamalla annat meille tärkeää tietoa siitä, miten erityislasten tuki ja oikeudet toteutuvat varhaiskasvatuksessa. Iso kiitos avustasi!

Sosionomiopiskelijat Nina Tschaplin-Lindfors ja Mirikka Isotalo-Marttila

Liite 4: Kysely Leijonaemojen jäsenille: kaavakkeen sivut

19.3.2024 13:27 Kysely erityislapsen tuesta varhaiskasvatuksessa

Kysely erityislapsen tuesta varhaiskasvatuksessa

Tämä kysely käsittelee varhaiskasvatuksessa erityislapselle annettavaa tukea sekä huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Haluaisimme kuulla mielipiteesi! Kysely kestää noin 10 minuuttia, ja sen vastauksia käytetään opinnäytetyössämme, jonka toteutamme yhteistyössä Leijonaemojen kanssa. Vastaukset ovat nimettömiä eikä niitä voi yhdistää vastaajaan. Halutessasi voit antaa palautetta kyselystä sähköpostilla: mikka.isotalo-maritla@student.laurea.fi.

* Indicates required question.

Osa 1: Lapsen tuen tarve

1. Kuvalle lapsesi tuen tarvetta ja sitä, miten se näkyy arjessa. *

2. Onko lapsellasi diagnoosia? *

Mark only one oval.

Kyllä

Ei

En halua kertoa

3. Kerro tässä halutessasi lapsen diagnoosi.

19.3.2024 13:27 Kysely erityislapsen tuesta varhaiskasvatuksessa

4. Onko lapsellasi säännöllisiä tukitoimia varhaiskasvatuksen ulkopuolella (esim. toimintaterapia, puheterapia jne.)? *

Mark only one oval.

Kyllä

Ei

5. Mitä tukitoimia?

6. Onko lapsi tällä hetkellä varhaiskasvatuksessa? *

Mark only one oval.

Kyllä

Ei

7. Kuinka monta vuotta lapsi on yhteensä ollut varhaiskasvatuksessa? *

Mikäli lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen myös esiopetusvuotena, voit laskea ko. vuoden mukaan.

Kuva 1: Kyselykaavakkeen sivut 1-2.

21.3.2024 12:54 Kysely erityislapsen tuesta varhaiskasvatuksessa

8. Minkälaisia odotuksia sinulla huoltajana / vanhempana liittyy varhaiskasvatukseen? *

Osa 2: Varhaiskasvatuksessa annettava tuki

9. Minkälaisia tukitoimia lapsesi on saanut varhaiskasvatuksessa? *

Check all that apply:

Pedagogista tukea (esim. yksilöllinen päivärytmi, kommunikation tuki kuvien, viittomin tai teknologian avulla).

Rakenteellista tukea (esim. pien- tai erityisryhmä, erityisopettajan käyttö ryhmässä).

Hoidollista tukea (esim. lääkitys, ruokavalio ja sosiaal- ja terveysalan ammattilaisten tuki varhaiskasvatuksessa).

Ei mitään tukitoimia

En osaa sanoa.

10. Minkälaisin menetelmin ja keinoin lasta tuetaan varhaiskasvatuksen arjessa? Kerro esimerkkejä.

21.3.2024 12:54 Kysely erityislapsen tuesta varhaiskasvatuksessa

11. Tunnistetaanko varhaiskasvatuksessa lapsen erityistarpeet? *

Mark only one oval.

Ei tunnisteta

Tunnistetaan vaihtelevasti

Tunnistetaan hyvin

En osaa sanoa

12. Perustele halutessasi vastauksesi.

13. Onko varhaiskasvatuksessa annettava tuki vaihdellut eri aikoina, esimerkiksi lapsen tarpeiden mukaan? *

14. Miten tyytyväinen olet lapsesi saamaan tukeen varhaiskasvatuksessa? Perustele.

Kuva 2: Kyselykaavakkeen sivut 3-4.

<p>1.4.2024 13:54 Kysely erityisopetuksen tuesta varhaiskasvatuksessa</p> <p>16. Miten oikea-aikaista lapsen saama tuki on mielestäsi ollut? (–lapsi on saanut tukea silloin kuin hän sitä tarvitsee)</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>17. Onko lapsen saama tuki ollut suunnitelmallista ja tavoitteellista? Onko tuella esimerkiksi asetettuja tavoitteita, joita on seurattu ja dokumentoitu?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>18. Miten helppoa tutkioimien saaminen lapselle on ollut? Mitä se on edellyttänyt vanhemmalla / huoltajalla?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>19. Miten purantaisit lapsen saamaa tukea?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>Osa 3: Kasvattajien osaaminen ja lapsen osallisuus ja toimijuus</p>	<p>1.4.2024 13:54 Kysely erityisopetuksen tuesta varhaiskasvatuksessa</p> <p>20. Inklusivisuus varhaiskasvatuksessa tarkoittaa lapsen oikeutta oppia osana ryhmää ja omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin. Miten inklusivisuus mielestäsi toteutuu lapsesi varhaiskasvatuksessa?</p> <p>Mark only one oval.</p> <p>☐ Toteutuu hyvin</p> <p>☐ Toteutuu jossain</p> <p>☐ Ei toteudu</p> <p>☐ En osaa sanoa</p> <p>21. Perustele halutessasi vastauksesi.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>22. Arvioi väittämää: Tuen ansiosta lapseni voi toimia ryhmässä.</p> <p>Mark only one oval.</p> <p>☐ Kyllä</p> <p>☐ Ei</p> <p>☐ Jossain</p> <p>☐ En osaa sanoa</p>
---	---

Kuva 3: Kyselykaavakkeen sivut 5-6.

<p>1.4.2024 13:54 Kysely erityisopetuksen tuesta varhaiskasvatuksessa</p> <p>23. Tuen ansiosta lapseni pääsee mukaan leikkiin.</p> <p>Mark only one oval.</p> <p>☐ Kyllä</p> <p>☐ Ei</p> <p>☐ Jossain</p> <p>☐ En osaa sanoa</p> <p>24. Tuen ansiosta lapseni kokee omistamisia.</p> <p>Mark only one oval.</p> <p>☐ Kyllä</p> <p>☐ Ei</p> <p>☐ Jossain</p> <p>☐ En osaa sanoa</p> <p>25. Tuen ansiosta lapseni saa harjoitella tunteiden ilmaisemista ja toimimista ristitilanteissa.</p> <p>Mark only one oval.</p> <p>☐ Kyllä</p> <p>☐ Ei</p> <p>☐ Jossain</p> <p>☐ En osaa sanoa</p>	<p>1.4.2024 13:54 Kysely erityisopetuksen tuesta varhaiskasvatuksessa</p> <p>26. Tuen ansiosta lapseni kokee itsensä hyväksi ja on hyvällä mielellä.</p> <p>Mark only one oval.</p> <p>☐ Kyllä</p> <p>☐ Ei</p> <p>☐ Jossain</p> <p>☐ En osaa sanoa</p> <p>27. Tässä voit perustella vastauksia, jotka annoit väittämien.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>28. Miten kuvaaisit kasvattajien kasvatusasemetta yleisesti? Miten lapsen tuen tarpeeseen on aseenoiduttu?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>29. Ovatko kaikki kasvattajat sitoutuneet lapsen saamaan tukeen? Perustele.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
--	---

Kuva 4.: Kyselykaavakkeen sivut 7-8.

<p>30. Miten riittävästi pidät kasvattajien osamista erityistä tukea tarvitsevien lasten tukemisessa? Miten sitä tulisi kehittää? *</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>Osa 4: Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö</p> <p>31. Oletko vanhempana / huoltajana osallistunut lapsen tukitoimien suunnitteluun ja niiden arviointiin? *</p> <p><i>Mark only one oval.</i></p> <p>☐ Kyllä</p> <p>☐ En</p> <p>32. Jos vastasit kyllä, kerro miten olet osallistunut.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>33. Onko näkemyskesäsi lapsen tuen tarpeesta on kunneltu ja huomioitu? *</p> <p><i>Mark only one oval.</i></p> <p>☐ Kyllä</p> <p>☐ Ei</p> <p>☐ Toisinaan</p> <p>☐ En osaa sanoa</p>	<p>34. Voit halutessasi kertoa tässä lisää.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>35. Vanhemmuuden tukeminen on yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä. Miten varhaiskasvatuksessa on mielestäsi tuettu sinua vanhempana? *</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>36. Miten varhaiskasvatuksessa on hoidettu erimielisyydet vanhempien kanssa? *</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>37. Mikä yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa on mielestäsi toimintu? *</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
---	---

Kuva 5: Kyselykaavakkeen sivut 9-10.

1.4.2024 13:54 Kysely erityislapsen tuesta varhaiskasvatuksessa

38. Mikä yhteistyössä ei ole toimintu?

39. Miten parantaisit yhteistyötä?

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

Kuva 6: Kyselykaavakkeen sivu 11 (viimeinen).